

ATIJALAAKII MMAPA'AJATÜIRUA

WEPIAPA'A JÜPÜLA EKIRAJAWAA

Müin Atüjalaa

2°

**ERIKAJAWAA JUCHIKUA
MMPA'AJATÜIRUA
Junainjeejatü Jüikale'eria**

2°

COLECCIÓN BICENTENARIO

Hugo Rafael Chávez Frías

Chi Muleuskai julü tü woimaika
awanajaka Woliwariana Wenesueela

Nicolás Maduro Moros

Jikipujanakai tü woumaika Woliwariana Wenesueela

República Bolivariana de Venezuela

© Ministerio del Poder Popular para la Educación

Tercera edición: Abril, 2015

Convenio y Coedición Interministerial

Ministerio del Poder Popular para la Cultura

Fundación Editorial El perro y la rana / Editorial Escuela

Tiraje: 66.667 ejemplares

Depósito Legal: lf51620135001196

ISBN: 978-980-218-356-2

Corrección, Diseño y
Diagramación

**EQUIPO EDITORIAL
COLECCIÓN BICENTENARIO**

**Jüpü'üyajiraalü Ajuitirülü
Atijalaa Mmapa'ajatüirua**
José Azuaje

Ashajüliirua
Adriana Marchena
Amalia Torrealba
Dalia Diez de Tancredi
Deyanira Yaguare
Gloria Guilarte
José Azuaje
José Camacho
Luisa Gajardo
Ma. Maite Andrés

Aku'yamaleii junain ayakua
Leonardo Lupi Dürre

**Alatiraii ashajushi juka
wayunaiki**
Angel Larreal
Emiro Larreal
Lean Larreal

Akayaakuajalii

Arturo Goitía
Brayan Coffi
Héctor Quintana
Julio Marcano
Julio César Aguiar
José Angel Díaz
José Alberto Lostale
Morelys Rivas Fonseca
Rafael Pacheco
Samuel González
Walter Carbone
Fundación Colombeia
Proyecto Canaima Educat

**Ayatashii sünain anataw
ashajuusikalü**
José Larreal
Jorge Castillo
Omar González
Esteban Mosonyi
Maribel Ypuana

PÜTCHI NAPÜLA NA TEPICHI TOOLOUYUUKANÜ MÜSIA NA JIEYUUKANAASHAJE'ERÜINJANÜKALÜ TÜ KARALOUTAKALÜ

Tü aasheje'eria epiapalaa sümaa atijalaakii anüliakalü, ashajuushisü süpüla piraajitnüin tü sa'anasia mmakalü, püchajaiwa u'ulakaa puku'majüi eekai kasa kamalain achikü su'opüna tüü:

✓ Sa'akajatükalüirua mmapa'kalü sünain ein pia sümaa, paa'inmajüinjatü, ainjatü püpüla shi'iree püma'anain eepünaalee jeijaain pümüin.

✓ Na wanee kato'ouchinkanü waa'inmajeein joolu'u, wa'atta u'ulakaa weinshi.

✓ Tü akuwa'ipaa paaperükalü sümüin tü wüinkalü pipialu`u otta müsia sulu'u epiapalaakalü süka anaakalü.

✓ Tü jeijawaamaapalajatükalü e'raajaa sukuwa'ipa tü aku'yamajaakalü süpüla aa'inrawaa süka.

✓ Tü akuwa'ipaa attaakalü sulu'u tü pipiapalakat süpüla joulüinjatüin anaa.

✓ Tü sütchinpala a'yatawaa eekalü sulu'u tü epiapalaakalü müsia sukuwa'ipa shi'yataayapala.

✓ Tü waneesialu'ukat u'ulakaa tü kettaaji'rawaakalü sümaa sa'akajatükalü mmapa'akalü.

Tü aashaje'eruushikalü eesü süpüla aa'innaa müinñaka sulu'uin tü aashaje'eriakalü eetaasüjee shiaya süpüla saa'innüin eepünaalee süchekünüin pütüma u'ulakaa natuma na eki'irajülüinkana.

Puushiteerü anain ashantanajuushi, achiküü, pütchiirua süpüla jülüjüin a'inwaa, saashajaanüin süchikü sukuwa'ipa tü atijalaakii mmapa'ajatüiruakat.

Puushiteerü anain aku'yamajiaa, asheitajawaa eere pükirajünüin süpüla pu'ulaküin, puku'yamajüin otta püshatüin tü akuwa'aipaakat.

Tü aku'yamajaakalü karalo'uta eesü süpüla paa'inrüin sulu'u ekirajaaleekalü namaa na eiküliinkanü o'ulakaa na pa'atakanü, pipialu'u namaa na püpüshikanü, otta müsia sulu'u wanee apü'lewaa eekai tü epiapalaakalü eere najutkajaain süpüla atijaa.

Puushiteerü anain kajuya sukuwa'ipa aku'yamajaa karalouta piaawateerü süka wanee ayaakuwaa waneejatü:

Aku'yamajaa karalo'uta achajaaya: eere we'itaain sulu'u pikii tü kasa püchajaainjatükalü, süpüla e'rajaa, a'wanaajirawaa, ayaawataa, ashajaa je atijaa apüleeruaa.

Aku'yamajaa karalo'uta süpüla ashataa: eere püntheerüin anain sukuwaipa aku'yamajaa kasa o'ulakaa anaataa saa'in eekai kasa aku'yamajuushiirüin.

Aku'yamajaa kasa jeketnuu: eere waikale'erüin püpüla aku'yamajaa kasa pikiiru'ujee, kasa jeketnuuirua anain süpüla anaataa akuwa'ipaa.

Ajutkajia: wamaashi pia süpüla aneekaa tü kasa anasü pikiiru'ukalü sünain tü aashaje'eruushikalü.

Paa'inmaja chi aashaje'eriakai müinñaka wane kasa anain ka nakoroloin nia na tepichikana napüshua'a na tooloyuucheinkanü u'ulakaa tü jieyuuchenkalü süpüla naashaje'erüin.

Wamüshi pia süpüla paashaje'erüin sünain jülüjüin paa'in sulu'u pikii, püchajaai akuwa'ipaa, puku'yamajai je püshatai sukuwa'ipa kasa suumainlu'u tü atijalaakii mmapa'ajatüiruakalü. Süpüla pütijain waneepia achekaa, a'inmajaa o'ulakaa kajutaa amüin tü "wei mmapa'ajatükalü" eere wepi'a wapüshua'a waya yaakanü sulu'u mmakat, sul'u tu washiliwalain kanülia.

PÜTCHI NAMÜIN EKIRAJÜLIINKANA O'ULAKAA NA APÜSHIIKANÜ ¿JAMÜSÜ NUKUA'IPA CHI AASHAJE'ERIAKAI?

Chi aasheje'eria epiapalaakalü sümaa atijalaakii anülia kalu'ushi mekiisat aashaje'eruushi süchikü sukua'ipa tü mmapa'ajatükalü wa'üütpünaa. Eesü sünaain sukua'ipa aashajaawaa namaa na tepichi jieyuukanü o'ulakaa na tooloyuukanü, süpüla sheerulaain naa'in shii'iree atijaa tü ashajuushikalü.

Tü aashaje'eruushikalü eesü süchikü kajuya kasa o'ulaka tü sukuwa'ipakalü wanaawasü süma tü süpüleekalü; katsa'ayaa tü aashaje'eruushikalü sünaainjeejatü tü sünaatiakalü karalo'uta ekirajaaya naku'uyamajakalü na ekirajüliinkanü nayaalu'u na tepichikanü napüshua'a.

Nulu'u chi aashaje'eriakai, sukua'ipa tü eekalü sulu'u atijalaakiikalü mmapa'ajatukat ashajuushisü sulu'upüna eekai wekiiru'uin sünaain wachajaain akuwa'ipa süpüla pansaain. Otta müsia, süchikümaasü anaa akua'ipa namüin na wayuukanü je anain tü kasa mmapa'ajatkalü wanaawalu'u. Nnojolajasa'a joo'o achajaanüin natijaain na tepichikanü pütchiirua eekai makua'ipain.

Suku'yamajia tü akua'ipaakalü kanainmüinsü shikerolia pütchi süpüla atütü'laa a'ainii. Süchükumuin eesü tü pütchikalü, sa'aka ashajuushi, shiaakua kasa, müsia aku'yamajaa sukuwa'ipa atijaa süpüla shikerolüin sulu'u wekii tü sünüikukat aashaje'eruushi. Sümaalü'u tü pütchikalü eesü karalouta ashajuushi eere sükotchiraain tü pütchi pasanainjatükalü, kayaawaseka shia süka wane ayaakuaa süpüla sütijana a'au sümotso'olian pütchi.

Antaajiraasü apünüin shi'ipapa'a a'yatawaa soo'omüin sukua'ipa tü achajawaakalü, aku'uyamajaakalü o'ulaka anaataa saa'in a'yatawaa.

Kayaawasesüirua süka wane ayaakuaa waneejatüyaa. Tüü achajaasü sukua'ipa maima a'yatawaa, namüin na tepichikanü süpüla naküjirain nakuwa'ipa namaa na'atayuukanü müsia namaa na e'iküliikanü, na apüshiikanü o'ulakaa namaa na e'raajüüshikanü sulu'u tü epiapalaakalü, eekai anain süpüla anaataa tü a'yataayapalakalü, atijaapalakalü, a'yatawaa sulu'u epiapalaakalü.

Naintaiwa'a na tepichikana sünain piamairü atijalaa sünainshii wanee sukua'ipa aashaje'era sümaa ashajaa, shiasa'a tü a'yatawaakat sümaa tü achiküükalü o'ulakaa tü aku'yamajaakalü cho'ujaasü shii'iree wayuu a'laülaayuu süpüla nemio'ulüin saashajaaya nanüikü. Je'ijaasü tü ekirajiaakalü shii'iree sukua'ipa tü sü'üütpünaakalü, süpüla ayaawataa, ashataa kasa mapüleein, ejeerajaa, aku'yamajaa, apansaajaa, anaataa, müsia aashajawaa, ashajaa otta aashaje'eraa.

Sünain sajattia tü aashaje'eriakalü eesü kajuyasü aashaje'eruushi shikettaajia sünüikü tü sulu'ukalü sünain sukuwa'ipa nachikü ku'uyamaliinkanü wa'akajee otta taashiinya nekiiru'u na wayuu atijakanü atijalaakii sulu'u tü mma mülo'u eere waya.

Shia wachekaka maimain atijuushi nayu'lakalü na e'iküliikanü sulu'ujee tü aashaje'eriakalü; süpüla suku'majünüin wane sukuwa'ipa ekirajaaya shiaalu'u wane ekirajalaa sünain atijalaakii, shiaawatüin tü attaakat sulu'u tü mmaka o'ulakaa saapüin wane a'laülawaa sünain wakuwa'ipa, süma'alee süntirüin wane ekirajalaa kottüin namüin na wayuukanü müinñaka sünüikü eki'rajalaa tü pütchi a'laülaasükat, sulu'u tü pütchi mulo'usükat sünain (2009), o'ulakaa sulu'u tü sünaatiakalü tü ashajuushi sümaajatükalü ekirajalaa sulu'u tü woumain mülo'usükat .

Shii'ireeshii waya wane mma eere nnojolüin yarüttaa, eere wanaawajiraainjanüin waya, kajutiraainjanüin waya, taashinjanüin waya jee wulechoin, washajaka tü karaloutakalü shialu'u a'laülain naa'in na wayuu eekanü joolu'u sulu'u tü mmaka shii'ire anain sukua'ipa natuma sünain ka'ikat süpüshuwa.

Na ashajüliikana

Shi'iyatia

Süpana

Wekirajaaiwa süchiki tü mmapa'apiakalü.....	9
Tü wunu'uliakalüirua müsia tü mü'rütikalüirua sulu'u mmapa'apiakalü.....	25
Saa'ujee anain waya musia watapa'a.....	37
Tü wüinkalü sulu'u tü epiapalaakalü.....	43
Saa'aka apalirijia: kottüshii sünain nnojoliin palirajirain.....	63

Akutulawaairua sümaa	
aainjirawaa.....	85
Tü ko'uniriapalalälü	
epiapa'aparalu'u.....	107
Waneesialu'u eere waya.....	129
Ekettaajia aashaje'eruushi.....	147
Suurulajee karalo'uta	
asanaaushi.....	155

WEKIRAJA AIWA SÜCHIKITÜ
MMAPIA'APIAKALÜ

Wekirajaiwa süchikü mmapa'apiakat

Müsü mmakat wamüin...

Aishii jaya tapüla, tachuntüin jamüin,
jaa'imajüin taya müinñaka sümaa tamüliala
taa'inmajüin jaya.

Tata sawaanayaakalü, tacho'unla
palairokujeejafa, tü tachira shia
uuchiyaakalü wuitüsükalü, yüli'itasükalü,
jepisiisükalü.

Pachamaama taya,
E'ii mma taya
maleinasü gaia taya
mother earth taya
inamaaka taya.
Müsia tonantzin taya,
rioosa yaara taya,
E'ii mma taya,
je'i mma, ja'inmajapa taya.

Ashajülü slimaajiraa ee'irajülü: Leonor Fijuel

Mmapa'apia mmapa'ajatüiruakalü tü wayuukua'ipap palajatükalü

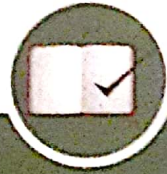
Tü wunu'ukalü, na wayuukanü, tü mürütikalü namaaya na wanee katanüo'u eekanü sulu'uyaa tü mmaka, müsia tü nakua'ipaji'raakalü sümaa wüinkalü, mmakaa, jo'utaikalü, müsia süsanalain tü mmakat shiale'eya tü akuyamajaakalü tü epiapalaakalü.

Nuwarala ka'ikai, nuwawala joutaikai akutule'kalü süpana tü wunu'ukalü, shi'wiira tü wüinkalü soo'u tü süsiikalü wunu'u, tü mmakat eere sojoitüin suurula tü wunu'ukalü shia tü sa'akajatkalü oumain waakalü nnojotkalü katüino'u, shia tü masana'lüinkalü saa'in.

Na wüchiikanü kantülekanü süna'in achajawaa sü'ü wunu'u süpüla nalü'üjüin shiküin nachonnii sulu'umuin nepi'a, tü jejuukalüirua aliiikajaakalü soo'opüna sütünakalü wunu'u, oo'ulakaa nawanee katacheinkanü o'u nojotkanü pi'rüin süka po'u, sa'akajanü oumainwaakalü naya naa kata'kanü o'u, shia tü asanalaakalü saa'in.

Tü joutaikalü, tü wüinkalü, tü mmakat, tü sa'aira tü mmakat shia tü sa'akajatükalü oumainwaakalü nnojotkalü katüin o'u tü masanalüinkat sa'in.

Tü wunu'ukalüirua, tü mü'rütikalüirua, o'ulaka na wanee kata'kanü o'u naya naa sa'akajatükanü oumainwaa Sünain katüin no'u. Sukua'ipa tükataa o'uu sünain suku'yamajaain sulu'u tü epiapalaakalü, sünainpünaa jeesü tü naainjiraaya katakana o'u süpüla eenjatüin namüin tü eküütikalü oo'ulakaa tü kepiaakaa Je'ijaasü namüin tü sa'akajatükalü mmapa'akalü Sünain nnojolüin katüin so'u, shia shiolojoirua ee haatajiraain sümüin tü epiapalaakalü.

Sulu'u tü karalo'uta püshajjalouta:

- ✓ Puku'yamaja shiaakua wane epiapalaa Püitaa sulu'u nanülia na kata'kanü o'u müsia tü nnojotkalü katüin o'u.
- ✓ Yooti'raa pia namaa na pa'atakanü süchikü tü shiaakua mmapa'apiakalüirua nakuyamajakalü.

Müinka pütijaain Saa'u süpülee sukua'ipa, piakai sulu'ushi oumainwaakalü eere pipia. Jülüja pa'in tü wanejatükalüirua saa'akajee sulu'u tü piamasükalü shiaakua epiapalaakalü:

Alijunaka'jipiapa'a

Jipiapa'a wayuüirua

Na wayuu sulu'ukanü wane epiapa'aa wanaawasü nanüikü, kottusü nakuwa'ipa, müsia tü nachiuuchüakalü. Eeshin, eweetiraasü nakuwa'ipajiraakalü süma'aya tü mma kalu'ukanü naya.

Tü oumainwaa wayuukua'ipaapalakalü kottiraasü sümaa tü wunu'ukalü, sümaa tü mürütikalü o'ulakaa na wanee katakanü o'u, je tü sa'akajatükalü oumainwaakalü nnojotkalü katüin o'u.

- ✓ Sulu'u tü karalo'uta püshajjakat pukuyamaja wane achukuaa süchiki tü oumainpaa sümaa ti'a palakalü sukuwa'ipa nepiapa'a. jülüjapaa'in pü'itaa'in sulu'u achukuaakalü süpüshua'a tü sa'akajatkalü Sünain katüin so'u müsia tü nnojotkalü katüin o'u.

Piirakaa sümüin tü shiaakuakalü oumainwaa eekalü sulu'u tu woumain mio'usukat, shii'iyatia maimakua'ipain tü oumainwaakalü wama'anakat süpüla waa'inmajüin.

Oumainwaa mmapa'ajatüirua

Shakajüleewuin

Wulopü

Oujülee chajatü

Oumainwaa wayuukua'ipaapalakalü

Arüleejaa sawaanapa'a

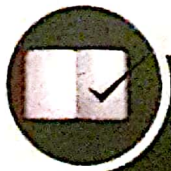
Jolujaa ayonnajülii Yaareje'ewalii

Ejiimejüirua palaaairuku

Sulu'u tü ayaakuaa walatirakat:

- ✓ Piaawata tü sa'akajatukat mmapa'akalü sünain katüin so'u oo'ulakaa sünain nnojolüin katüin so'u sulu'u tü epiapalaakalü mmapa'ajatukat.
- ✓ Piaawata süpüshi tü sa'akajatükalü mmapa'akalü sünain katüin so'u o'ulakaa sünain nnojolüin katüin so'u sulu'u tü epiapalaakalü wayuukua'ipaapalakalü.
- ✓ Püküja süchikü sukuwa'ipa tü sa'akajatükalü mmapa'akalü sünain katüin so'u o'ulaka Sünain nnojolüin katüin so'u sulu'ukalü tü epiapalaakalü.

Sulu'u tü epiapalaakalü eesü tü mmapa'ajatükalü, tü wayuupalajatükalü müsia tü akua'ipaapalajafükalü matüjüinwaa outaa tü sulu'ujeesü tü sa'akajatükalüirua oumanii ee katüia so'u onka müsia ee nnojolüin katüin o'uya'asa.

Tü waneejatapalaakaa wayuukua'ipaapalakalü sulu'u tü woumain mulo'usükalü

Waya wayuukanü eesü wama'ana akuwa'ipaa waneejatü süpüla tü mi'irakalü, a'inraa apülajawaa, asheitajawaa oo'ulaka a'yatawaa.

Watija apüleerüalü tü mi'ira asheitajaayakalü süpüla kee'irain shia watuma, aku'yamajüshii waya tü kasa a'yataayakalü süpüla anain tü wa'yata'inkalü, eesü wama'ana maima kasa süpüla anain waya.

Tü kiraakalü anain, akuwa'ipaakalü, eküinwaa shipiajatükat, jayeechi, yonna, waneejatüsü suulia tü wanee epiapa'aakalü, naka'taka sulu'u tü wepiapaa wayuukua'ipaapalakalü.

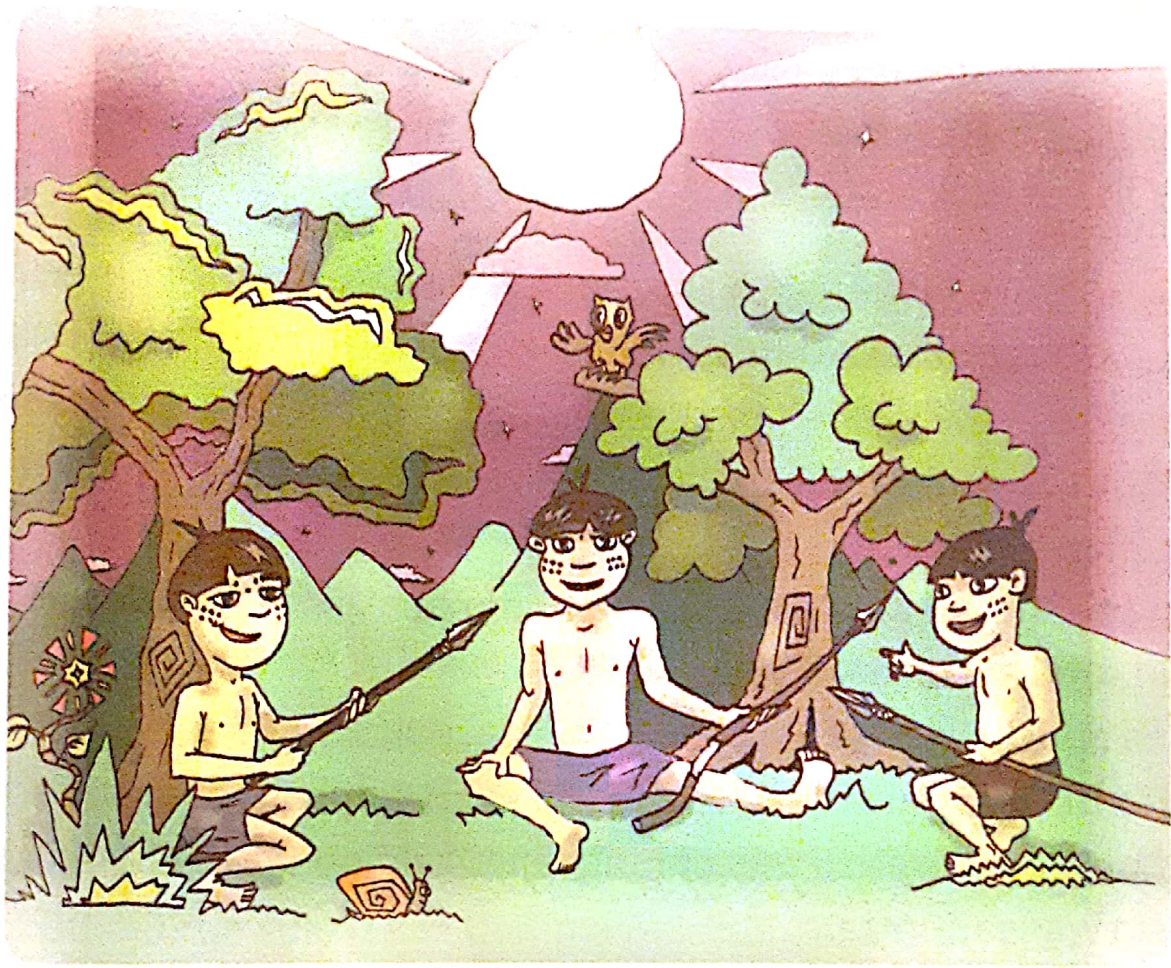
Sulu'u tü woumain mulo'usükalü eesü maima mmapa'apiakaa. Tü ayaakuaa yaakalü yaa ee'iyatüsü süpüshi tü oumainwaakalü eekalü.

Jlerü aainjülü

Ayonnaja sawaanapa'a

Nayana yanomamikua'ipaapalalü

- ✓ Puku'yamaja sulu'u tü karalo'uta püshajikalü wanee shiaakua tü woumain mulo'usükalü. Pejeetta sünnain shiaakua tü saa'ata mma sünnainkalü; mmapa'apiakat wayuukua'ipaapalalü sünnain tü shiaakua sa'ata mma kaluVukalü shia.
- ✓ Pükettaajapa tü shiaakuakalü woumain süka püinaajüin soo'omüin wane oumainwaa eekai pi'raajüin.
- ✓ Sulu'u tü pipiapa'akalü, ¿kasa tü mi'ira kachikika?, ¿kasa tü ashe'innii a'atünakaa?
- ✓ ¿Kasa tü eküülü eekalü?

¡Amashii talatüi waya sümaa tü woumainpa'akalü!

Wapüshua'a waya sulu'ujanü tü epiapalaakalü

A'yataayapala sulu'u tü oumainwaakalü

- ✓ Namaa na alaülaayuukanü, jaku'yamaja sulu'u tü e'iküleekalü wanee akuwa'ipaa süchikü tü kasa shipiajatükalü sulu'u tü puumainkalü.
- ✓ Jachajaapa pütchi süchikü tü oumainwaakalü (mmapa'ajatü oo'ulakaa tü wayuukuwa'ipaapalajatükalü) namaa na wayuu mülo'ushii eekanü sulu'u tü pipiapa'akalü.
- ✓ Jaku'yamaja tü she'iin wanaakalü sümaa tü mmapa'akat süka tü kasa eekai anain süpüla aapaanaa süchukua'a.
- ✓ Jounujaa na apüshiikanü oo'ulakaa na alaülaayuukanü sünnain aku'yamajaa tü eküütikalü müsia tü asuushi shipiajatükalü süka tü süchon wunu'u oo'ulakaa tü asuushi shipiajatükalü oo'ulakaa tü eküülü eekai a'ttiein wanaa sümaa.
- ✓ Jaku'yamaja tü emi'iraa shipiajatükalü.

¡Anasü süpüla aa'inmajünaa oo'ulakaa anaatünaa sukua'ipa tü oumainwaakalü süpüla wulein shia!

Waya wayuukanü sulu'ushii waya tü epiapalaakalü achekaka waa'inmajüin oo'ulakaa wanaatüin sukua'ipa süpüla anain shia. Wa'jattirüle tü sa'akajatükalü mmapa'akalü tü katakalüo'u oo'ulakaa tü nnojotkalü katüino'u, aja'tteerü wepia, tü mma kalu'ukanü waya oo'ulakaa waa'in.

Wa'yataain wapüshua waa'inmajüi tü a'iniikalü, waa'inmajüi tü kasa eekalü. Sünnain pansain shia, anain sukua'ipa wayaalu'u süpüla anain waya.

Woumain waya wayuukanü anajiraasü sümaa tü mmakatü wepiakalü, tü we'ejena sümaa tü wapü'na, tü wachajaayapala weküin, tü waku'yamajia washe'inii aküjüsü süchiki tü sujütükalü tü mmakat wamüin süpüla talatüinjanüin waya sulu'u.

Eekai tü miichi ekirajüleekalü, eekai tü apüshiikalü oo'ulakaa sulu'u epiapalaakalü waku'yamajee akua'ipaalü tü anaatiyainjatükalü waya sümaa wapüshi oo'ulakaa na wayuu wa'ütpa'akanü sulu'u woumain.

Süpüla ti'a Je'ijaasü, müinka tü:

- ✓ Akaaliirajüneesü tü wuinkat sünain nnojolüin shierülajaanüin.
- ✓ Aneesü sukua'ipa saapaaya tü atchinwaa sulu'ujatükalü kachuweera kakapülajatü.
- ✓ Aijeesü wapüla sünain waa'inmajüin tü wunu'ukalüirua otta tü mü'rütikalüirua sulu'u kaa tü mma peje'pünaakalü wanain.
- ✓ Nnojoleesü shipijana kasa kaseein wamüin oo'ulakaa namüin na wanee eekanü sünain katüin no'u.
- ✓ E'itaaneesü tü kasa yarüttüsükalü sulu'u süpülajana eenjatüle shia.

Tü apütaalaakalü oo'ulakaa tü süpa'salakalü kasa eekalü wepial'u, sulu'u tü ekirajüleekalü müsia sulu'u wanee apülee acheküsü akatajünaa süpüla sümaajaanüin sünain paünsain sukua'ipa, süpüla saa'imajia tü epiapa'aa mmapa'ajatükalü, wayuukua'ipaapalajatükalü kalu'ujanükalü waya.

Tü oumainwaa eere joulüin miichi achajaashii sukua'ipa nayulaain suulia tü kasa yarüttüsükalü. Tü sojo'nüleekalü yarüttüsü, tü a'yatawaakalü sünain akatalaa, o'ulakaa aku'uyamajaakalü kasa süka tü süpasalakalü kasa, aku'yamajaa simio'ulia sütchin tü pünajütükalü, shia sukua'ipa ayuutaa tü yarüttaakalü suulia mmakat, wuinkalü, joutaika je süka tüü kepi'eenü waya sulu'u wane mma wulein.

¿Kasa waa'inreetkalü süka tü sa'atakalü kasa apütaasü ee checheinshia?

Wane kasa ma'in mülo'u sümüin tü woumainkalü shia tü saa'atakalü kasa apütaakalü watuma sünain tü a'yatawaakalü weinshi.

➔ Püsakiija sünain pipialu'u, sulu'u ekirajüleekalü o'ulakaa sulu'u puumain Sünain tü:

- ✓ ¿Jalasü e'itaanüin tü shierülakalü kasa?
- ✓ ¿Kasa aa'nnaka süka oo'ulakaa jalasü süpülee tü kasa yarüttüsükalü?
- ✓ ¿Jamakua'ipatsü shi'ataaya süka tü süpasalakalü kasa ajutuushi?

- ✓ Ja'wanaajiraa tü jatijaakalü aa'au namaa na ja'atakanü sünnain atijaa.

→ Jülüja jaain tü jaa'inrajatükalü süpüla:

- ✓ Jiattaai saa'in sukua'ipa tü sa'atakalü kasa ajutuushi.
- ✓ Sünaatünai akua'ipaa sünnain sükatäjününin tü saa'atakalü kasa ajutuushi süpüla shia'taana aka süchükua'a, müinka marraaja, karalo'uta, süta kasa tü palasükikakalü, müsia waneiruaya.
- ✓ Wuleesü waneepia tü apülewaakalü eere anain tü eemerawaakalü, tü anaatiakataa'innii, oo'ulakaa tü sheitaa.

Sulu'ujee wepia, sulu'ujee ekirajüleekalü oo'ulakaa sulu'u woumain eesü süpüla wapali'irajünin sukuwa'ipa tü saa'atakalü kasa ajutuushi. Tü ajutünakalü wanaasü sümaa akatajünaa süpüla sü'itaanünin wane'wai sulu'u wanee süpülajana nakatayaain eere kanüliayaainjatünin shia.

¡Joo'uya wakatajüi tü saa'ata kasa ajutuushikalü süpüla we'itaain sünaain paünsaain sukua'ipa sulu'u süpülajana!

A'yataayapala sulu'u tü oumainwaakalü jajutkajaapa sünaain ja'yataain namaa na a'laülaayuukanü.

¿Kasa jaa'inreetka?

- ✓ Aküjeenü jaya namüin na wane wayuu kepiakanü sulu'u joumain süchiki sukua'ipa tü akotchijaakalü, akatajaakalü je anaajawaa sulu'u süpülajanakalü tü saa'atakalü kasa ajutuushi.
- ✓ Jayaawata tü süpülajana eenjatuüle shí'itaanüin tü saa'ata kasa ajutuushi wanaawajiraain: maraaja, paasta, karalouta, süpütaala eküülü, oo'ulakawane'eya.
- ✓ Eenajaaneeshii na wayuukanü süpüla natijaain saa'u eenjatuüle ne'itaain tü süpasalakalü kasa.

¿Kasa anaka súpüla aku'yamajünaa süka tü kasa ajutuushikalü?

✓ Süka tü kasa ajutuushikalü anasü aku'yamajaa kasa jeketnuu. Süka tü karalouta aju'tünakalü sulu'ujee tü ekiirajaaleekalü, sulu'ujee tü miichikalüirua, sulu'ujee tü a'yataayapüleekalü oo'ulakaa sulu'ujee tü ashajaapüleekalü, anasü karalouta a'yataaya.

Kaa'aya shia, eesü súpüla aapaanaa tü sütakalü kasa súpüla e'ítaanaa alu'u maima kasa müinka wunu'uapünajuushi oo'ulakaa súpüla e'ítaanaa alu'u ashajiee sulu'u tü ekirajüleekalü. Süka tü súpütaalakalü eküülü aku'yamajünüsü tü sütchinpalakalü apünajuushi súpüla saa'inmajünüin tü wunu'u apünajünakalü.

Jajutkajaapa sünain kottüin jaya, janeeka tü kasa jaa'irüinjatükalü.

Wane'ewai na japüshikanü sünain kottaa naneekeerü wanee a'yataaya aküjüüshichiküt:

- ✓ Karalouta a'yataaya.
- ✓ Süpülajana apünajaa wunu'u miichipa'ajatü.
- ✓ Sümotso'in mmapa'a: jimepala, mmapala, amo'utajia tü mü'rütchein jo'uucheinkanü mmapa'alüjütikalüü.
- ✓ Süpülajana kasa maimato'utalü sulu'u tü miichikalüirua oo'ulakaa sulu'u tü ekirajiapalakalü.
- ✓ Mi'ira asha'nülü sukua'ipa kasa? wayunkeerü katayaakalü o'u.

Süka tü anaataakalü akua'ipaa nütuma wane alaülaa Jachajaapa süpülee amüinjatüin suku'majia tü a'yatawaakalü süpüla mapüleein tü jaapaakalü.

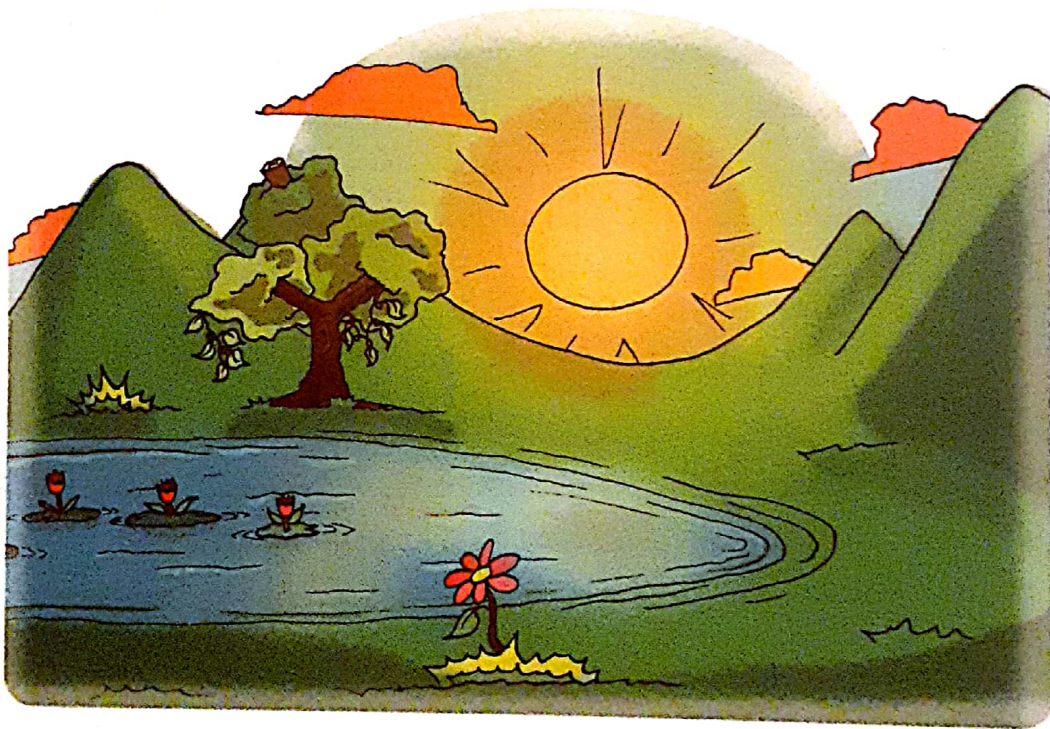
E'iyatüneesü tü a'yatawaa aku'majünakalü.

"TÜ WUNU'ULIAKALÜIRUA
MÜSIA TÜ MÜ'RÜTKALÜIRUA
SULU'U MMAPA'APIAKALÜ"

Sulu'u epiapalaakalü mmapa'ajatüiruakalü oo'ulakaa tü wayuukua'ipaaluju'tkalü eesü kajuya (soo'u) sükatajia wunu'ulairua.

Shiaaku'majakatüwuna'apükalütüwunu'ukalüiruakanainsüwaneekatüirua tü nakuwa'ipakalü sünainjee tü epiaa eere katüin no'u: tü wuinkat, tü mmakat, soo'u tü wane wunu'ukalüiruya otta soo'pünaa ipa.

Ka'aya tü mürütka'lüirua kajuyasüirua, müinka sünainjee tü mmapa'apia eere katüin no'u. Na kepiakanüirua sulu'u tü wuin kawatirakalü, waneekatnuu noulia na kepiakanü sulu'u palaakalü, sulu'u wuin püsiusukat, ji'ichipa'a jasaipa'a, wuna'apo'ulia oo'ulakaa sulu'u wepiapa'a.

Kajuyasü sukua'ipa shiinase tü no'uniajikalü, tü napüleepalakalü, tü neka'jikalü oo'ulakaa tü nayaawatiakat nakua'ipa. Tü na'atatu'junakalü waneekatüsü sulu'ujeesü sukua'ipa eejeere jemein naya, eere kepiain naya oo'ulakaa eere nashalejüin.

Piirakaa sümüin nayaakua na mürütkanü o'ulakaa tü eeje'ewanüle naya:

Na mü'ürütkanü naa eeshii süpüla najutkajaanüin sünainjee natapa'akalü sünain anülieekalü tüü:

- ✓ Wüchiirua.
- ✓ Jimeirua.
- ✓ Achujaalüirua.
- ✓ Alemajülüirua.
- ✓ Piamasanajianrüirua.

Tü soikalü wuchii, tü sükaléinkalü süta jime o'ulakaa tü a'taakalü sa'ata tü e'irukuukalü süpüla kakua'ipaji'raain namaa na wane mü'rütkanü, sümaa tü wunu'ukalü o'ulakaa sümaa tü sa'akajatukalü tü epiapalaakalü sünain nnojolüin katüin so'u. Sünainjee ti'a anujulaashin je a'wanajaashin nata süpüla isain suma'anajee tü alojakalü naya oo'ulakaa süpüla nata'ülüin tü nekaajatkalü.

Na müürütkanü kama'anashii waneejatu'wai akuwa'ipaa süpüla neküinjanüin, nako'yo'lüinjanüin je süpüla nasanalüin naa'in, ki'rainü sünain tü eejeewaliire naya.

➔ Jülüja paa'in wane'wai müürüt sa'akajee tü najutkajaayakalü ¿jetsü tü nanülia eraajünakalü aka?

- ✓ Püküja süchikü eejeewaliire naya oo'ulakaa jamüin nütalu'u.
- ✓ Püküja süchikü tü nakuwa'ipajirawaakat sünain kottüin naya na'akajee na wane mü'rütkanü süpüla nekajüin, waraitüin onka nasa'nalüin na'in.

Pukumaja sulu'u tü karalouta püshajiakalü wane süpülajana achiküü müinka tü yaakalü yaa süpüla pükettaajüin. Piirakaa sümüin tü shiaakuakalü.

Süpüshi nakuwa'ipa na mü'ürütkanü

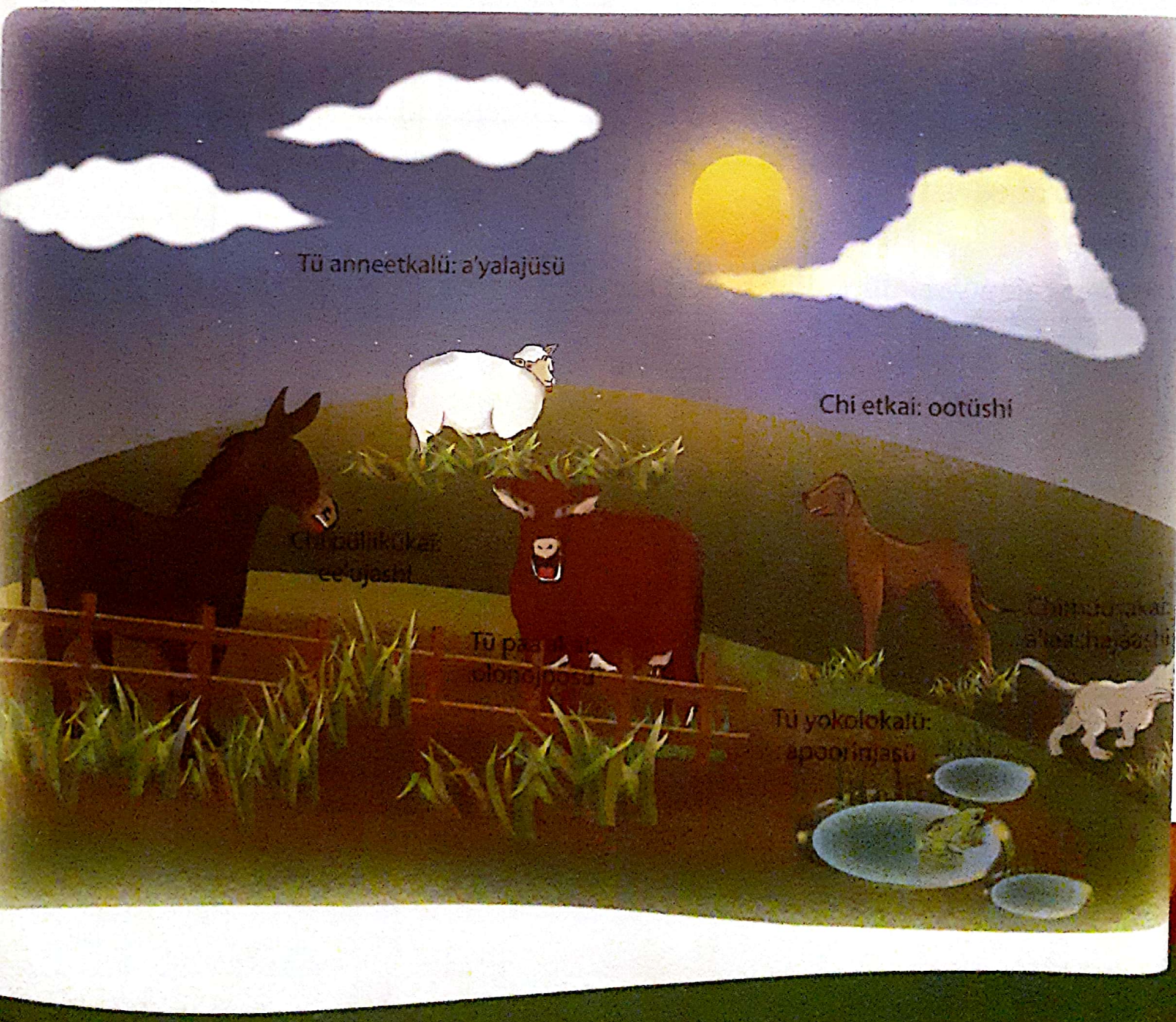
Sujutkajawaapüle mü'ürütikalü	Mmapa'apia eere kepiain	Nakuwa'ipa süpüla:		
		Ekaa	Akoyolaa	Asanalariaa'aa'n
Wüchiirua	Joutai, wunu'uirua, mma	E'ichii o'ulakaa asa'aa	Asa'aa o'ulakaa atünaa	Asosoo
Jimeirua				
Lemettüshii				
Achujaalü				
Wüinrokujeewat sumaa mmapa'ajeewat				

Tü wunu'ukalüirua oo'ulakaa tü mü'ürütikalüirua kanainshii waneejatu'wai akuwa'ipaa süna'injee tü nepia eejeewaliire naya. Tü natapa'akalü na mü'ürütkanü oo'ulaka süpüshi tü apülajanaakalü a'wanajaasü süna'injee tü nepia eeje'ewaliire naya.

Süpüla paünsawaa sümaa mmapa'akalü o'ulakaa namaa na wanee mü'ürütkanü cho'ujaasü tü pe'ipaajira waakaa natuma ee katüin o'u. Na wayuukanü akü'ji'raashii waya wakuwa'ipa waashajaapa, wee'irajapa, waainrapa wane e'iyatiaa, washajapa, o'ulakaa waashaje'erapa, katsa'a ¿pütijaa aa'ulu jamüin naküji'raaya nakuwa'ipa na wane mü'ürütkanü?

Sulu'upünaa epijanaa, aa'inraapalaa oo'ulakaa e'iyatiaa akü'ji'raashii nakua'ipa na mü'ürütkanü.

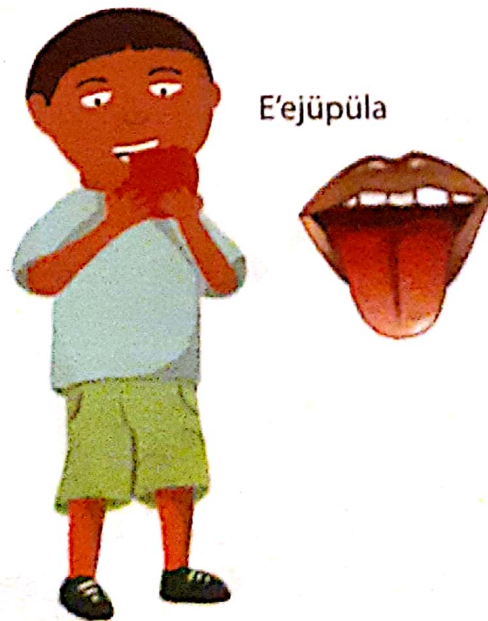
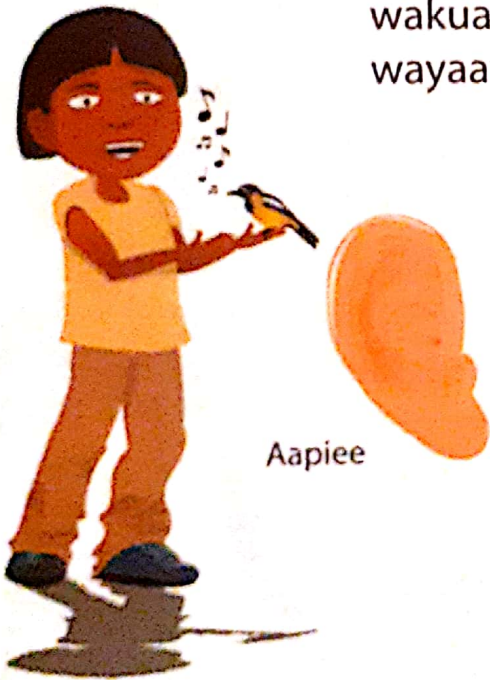

Süpüshi makua'ipa na wayuukama

Wanaa namaa na mürütkanü, na wayuukanü kasa'ashii waya süpüla akoyoloo, apülajanaa müinka tü aanüküü, tü e'ichiru'uu oo'ulakaa tü ososoo süpüla asanalaa aa'in.

Tü süpülajanakalü kasa süpüla anainjatüin wakua'ipa sümaa mmapa'akalü shia tü wayaawatiakalü: tü o'uukat, tü e'ichiikalü, tü ache'eekalü, tü aanüküükalü o'ulakaa tü attaakalü. Na'aka nayakanü eeshi waya süpüla e'raa, eejuunlaa, aapaa, oo'ulakaa alee jemiai, walatshi, müsia süjürüla tü kasakalü.

✓ Piaawata süna'in tü ayaakuaakalüirua jamüin sünaatia wakua'ipa sümaa mmapa'akalü sulu'upunaa tü wayaawatiakalü.

Epettiaa

eirakaaya

Kaaya shia eesü wama'ana kajuya kasa oo'ulakaa ashe'inn süpüla wa'atüin sünain wata'pa'anain, wanaawain sümaa tü mmapa'a eere kepiain waya.

- ✓ Piaawata sünain tü ayaakuaakalü tü akua'ipaa je'ijaakalü sünain nashe'in na tepichikanü wanaain sümaa tü mma kalu'ukanü naya.

¡Joo'uya waku'umajüi wane mmapala!

→ Joo'uya waku'majüi wane sa'ata motsoin tü mmakat süpüla e'raa, kama'anaa, aa'inmajaa mü'ürüt sümaa wunu'u pipialu'u otta müsia sulu'u tü ekirajaaleekalü.

→ E'etaajeenü sünnain kottiraain waya nümaa wane wayuu a'laülaain.

¿Kasa je'ijaaka?

- ✓ Wane maraaja mülo'u, jerottüin sünnain jeruluin so'u anain süpüla anaajaanaa shiaalu'u wane kasa.
- ✓ Karalouta ashajia, ashajia.
- ✓ Piama sa'ata aniime süpüla shiinase.
- ✓ Wane asiaapala süpüla emerijaa.
- ✓ Wane asiaa piratüsü mma kale'sü sünnain wulein nnojotle shia ipashira.
- ✓ Pienchi asiaapalaa mma mutsüü'ulu nnojotlein mma miichipa'ajatü.
- ✓ Kajuya ipa motsoyuin, sa'ata wunu'u nnojotlein sütuna wunu'u josoin.
- ✓ Mürüt jo'uuchein: ku'lu, warutta, yokolochein.
- ✓ Wunu'u motsoyuu miichipa'ajatü.
- ✓ Karalouta oosojia müsia tü aashajeetnakalü weinshi.
- ✓ Wane shi'ipala maraaja motsoin süpülajanainjatü wuin, nasüleijnatü na mürütkanü sulu'u mmapaakalü.
- ✓ Wane sa'ata kuluut ko'uuin nnojotlein oototüneesü shi'ipala maraajakalü süpüla shikerolüin joutaikalü.
- ✓ Piama sa'ata aniime süpüla shiinase suulia sükatanajaan maraajakalü.

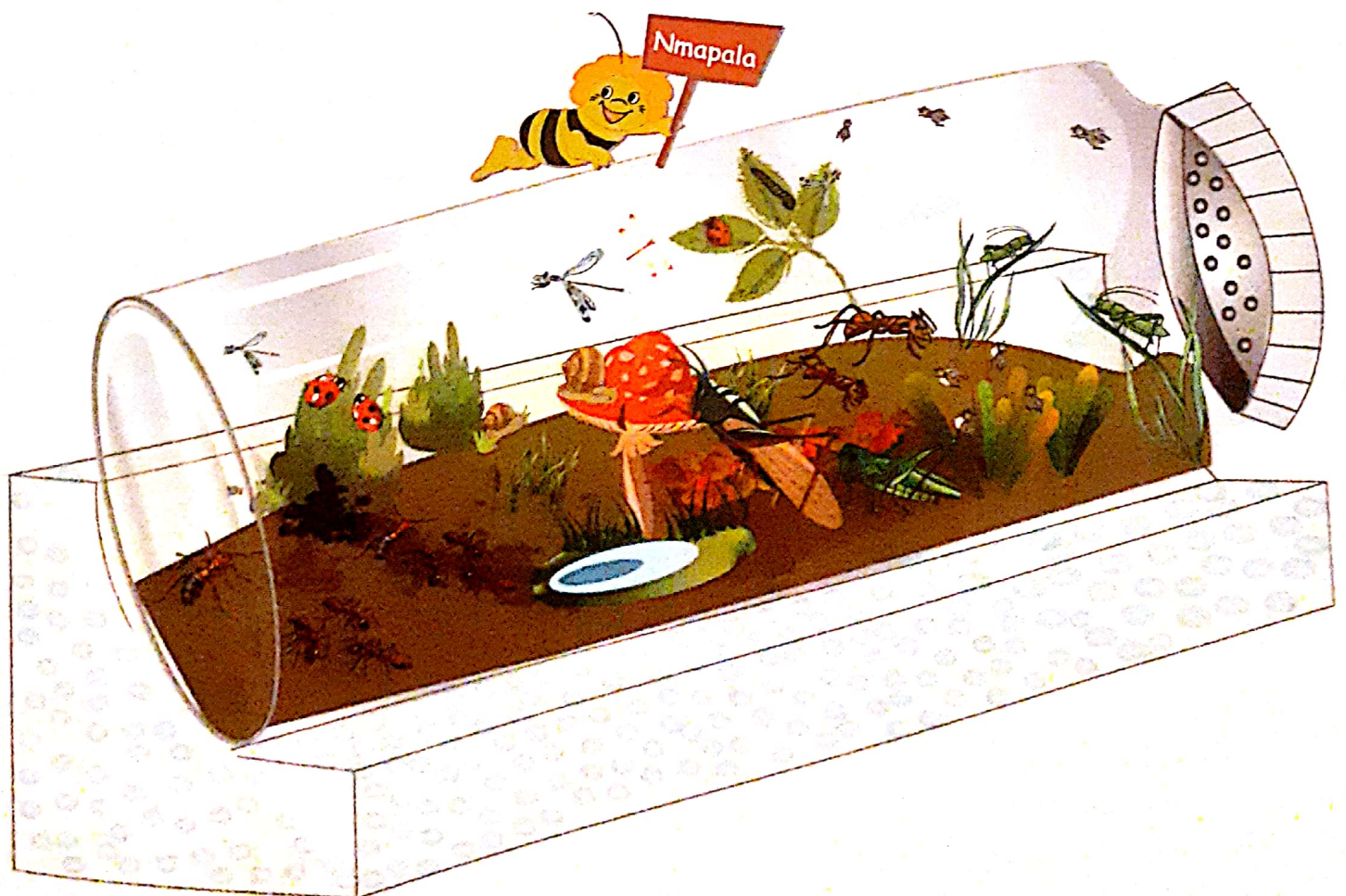
¿Jamüinjatü suku'yamajia?

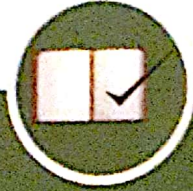
- ✓ Je'itaa saa'u tü meesa a'yataayapalakat tü karalouta aashaje'etnakalü weinshi.
- ✓ Jolojoo maraajakalü sünain joosoluin anain süka tü karalouta oosojikakalü.
- ✓ Je'itaa maraajakalü sünain palasitüin saa'u tü shiinase aku'majuushikalü süka aniime.
- ✓ Jejita shiinalu'u maraajakalü wane palitsü ipashira nnojorülein mma wulesü.
- ✓ Otta müsia saa'u wane asiaapala mma mutsiio'ulu nnojorülein mma miichipa'ajatü.
- ✓ Japünaja tü wunu'u motsoyuukalü soo'u tü mma mütsiikakalü.
- ✓ Je'itaapa ipakalüirua, saa'ata wunu'u nnojorülein sütüna o'ulakaa shi'ipa'alakalü maraaja sümaa wuin asiaapalainjatkalü.
- ✓ Je'itaapa na mü'ürütkanü sulu'u maraajakat je'ita'aleepa tü shi'ipa'alakat.
- ✓ Je'itaapa tü mmapalakat eere saapain suwarala ka'i.
- ✓ Joyoto wuin saa'u tü mmapalakat oo'ulaka jaa'inmaja na kasa kato'ouchinkanü kepiakanü sulu'u tü sa'atakat mma.

¿Kasa tü je'retkalü?

➔ Jülüja jaa'in weinshi sünain piama nnojorüleje'e shia sünain apünüin samaana na mürütkanü o'ulakaa tü wunu'ukalüirua sulu'ukalü mmapalakat, jashaja tü je'rakalü sulu'u tü karalo'uta ashajiakalü.

- ✓ ¿Jamüsü wunu'ukalüirua sünain shimio'ulaain?
- ✓ ¿Kasa nekaka na waruttanü, na kutkanü, na yokolocheinkanü?
- ✓ ¿Jamüsü nasie wüin?
- ✓ ¿Je'rawa'linjatü ka'i o'yotünaa aa'u wuin tü wunu'ukalüirua?
- ✓ ¿Kasa pí'raka sütatu'upünaa tü maraajakalü?

Tü attaakalü sulu'u tü mmapa'akalü a'ttaasü shia wamüin wapüshua'a. Tü waa'inrakalü sulu'utü mmapa'akalü, attaasü wamüin waya katakanü o'u, müinka wunu'ukalü irua, mü'ürütikalü o'ulakaa na wane kato'uchinkanü. Kaaya shia kaku'a'ipasü sünain tü sa'akajatkalü mmapa'akalü sünain nnojolüin katüin so'ou müinka joutaikalü, wuinkalü oo'ulakaa mmakat. Tü sa'anasia tü mmapa'akalü sünainjeejatü tü anajirawaakalü sümaa tü sa'akajatükalü.

"SAA'UJEE ANAIN
WAYAMUSIAW WATAPA'A"

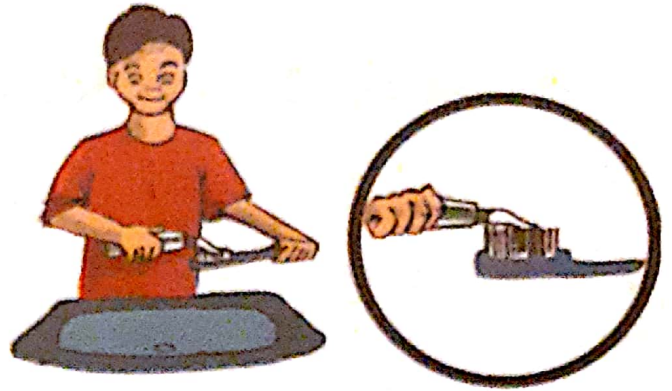
Tü wuleekalü ata sünain ekawaa

Süpülapünaa wekaain
che'küsu wo'lojüin wajapü.

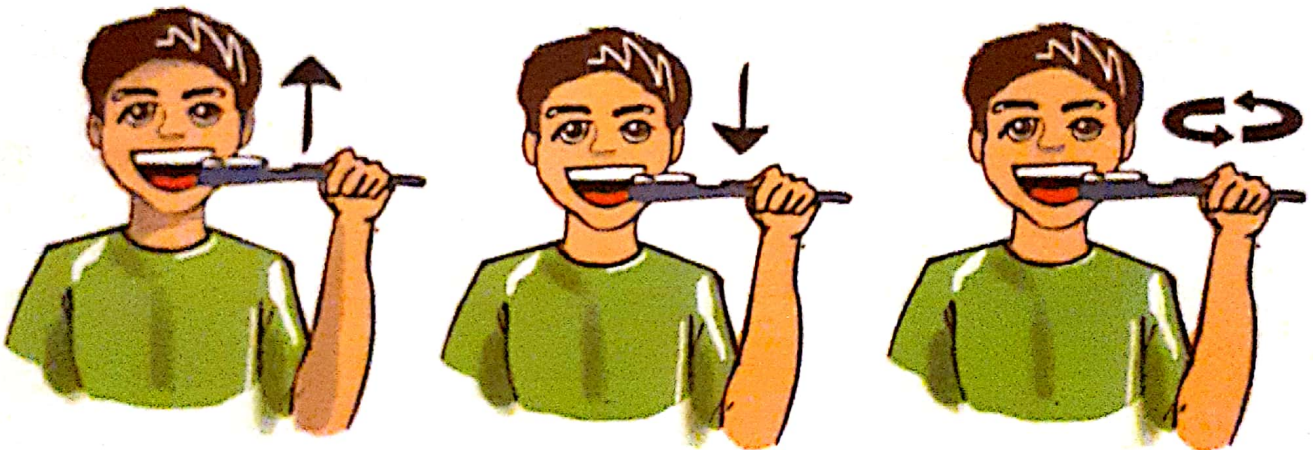

Sünain tü ekawaakalü
ekeeshiin waya süka t
ekaayakalü suuliyarüttajü
tü eküütikalü.

Süchikü tü ekawaakalü, wo'lojeein wai

¿Jamüsü su'lojia tü paikalü?

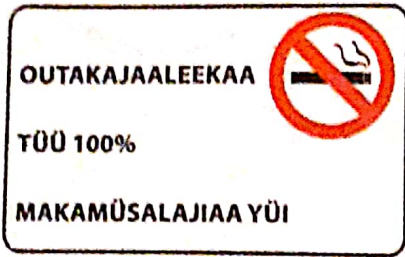
Tü aii mmalu'ujatkalü asepiiajünüsü iipünaamüin, tü aii iipünaajatkat asepiiajünüsü ma'lu'umuin, tü ajaawaakalü a'leeyatuushisü.

Süchikü asepiiajünüsü ayeewaakalü.

Süka tü asepiiajaakalü waa'inmajüin shi'iruku wai oo'ulakaa tü waikat suulia tü she'ekalü.

Anaakalü oo'ulakaa wuleekalü sulu'u tü epiapalaakalü

Sulu'u tü süpüleekalü wayuu eesü akuwa'ipaa kajütüsü süpüla anain waya.

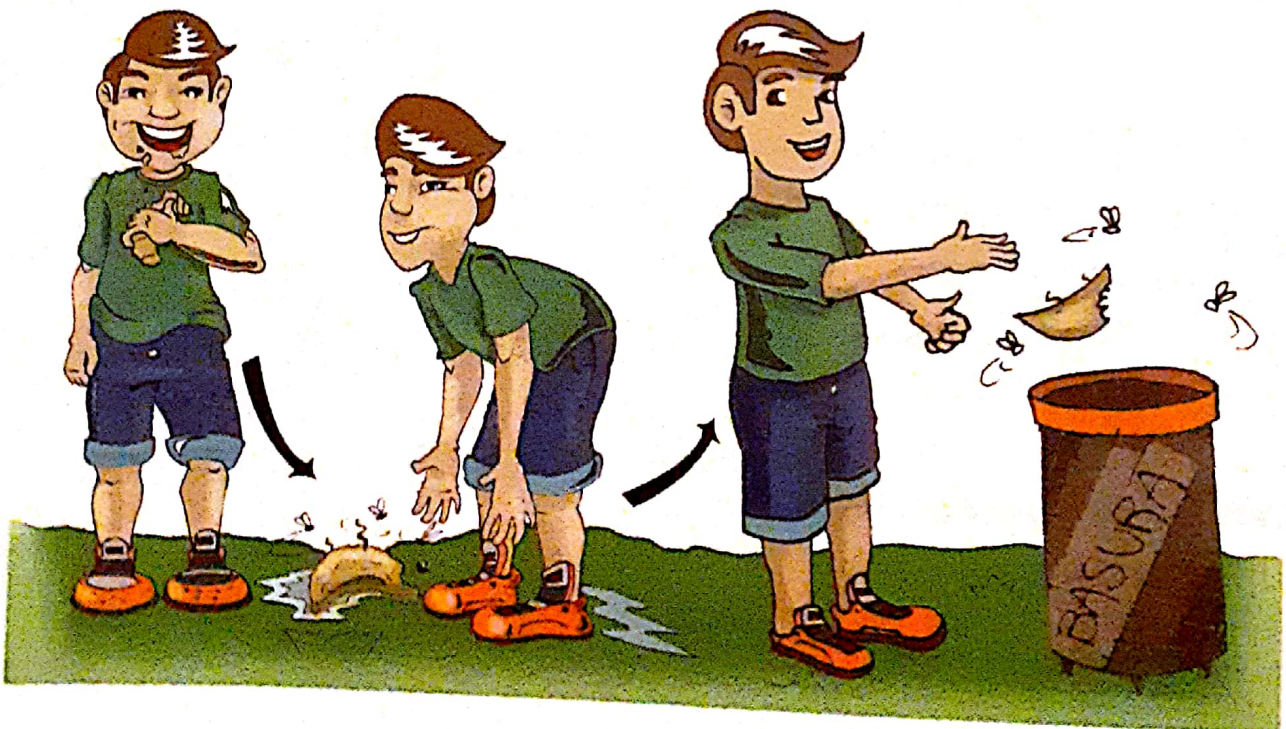
Tü ayaakuua makalaka tü aküjüsü wamüin süchikü: nnojot jakomajüin, je'itaa tü a'yarülaakalü sulu'u süpülajana.

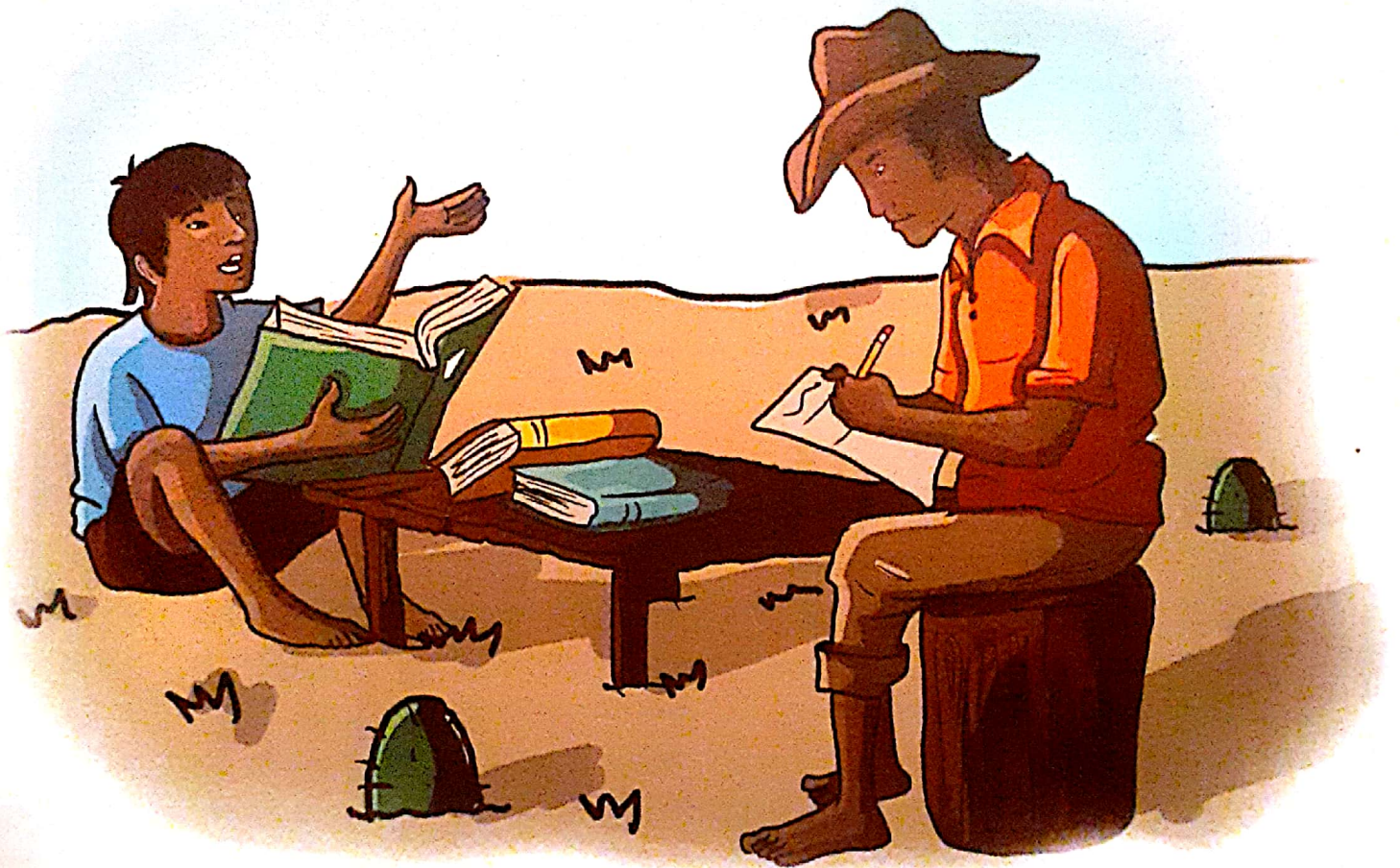

Tü apütaalakalü sulu'u tü sütakalü paünsaasükat, nnojotsü kepijanain.

Yoota jaya süchikü wane akuwa'ipaa kajütüin.

Tü kajutaakalü sümaa tü aleekalü saapüin wamüin tü wuleekalü ata.

Tü wakuá'ipa sünain wulee ata nanai'müinsü na wane kepiakanü sulu'u wepiapala.

*Tü asheitajawaakalü aapüsü anaa akuwa'ipaa
wamüin*

"TÜ WÜINKALÜ
SULU'U TÜ EPIAPALAAKALÜ"

Ta'anuasha'wajüleepüinru'u

Ta'anuasha'wajüleepüinru'u
e'rajaalaataain süchikai Alatüshi
warülapaikai. Alatüsü atpakalü.

Alatüshi paujiikai. Alatüsü
palaashikalü kutuwatajataain
su'upa'alu'u otta sünain wane
motso'o po'looshikijataain
ama'aa... Aküja'alataasü tamüin
sülanaajataain süchikai jamüinsa'a
tü wayuupiakalüirua ataashijushi.

Pütchi anachonsü sutuma Moreela Maneirü
Pooyo Pütchaajapü kariña.

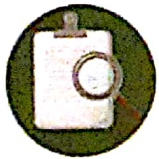
Sulu'u tü mmapa'a eere kepiain pia ¿eeshi wane wüin kawatirashi, wane
ottüshii, wane luopu, wane lamuuna?, ¿Pütijain sünülia?

Shia yaainjee tü wüin püsiasiü asünakalü sulu'u pipiapa'akalü. Püsakira
püshi jalejeejatüin tü wüin asünakalü pipialu'u

¿Jama'kuwai süntia tü wuinkat eemüin wayakanü?

Maima ma'in tü epiapa'aa kama'anakat kajuya so'u wuin anakalü süpüla asünaa. Katsa'aya shiain asünüin tü pejekalü sünain mapüleein aapawaa shia. Eesüsa'aya wattale tü wüinkat woo'ulia.

Jama cho'ujaain ma'in tü wüinkat sulu'u tü epiapa'aakalü, maima tü sukua'ipakalü süpüla eenjatüin wama'ana eepünale cho'ujaain shia süpüla tü a'inrawaakalü kasa süka tü wuinkalü.

¿Joo'uya wantüi sünain süpüna tü wuinkat!

Joo'uya wo'unai süchiki tü süpünakalü wuin o'ulakaa jamüin sukua'ipa atumaa sünain tü epiaa aku'majünakalü sulu'ukalü tü süpana karalouta anteetkalü süchijee tüü. Süka po'u oo'ulakaa shí'ichi süpachera pajapü piaawata eepünaalee wuinkat piirakaa sulu'u shiaakuakalü kasain aa'innüinjatüin süka wuinkat.

Piaawata jamüinjatüin süsüle tü wüinkat. Tü asieekalü eesü süpüla miichipalain otta a'yataayapalain.

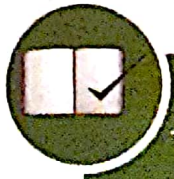
Tü tuweriikalü su'uni'irüin tü wüinkat eemüinjatüle süsünüin.

¿Pütijaa aa'ulu jamüin süntaka wüinkat iipünaamüin sünain tü epiaa aku'majünakalü?

Apasitajiaa
a'wala

Aikaalee
asala

Tü wüinkat kapünasü süpüla süntüin wanainmüin.
Tü süpünakalü maima kasa je'ijaakalü sümüin
müinka tuweriia, asürülia, süpülajana anaajaayaa,
eesü je'ijaale tü ajaraitiakalü süpüla katchiu wuinkat.

Jülüja paa'in süpüna wüinkat pipialu'u

- ✓ Namaa na püpüshikanü, piaawata jamüin süntia wüinkat pipialu'u.

¿Jamakua'ipeerü putuma?

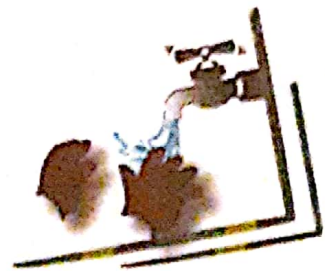
Piirakaa sümüin eere pü'lo'jüin pajapü, pu'upunaa oo'ulakaa pai pütamaapa watta'a maalü. Jülüja paa'ain: sünaajee tü o'lojoo ajapüü we'iyateerü sukua'ipa tü süpünakalü wüin pipialu'u.

Pü'lojopa pajapü ¿Jamüsü putuma?

¿Ma'yaa?

oota

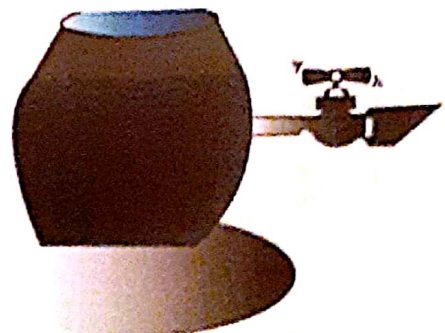
¿Ma'yaa?

¿Jamüsü shipirajia tü süpülanakalü wüin?

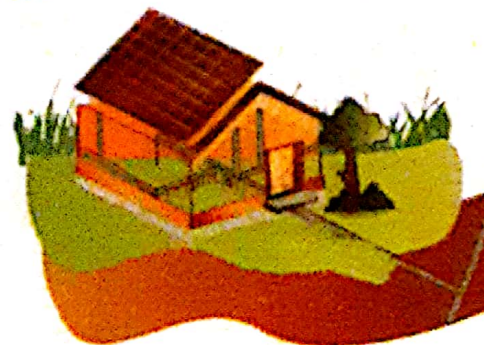
¿Ma'yaa?

oota

¿Ma'yaa?

¿Jamüsü süntia tü wuinkat
eemüin tü ajutaliaakalü?

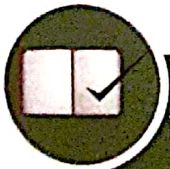

Süchikü pí'rüin tü ayaakuaakalü Jülüja paa'in süküjia tü asakiruushikalü tüü.

- ✓ ¿Wuinkat pipialu'u sulu'upünaasü tuweriirua?
- ✓ ¿Ja'yasü tuweriakalü sulu'ukasai tü sütakalü pipian?
- ✓ ¿Müsü yaa sulu'u süpüshua'a süpüna supüshiru'ukasai ne'e shia?
- ✓ ¿Piyaawatüin wanee tanka süpüla anaajawaa wuinkat?
- ✓ ¿Kama'anashii jaya wane woonpa süpüla wuin?
- ✓ ¿Jamüsü süntia wuinkat anooipa'ajee miichipa'amüin?

Süka akaaliijaa natuma na ekirajüliikanü, püchajaapa eejeejatüle tü wuin asünakalü sulu'u tü eiküleekalü eere pia.

Puku'umaja wane e'iyatülü sulu'u karalo'uta kasuutolü sümaa suwüinpüna tü eki'rajaaleekalü, pí'taa sulu'u tü tuweriakalüirua, tankairua, süpülanairua wuin otta müsia tü anainjanaa piaawateerükalü akua'ipa. Jeitaa sulu'u tü süpüleekalü karalouta paülü'üjatkalü tü ee'iyatütükalü eki'rajüleeru'u sünaainjana tü wüinpünakalü.

Waapaapa tü wüinkat jülüjeesü waa'in nnojolüin süntüin wama'anamüin süka sukua'ipa shimiiwaa oo'ulakaa een süpüla sajattüin woulia. Eesia cho'ujaain shia.

Je'ttairü jet'süin süpüna tü wüinkat sulu'u tü epiaakalü, ekirajüleelru'u o'ulakaa eekai tü wane epiaakalü, je'ijaasü e'itaanaa eepünainjatüle suwataain müsia aainjirawaa süpülee, süpüla tüü je'ijaasü maima nneerü, a'yatawaa je aku'majirawaa sünaatia. sütuma wayuu süpüshea'ale'e Tü süshatiakalü tü a'yatawaaikalü aainjaa süpülee wüinkat sünülia.

Tü aainjaakalü süpülee wuinkat sünaainjeesü süwa'tirapala tü wuinkat.

¡Tü wüinkat awataasü!

Tü wuinkat awataasü waneepia Müika we'rüi so'ukat wüin mmapa'ajatükalü watijaajeet aa'u sukuwa'ipa tü suwatirapalakalü.

Tü suwachirapala o'ulakaa tü süwatülekalü wuin sulu'u tü süchikalüirua müsia tü lüöpükalüirua.

Tü palaashikalüirua o'ulakaa suwachirapala sulu'u palaakalü.

Tü juya ajutuukalü sirumalu'ujee saa'u tü kasakalüirua, sünnain awataawaa wopula'upünaa otta kuraalalu'upinaa.

Tü wüin awataakalü soo'opünaa tü wopukalüirua oo'ulaka saa'u mmapa'akalü sü'itapa juyakalü.

¡Joo'uya washeitajaai süka tü wuin awataasükalü!

Sünnain kottiraain pienchi'wai wayuu, joo'uya waku'majüi wane wuinpünaa süpüla suwataain wuinkat eemüinjatüle shia.

¿Kasa je'ijaaka?

- ✓ Wüin.
- ✓ Süpülajana kasa kajuyasü.
- ✓ Tuuwairua paasta, müsia maima kasa anain süpüla aku'majünaa aka tuuwa.

¿Jamakuai'palüinjatüin?

Wanee chii sa'akajeejachi tü kottirawaakalü, nüshikitte'erüinjatü wüinkat sulu'upünaa suwataayapalakalü, shiasa'a na wanee ananajüinjanü eepünaale shia müsia eenjachin chi jülüjüinjachikai aa'u suulia piratale'einya tü achiiruaajatükalü süpülajana wuin. Ja'wanajaapa shokotia tü suwataayapalakalü oo'ulakaa süi'taaya tü süpülajanakalüirua wuin süpüla shi'rütnüin wuinkat süpüla süntamaatüinjatüin wuinkat süpülajanalu'umüin.

Jalü'üja sulu'umüin ekirajaapüleekalü tü kasa joushitakalü anain. Shiasa namaa na ja'atakanü jayapaja tü suwataayapalakalü Joo'ulakapa jamakuai'palüinjatüin süi'taanüin tü süpülajanakalü wuin süpüla suwataain wuinkat iipünaajee.

- ✓ ¿Jamüsü sukua'ipa súpüla suuntaain suwatira wüinkat?
- ✓ ¿Kasa naa'inreetka súpüla sümotso'lüin suwatira wuinkat oo'ulakaa súpüla süsha'walaain?
- ✓ ¿Kapalaashiisesü wüinkat natuma, kawatülesün, katchinsü, kawachiruin, eesü juya?

Jaashajaajiraapa sümaa jawanaaji'raain tü je'rakalü sulu'upünaa tü kottirawaakalü, janeeka tü suwataayapala anakalü ma'in aku'majia súpüla shi'iyatünüin sulu'u wanee súpülajana e'iyataa eekai tü e'iküleekalü, jeenajaapa na japüshikanü o'ulakaa na wanee sulu'ujanükalü epiapalaakalü.

Súpüla watijaain saa'u wanee kasa sünain sukutulaain jülüjeesü waa'in tü súpüleekalü suwa'najaale súpülee wane kasa, akutulaasü. Sulu'u tü suwataayapala wuin jaku'majakalü, akutulaasü wuinkat, A 'wanajaajeesü súpülee müinñaka tü suwataayapalakalü wuin jaku'majakalü sulu'u e'iküleekalü, aku'yamajünüsü a'yatawaa mülo'uyuu súpülee su'unitnüin wüinkat shikiitaralu'ujee sulu'umüin wanee mma waneejatü. Wuinpüna sünülia tü a'yatawaaakalü.

ǃTü wuinkat awataasü süka sukua'ipa shimiiwa'a iipünaajee mmalu'umüin!

ǃEeshije'e süpüla wamüin ka tü wüinkat a'wanajaasü su'unia waneepia?

Müika jülüjüle pa'in wane wuin awataasü, je'ttairü wanein süchi, wanee luopü, ukaja'a nee'e shiale tü awataakalü wopulu'u sü'itapa juyakat, o'unüsü waneepia sulu'u tü süpünakalü, sümaa loterin sükaa'ipa.

ǃJe'tsü tia süpünakalü? Tü saiñakalü süchi, luopüirua ashakatüsü shikieepulu'ujee sünainmüin tü süntiakalü. Eekaja'a tü saiñakalü juya awataakalü wopulu'upünaa, ashakatüsü eejeere süitüin eemüin shi'otuuin sulu'u wane wuinpüna.

Müsiaka pi'yotopa wüin sulu'u wanee asiee.

Tü jaatkalü shia süpülajanakat wüinkat, pialerüin sünain püshekerüin akutulaasü wüinkat sünain shi'otuuin sulu'u asüleekalü.

Sulu'u tü mmapa'akalü, müsia sükua'ipa tü wüinkat, kajamüin awataasü eepünaalee kashakajülein müsia shekeraain mmakat süpüla suwataain iipünaajee, eere tü süntiakalü.

- ✓ Puku'maja sulu'u tü karalouta püshajjakat süchikü atijalaakii, ja'raisü achiküü eere een sukua'ipa tü wuinkat sünaain suwataain.

Eekai puku'majüin tü süpülajanakat süwataayakalü wüin, shianja'a ana alu'u tü suwatirakat wuin eere ja'apüin ashakajüleekat eejee tü apülajanaa kalu'ukat wuin iipünaalu'u, sünaainmüin tü o'yotuukalü alu'u mmalu'u. Pu'ulaküin tü atijottialakaa eepünaalee pi'otüin wuin püsüin o'ulakaa sünaain kasa müinñaka saa'in.

Soo'omüin kasa süchikü tü aa'injaakat süpülee sukuwa'ipa wuin

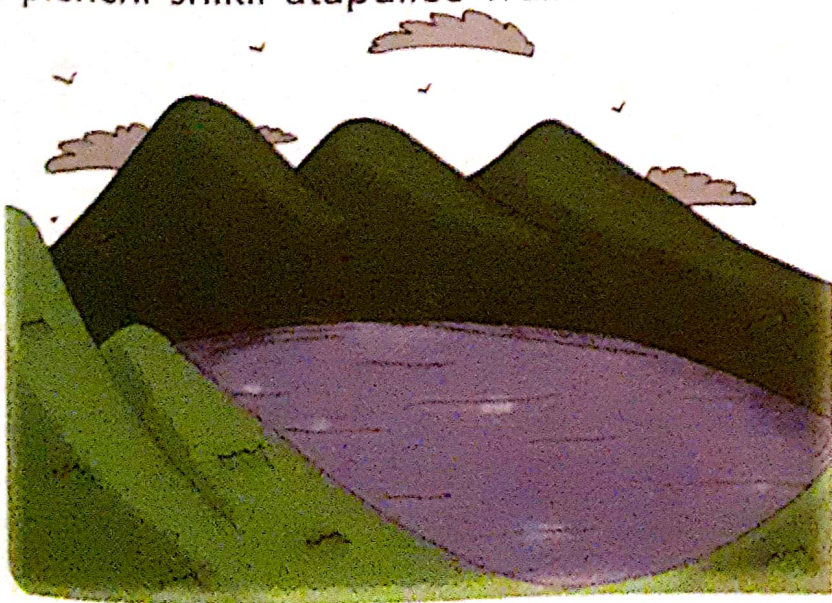
Sünain süshakatitnüin wüinkat iipünaajee sulu'umuin wane eekai mmalu'uin, aku'majünüsü tü wüinpünakaluirua, müsia maima akua'ipa sünain süntitnüin wüinkat eejee tü shikieepukat eemüin je'ijaain shia süpüla aapaanaa.

Kama'anaa tü wuinkat miichipa'a, ekirajüleeru'u oo'ulakaa sulu'u tü aku'majüleekat kasa maima, acheküsü shia'aya alü'üjünaa eemüin tü epiapa'apalaakat eejee tü shikieepukat wüin. Shiaka'aya je'ijaaka sünaatünüin wane süpülajana eenjatüle sünaajaanüin süpüla suttanajünüin eemüinjatüle shia aapaanüin.

Tüü wane atapülia wüin: wane anaajaayaa wuin aku'majuushikat süpüla suttanajünüin sulu'upüna shipia wayuu, sütapülia saiña süchisüka tü a'yatawaa aku'majuushikat müinka tü atapüliakat wüin mulo'uyuukat asepu müsia tü asanjieekat süpüna tü atapajieekat wüin. Sulu'u tü woumain mulo'usukat eesü pienchi shikii atapüliee wuin müinka: sikaron, taiwaiwai, wokonoo-tukupiira,

tinaara, tulee, waama, suaata, klaweliina, tokuuya kostaje'ewat, piama uuchichein, waremaalü, wuin kata o'ulu, maspaara je waneiruaya.

✓ ¿Pütijaa aa'ulu jet'süin tü atapülia wüin pejepalo sünain pipiapa'apala?

Tü sūtapūliakalūirua wūin sūpūlajatū attanajaa wūin oo'ulakaa suulia shipiranaja'alaain mmapa'akat wūin otta müsia sūpūla o'yotaa saa'u tü pūnajütukat, sūpūla epijaa jime, oo'ulakaa sūpūla asheitaji'rawaa müinka olojoo jime müsia sheitaa sulu'u anua.

Kaa'aya eesü sa'akajee tü sūtapū'liakalūirua wūin eekai aapūin sūtchin akapūlawaa, müika kanainjanale shia tü aku'majiee mülo'ukalü müinka tü sūsürüliakat wūin oo'ulakaa tü aapatkalü sükuapala wūin.

Tü sūsürü'liakalūirua wūin o'ulakaa aapatkalü sükuapala wūin shia a'yatawaa aku'majuushi süka shikii ashatiee, aku'majuushi sūnain kasepūin shia. Asürüliaka shia ko'usu sūpūla sujuitirūin tü wūinkat sulu'upūnaa tü sūsanajiaakat alū'ūjatukat wūin eemūin tü turuwiina ako'yolokat sūpūla saapūin korienta sulu'upūnaa tü anaajaatkalü akapūlawaaaka.

Tü aapatkalü akapūlawaaaka. mülo'ukalü ma'in sulu'u woumain chaa eek tü munisiipia ankostuura müsia piaarūkat anūlia sulu'u tü sa'aata mma Woliiwatkat.

Süttanajia tü wuin asürülüüshikaa

wwwwwwwwwwwwwwww

Tü wuin sulujutukalü tü atapüliakat wuin müsia tü asürüliaka wuin alü'üjünüsü sulu'umüin miichiirua, ekirajüleeru'u, aku'majiaalu'u o'ulakaa einjatüle saapaanüin, sulu'upüna tü so'ukalü, sulu'u wuinpüna e'itaaushi, wuinpünalü'upünaa müsia tuweriialü'upüna. maasipüleeru'upünaa Süpüshua'a tü sünainjanakalü wuin shia tüü saapaajiraayapalakaa wuin.

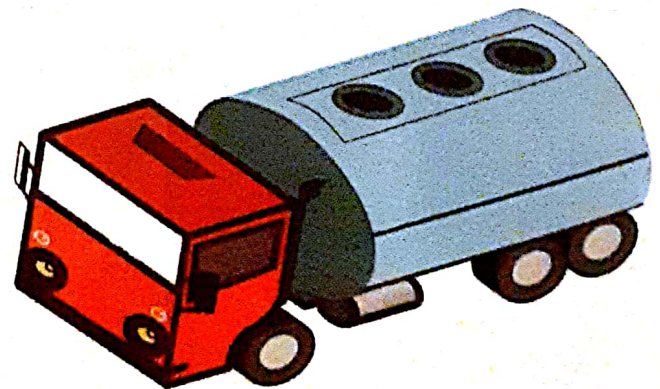
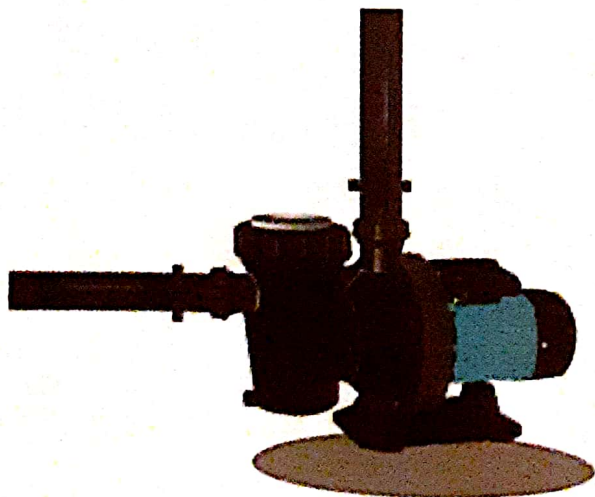

✓ ¿Eesü pí'rüin sulu'u pipiapala tü sukuwa'ipakaa saapaajiraayapala kat wuin?

Pasanainshii waya sünain, katsa'a nnojotsü we'rüin ka suku'majünüin suupünaa mmapa'akat: ojoituushisü mmalu'u.

Sulu'u tü mma wattakalü eere nnojolüin suku'majünüin tü aapaajiraayapalakaa wuin, eikajünüsü wuinkat sulu'u kemion oju'ulayaa woonpa müsia wane sukuwa'ipa attanajaa wuin. Sulu'u tü ayaakuaakat eesü kajuyasü sukuwa'ipa.

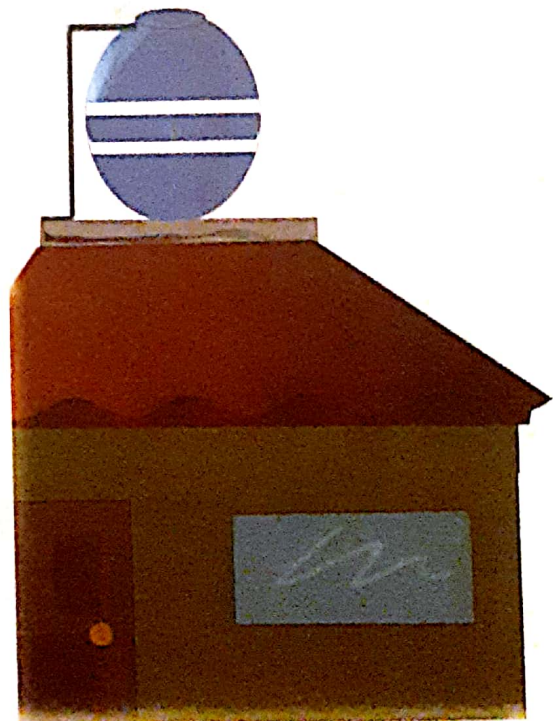
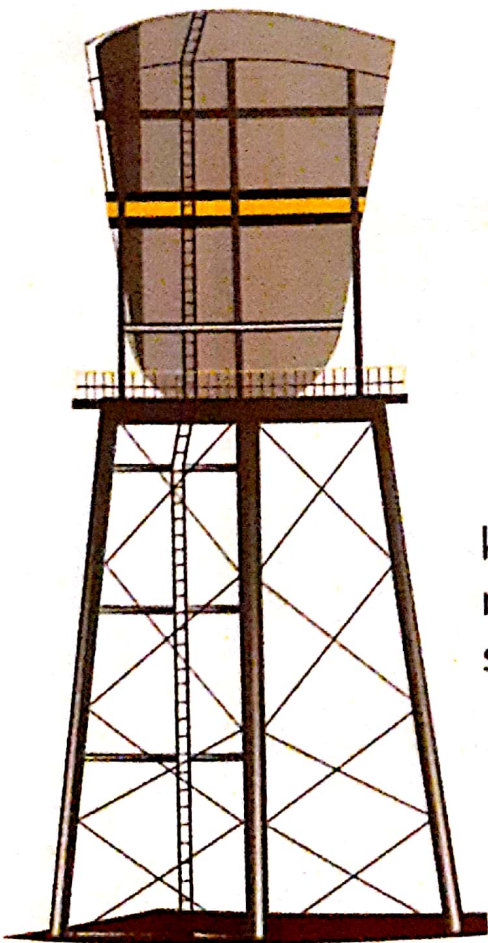
Nnojorüle kashakajiain tü mmakat oo'ulakaa iipünaamüinjatüle wuinkat, ajaraitünüsü wüinkat süka oju'ulayaa woonpa katchinsü sükuapalajatü korientakajatü, Sulu'upünaa maasipüleerua tuweriia. Jeijaasü maima korienta süpüla awonpajaa wuinkat waneepia.

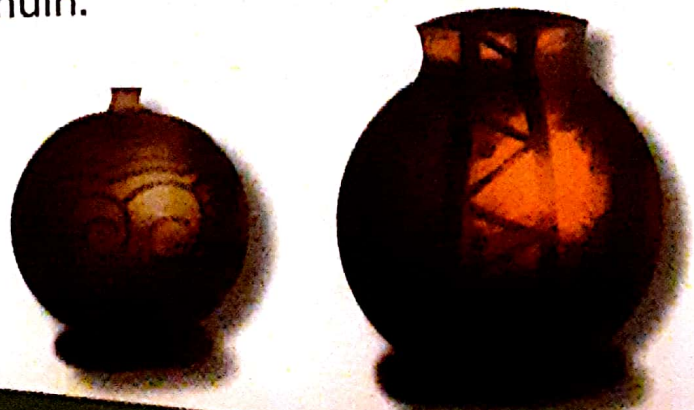
¿Jamüsü tü aapaajiraayapalakaa wuin sulu'u tü pipiapalakaa?

Süntapa wüinkat eemüinjatüle saapaanüin, anaajaanüsü süpüla eenjatüin jeijaapa shia. Kaaya shia anaajaana apüshirü süpüla wane je'ijawaa. Süpüla ti'a eesü tanka.

✓ ¿Pütijaa aau'lu iipünaaka tü tankaokalüirua saau tü süsa'a aku'majuushikat oo'ulakaa iipünaa sünain tü miichikalüirua?

Kaa'aya shia süpülaianasü wüinkat atumaa karaapairua, tampoolüirua, maraajairua oo'ulakaa maima kasa süpülaianasü tü wüinkat süpüla sümaajaanüin.

Süpüshua'a tüü sünaajaayapala tü wüinkat süpüla eenjatüin shia waneepia eepünaale je'ijain.

¿Je'tsü sünaajaayapala tü wüinkat eeka sulu'u pipia, sulu'u ekirajaaleekat oo'ulakaa sulu'u pipiapala?

Pütijaa aa'ulu tüü...

Je'ttairü jettsüin sukuwa'ipa
sünaajaayapala tü wüinkat, acheküsü
wulein tü süpülajanakat o'ulakaa süttüin so'ukat
sujunuuja'alüin kasa sulu'u müsia suulia
kashukuja'alüin ja'imület sümaa mei sulu'u,
süntaja'alüi ayuulee kalataaralü müinka
tenke oo'ulakaa poloona.

✓ Waküja achikü pümüin müinka wane a'yatawaayapala eepünaale pücheküin paa'in sulu'u tü pipiapalakat, pi'rajaaiwa müika eere kasa eenjatüle tü wüin jamatüsukat, müinka suu'ui kemion a'laülaayuu o'ulakaa süpülajana wunu'u apünajuushi, müsia tü sütakat kasairua pükotchi'ra süpüla pujutuin shia suulia süshalejiain tü jirupu kalate'eratkat ayuulee.

✓ Püchajaa süchikü tü saapaajiraayapalakaa wuin sulu'u tü pipiapa'akalü ¿jalejeesü aapaanüin tü wuinkat?, ¿jamüsü sukuwa'ipa tü saapaajiraayapalakaa wüin? Oo'ulakaa ¿jamüsü sünaajaaya wüinkat?

✓ Sünain tü ejeerajia puku'majakat sünain eejeejatüin wuinkat aapaanakat sulu'u tü ekirajüleekat Püküja kasain je'ijaain sünain tü saapaajiraayapalakaa wüin o'ulakaa kasain je'ijain süpüla achajaanaa sulu'u tü pipiapa'akalü.

✓ Jalu'usa joolu'u pütijaaipain aa'u jalapünaain sülatüin wüinkat süpüla süntüin pipiapa'alu'ümüin piaawateerü kasapalain sükotchiiaanaka apüla tü sukuwa'ipakalü wüin natuma na atijashiikanü süpülee shialu'u nnojolüinjatüin je'ijaain wüinkat.

Süpülee tü wüin awataasükat

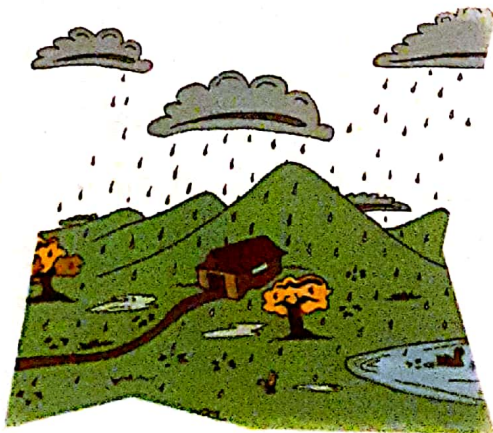
Tü wüinkat awataasü, eejeesü paa'in pushuunajapa sulu'u palaakat oo'ulakaa sulu'u tü süchikalüirua müsia tü lamuuna suulia sajaraitüin pia tü palaashiikat oo'ulakaa tü sütchinkalü.

Pünainpa waneepia tü koucha kajoutaisesükat sünain pejein pia nanain püpüshi oo'ulakaa na wayuu mülo'uyuuin.

Aka'aya tü sainñaka juya awataasü sünain katchin sulu'upünaa luopu o'ulakaa wopulu'upünaa.

Shi'itapa juyakat pikerola pipialu'u suulia sütchin wuinkat. Mmalu'ule tü pipiakat, pu'una sulu'umüin wane miichi iipünin eere anainjachin pia.

Tü süchikaa shipiranajaapa apalanajaasü saiña. Nnojotpa pülatüin wane süchi katchin, wattapa pia suulia sotkalü wüin.

"SAA'AKA APALIRIJA: KOTTÜSHII
SÜNAIN NNOJOLIIN PALIRAJIRAIN"

¡Kottushii sünnain nnojoliin palirajirain!

Sünnain tü waneerükat atijalaa watijaa aa'ulu tü kasakat su'wanajaain sukua'ipa sünnain piisikain müsia kiimikain. Sünnain tü a'wanajaaya akua'ipaa piisikakat, tü sa'akajatükalü shiaya nee'e, nnojotsü a'wanajaain sukua'ipa. Joo'uya watijaa saa'u wane a'wanajaaya piisika, tü apalirijiakat.

Maima tü kasa waütpünaakat aku'majuushi süka piamasü müsia maimale sa'akajatü, shia tü apalirajaayakat kasa müinka wane asuushi limuunamaajatü, tü "a'akaajatükat" shira, pootshi, mma sümaa wuin, wane ensalaara, je wane'eya.

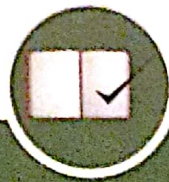
Süpüla aku'majaa wane asuushi limuunamaajatü jemetachoin je'ijaasü wuin, shira limuuna müsia suukala, ¿pirüin tü sa'akajatükalüirua püpalittayütkalü shia?

Tü a'akaa aapakalü eenjuunwaa müsia eenjeen sümüin tü shirakat shia tü "a'akaajatükat", wane apalirajaaya süka maima süpana wunu'u. Piirakaa sümüin ayaakuaakalü. ¿Je'rasü eekalü?

Sünain tü asuoshi limuunamaajatukat, nnojotliaainje'e we'rüin sa'akakat, püsapan ja'yasü süjashü'üsekat limuuna oo'ulakaa süpüsüain suukalakat.

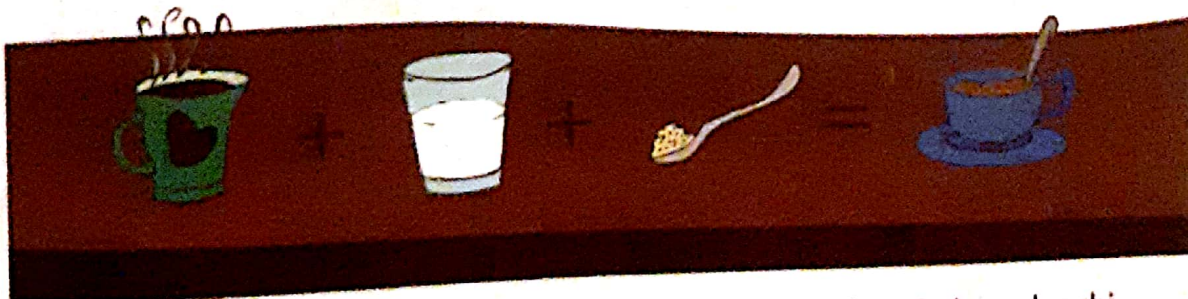
Shiasa'a sünain tü "sa'akajatükalü" anasü ayaawataa süka oo'uu tü perejiitkalü, tü silantürakat, tü yeruwaweenakat, sa'akapünaa tu wanee sa'akajatükalüirua.

Tü ajutkajaakat sa'aka piamasü oo'ulakaa so'omüin apalirajaaya, eere ayatüin sukua'ipapülee apalirijia sünülia. Tü apalirijiakat aku'majünüsü waneepia.

¿Jamüsü shioluju tü apalirijiakat?

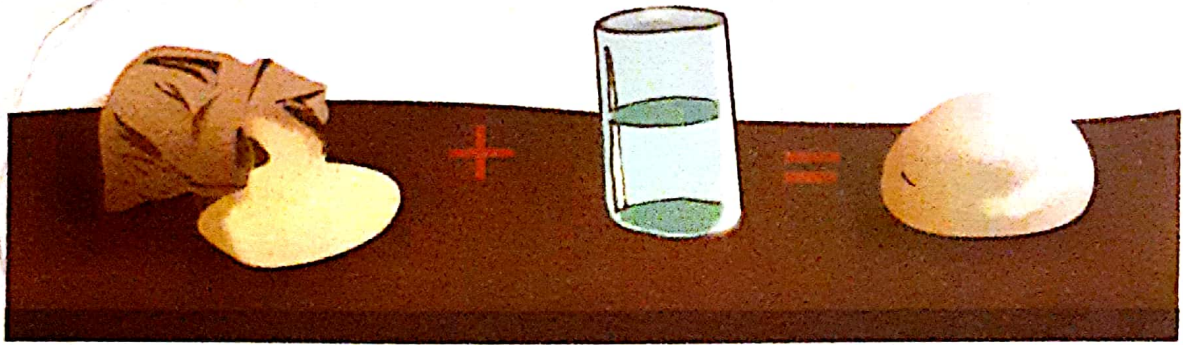
Münma'a yaa wee'iyateerü pümüin suku'majiakat weinshi tü apalirijakat:

Kepein

Leechi

Suukala = kepein juma leechi

Maikü ayüüjaaushi musia wüin

Ojütüsuü

Yaja

Sünain tü apalirajaaushi we'rayütkat paala Jülüja paa'in wanaawain tü su'upa'akat: wüinsü sünain kepein leechikat oo'ulakaa chechesü sünain yajakat. Tü apalirajaaushi kanainkat wanesia akuwa'ipa sünain sütapa'a shia tüü: chechesü, wüinsü, joutairu'usü, sulu'u tü apalirajaaushi eere nnojolüin e'rutnünin süka o'uu tü sa'akajatkalüirua e'raajünüsü sünain wanee a'akajatüin shia.

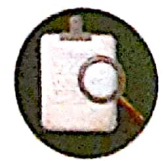
Joolu'u wee'iyatüinjatü pümüin wanee sukuwa'ipairua tü apalirajaanakat weinshi:

Apalirajaaushi mainmaa a'kajatü			
Saa'akajatükali	Wuin sümaa seita	Tumaate, lechuuka, sewooya	Wuin sümaa kajoutainsü
Ako'omüinjia sünainkat müsi'a su'upa'alu'u	Wuinsü	Chechesü	W u i n s ü / kajoutainsü

Tü apalirajaaushi walatirüipakat shia tü maima a'akajatukat ka shi'rütnüin tü sa'akajatükalüirua, eesü süpüla sülatüin suulia waneesia tü sukua'ipapalakat, nnojotsü wanaawain tü su'upa'alu'ukat.

Tü apalirajaaushikat eesü sünnain wanee a'akajatüin shia wanaawale tü su'upa'akat oo'ulakaa nnojotsü ayaawatünüin tü sa'akajatükalüirua, oo'ulakaa maima a'akajatüsüirua waneekatüle su'upa'akat sünnain shiyaawatünüin tü sa'akajatükalüirua.

Joo'uya waku'majai apalirajaaushi

Süchiküjee joolu'u puku'majapa wane apalirajaaushiirua eejee wanaajiraain sümaa tü pi'rakat, piyaawata müika wanee a'akajatüle shia oo'ulakaa maima a'akajatülein.

Püneeka wanee kottiraaya naka pienchi wayuu sünnain püchuntuin kaaliwaajünaa natuma wanee wayuu a`laülaa.

¿Kosa je'ijaaka pümüin?

- ✓ Piama ekiaa paasüta
- ✓ Piama maraaja rouya motsoin
- ✓ Wüin
- ✓ Mma
- ✓ Suukala

¿Jameerü suku'majja putuma?

- ✓ Kayaawase putuma maraajakalüirua wanee pü'itaajeechianain chi luumera waneesiakai oo'ulakaa chi wanee chi luumera piamakai 2
- ✓ Pi'yoto wuin süse'erü'ümüin maraajakalüiru piamale'e.
- ✓ Kayaawase pütuma süka sünülia tü sulu'uinjatükat (ichii, mma, wüin), sümaa su'upalakat.
- ✓ Chi maraaja kanainkai 1 pü'taa nulu'u wane ekiaa ichii sünain pujuruttüin.
- ✓ Chi maraaja kanainkai 2 pü'taa nulu'u wane ekiaa mma sünain pujuruttüin.
- ✓ Pa'atapaja ja'rai minuuta.

¿Kosa wayuu pi'raka?

→ Püjeeraja'la sulu'u tü karalouta püshajjakat tü pi'raka sulu'u maraajakalüirua.

- ✓ ¿aka'talaasü wuinkat suulia ichiikat nulu'u chi maraaja kanainkai 1? ¿jetsü tü apalittuushi eekalü?
- ✓ ¿akatalaasü wuinkat suulia mmakat nulu'u chi maraaja kanainkai 2? ¿jetsü tü apalittuushi eekalü?
- ✓ ¿jetsü su'upalaraq'pümapa tü apalittuushikalüirua?

Jo'uya wakatajüi tü apalittuushikat

Sünain tü sünüliamaajatükat apalittuushi yaakalü yaa piyaawata jettsüin tü apalittia jettaakalü sünain wane'ewai, wanee a'kajatülein müsi'a maima a'kajatülein. Püsha'la shiyaakua sulu'u tü karalo'uta püshajiakat.

Paashajaa namaa na eki'rajülüikanü, namaa na pa'takanü süchikü jamakua'ipalüin tü akatajieekalü.

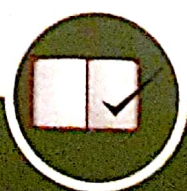
APALITTUUSHI	AYAAKUAA
O'lojia walashi	
Pülaata roo sümaa pitsuushi	
Youla oo'uliaajiraaushi	
Ipaseyuu ipajiraaushi	

Apalittuushi sümaa anüliee o'ulakaa e'irukuu: samatuusu müsia shiralu'usu.

Akatalaasüirua paala, akotchiraa müsa süchukua'a: tü samatuusukalüirua

Pu'unale palairokumüin otta müsi'a süchiru'umüin paapaale wuin, palajanaa jerottüsü saa'in, shiasa'a yaaulerü yaa, aikalaasü mma shiinalu'u oo'ulakaa wanee kasa eekai jawatüin. Pujuruttülein, jerottajaasü süchukua'a shiasaja jimatapan aikalaasü shiinalu'u tü wane sa'akajatükalü.

Müsia sünaajaanüle wuin miichipa'a sulu'u toowa oo'ulakaa piipa, waneepia jülüjüle paa'in shiinalu'u eesü mma. Palajanaa nnojotsü ja'yain, shiasaja yaaulerü yaa ja'yasü.

Tü samatuusukalüirua apalittuushi maima a'akajatü; wane yüütchon tü saakajatükalüirua wane pooruwa yütchonsü walakatüsü sulu'u tü wanee sa'akajatükalü sünaain wuinsüinshia. Tü akaliraa yüütchonkalü makatüsü shiinalu'u süpülajanakat eere apalittuushikat.

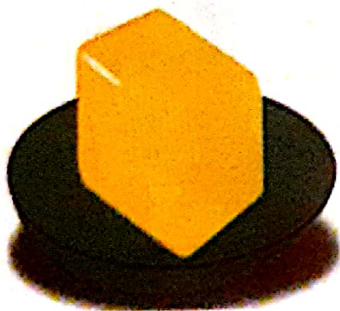
Tü samatuusukalüirua jouutsü sünain tü sunu'usealijunama'anakat, sünain shira süchon wunu'u, je waneiruaya süpülapünaa püsüin püchokonteein. Mayaasü müin waneeyolojosü pütuma, shiasa'a jimatapan, tü sa'akajatükalüirua akatalaasü süchukua'a. Püchokontülein akotchiraasü, akatalaa müsia

Müsia süchukua'a: tü shiralu'usukalüirua.

¿Jülüjüsü paa'in tü apalittuushikat süka wüin oo'ulakaa seita pi'rakalüinka? Je'ttairü püchokontüin nnojoleerü kottiraain waneepia, tü seitakat kashü'ünatacheinsü shiasa'a jiatta'awai ajutkajaasü süchukua'a, sünain sükatalaain suulia wüinkat.

Tü apalittuushikalüirua maima a'akajatükalüirua sünain aüsüin wüinru'usü oo'ulakaa wüin shiralu'usu sünülia. Aku'majiasü sünain tü weküinpalakat. Tü paa'a achirakat, tü poolokat oo'ulakaa tü wayaneesükat süpüshi ti'a shiralu'usukat.

Mantequilla

Asaamatajuushi

Sünain tü aa'inniaa anteetkat pukumajeerü wane shiralu'usu jemetüsü.

Tü waneepiasukat eenajaaushi sünain ekawaa: tü wayaneesukat.

Wane shiralu'usu kee'ireesü shia tü wayaneesukat, kaliinashuku maajatüsa shia o'ulakaa müinñaka kajuya eküülüirua, ka'akasü wüin. Oo'ulakaa tü sulu'ujatukat kaliinashuku kalu'usu wane a'akaa lesitiina sünülla, kottiraasü wüinkat sümaa seitakat sutuma. ¿Pi'reein jamüin sukuwa'ipa? Püshajaa wane wayuu mülo'u süpüla sükaaliijüin pia ¡Puku'maja shirakat!..

¿Kasa je'ijaaka?

- ✓ Wanee kaliinashuku.
- ✓ Apünüin sünainjee pienchi shi'ipa seitá sulu'u wane asülee, otta eepünaale je'ijaain shia süpüla sükojojooín.
- ✓ Ichii eepünaale je'ijaain.
- ✓ Winaakre nnojorüleín limuuna.
- ✓ Ajuruttia ajapüüpala.
- ✓ Apülajanaa arouya.

¿Jameerü suku'majia putuma?

- ✓ Pükatala tü sulu'ujatukat suulia tü sükasuulainkat püi'taa müsia sulu'ujatukat sulu'u apülajanaakat arouya.
- ✓ Pujurutta apalittuushikat pijita ichii sa'aka o'ulakaa seita jiatta'awai, püshorottira yooluwai. Jettaapa seitakat ayata pujuruttüin.
- ✓ Püjurutta tü kasa paijaka, jüpülatu piyotuin seitaka juma yolowalin juchikeje kettain ayatuinjatu pujuraluujuin .
- ✓ ¿Kasa pi'raka?
- ✓ Ayata pujuruttüin sünnain pi'yotüin soo'omüin seita.
- ✓ Jettaasü seitakat, ayatapa'aya pujuruttüin ¿kasa pi'raka?
- ✓ Kojopa apalittuushikat, jettaajeerü ajuruttaa.
- ✓ ¿kasa pi'raka?

Pütijaa aa'ulu tüü...

Tü kaliinashukukat wane eküülü katchinsü atuma je'ijaasü süpüla anain tü weküinpalakat. Shikünüinjatüle sünnain ma'lakajaaushin waa'inmajeein wakua'ipa suulia waapaajüin ayuulee, a'lakajüneesü kaliinashukukat sulu'u wuin ja'isü motso'omaka apünüin shikii sekunta. Jülüja paa'in saa'inrüinjatüin wane wayuu mülo'u.

¿Paapüirü achikü tü
pütchi "ashakaalajaasü
wayaneesakat"?,
püsa'kira wane wayuu mülo'u.

Pütijaa aa'ulu tüü...

Tü wayaneesakat suku'majünale
miichipa'a, sünain ma'akajanain
süpüla kama'ainjatüin, e'itaaneesü
sulu'u tü saamatuuikat, juulia
mama'ajeerü innojotle saamatüin,
"ashakaalajaajeerü"

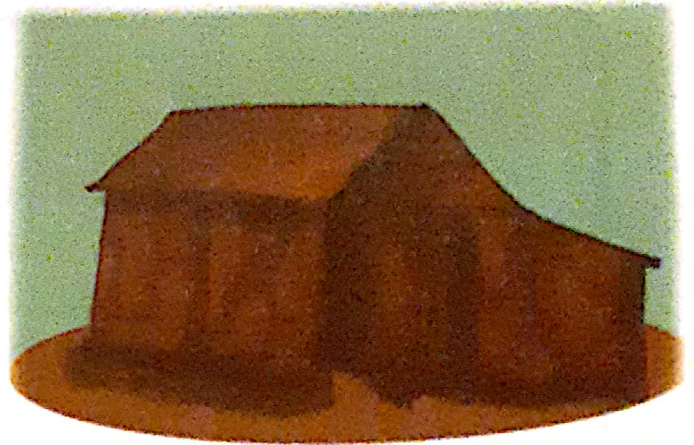
Tü apalittuushikalüirua je'ijaasü süpüla anaa akuwa'ipa.

Sükalu'ujee ka'ikat tü apalittakat kasa je'ijaashanasü süpüla tü anaakat
akuwa'ipa. Eesü sünain eküülü, sünain wunu'u, sünain aku'majaa kasairua,
sa'akapünaa.

Tü pootshikat wane apalittuushi aju'itüsü sünainjee mma pootshimaajatü
müsia wüin, akumajaasü sü'itapa juyakat. Josopa pootshikat, o'unüsü wuinkat
iipünaamüin, achechajaasü, atükaa müsia sünain kasa.

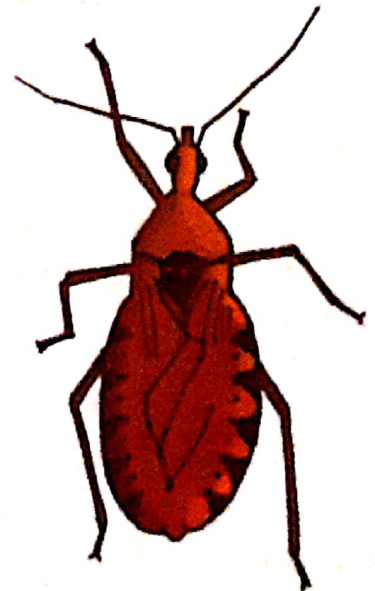
Tü sukua'ipapalakat tü pootshikat oo'ulakaa wane'eya apalittuushiirua
müinka saa'in, anasü süpüla a'yataanaa aka sünain aku'majaa miichi.

Tü poostsikat tü malu'ut
wajareekakat wane a'yatawaapüle
sümaiwayatü sünain e'raajuushin shia
süpüla aku'majaa miichiirua. Miichiirua
e'inaajünüsü wunu'ukalüirua palajanaa
shiasa'a jettaapa ashuletnüsü pootshikat.
Sümaiwajee ma'in aku'majiasü nepia
na kepiakanü sulu'u tü mmakat
wapülapünaa.

Mujukalüja'a nee'e, sünain miichikalüirua tüü antirüsü wane wuchii ishisü
münüshi, alü'üjüshi wane ayuulee nüchotüle wayuu oo'ulakaa süka nücha'a,
ayuulee chaaka sünülia.

Püntüle nünain wane wuchii müinka chii,
nnojot pürütkaain nünain suulia nüchotoja'alüin
pia. Paapira wanee wayuu a'laülaa eejachire
pi'rüin nia, süpüla nata'ülüin katashiire'e no'u
oo'ulakaa nülü'üjüin sulu'umüin tü eiyajüleepülee
pejetu'ukalü pünain.

Pütijaa aa'ulu tüü...

Eesü kapüisale achiki apalitta tü kasakalüirua ka keemain shia. Müinka tü apalittuushi aku'majikat tü o'lojiairua. Maya'asü süpalittümüin tü sa'akajatükalü aju'itusu sulu'ujee wane kajoutainsü püla eenjuunlu motsotüsü waa'in sutuma.

Sümaiwajee eesü wane apalittuushi kachiküsü, anüüyülia waku'majaaka, tü wuronsekat.

Tü wuronsekat apalittünüsü süka kooure sümaa esütaaña sünain waneejatüin shiaawajia. Apalittuushikat tüü e'raajünüsü müinka ka'akajiraasü.

Sünain süchiki mmapa'o'uliakat, apalittuushikat tüü aku'majiasü a'apülaa, a'yataayairua, ako'roloo, a'anaaya, ashatiee sütapa'a wayuu oo'ulakaa nneerü. Saa'ujee ti'a suuyase wuronse sünülia tü süma'akat. Müinma'a yaa, ka'akaji'raasükat tüü aku'majiasü sa'ata kasa a'yataaya, ka chechein shia süpüla jolotaa müsia ekuuwaa.

Wane apalittuushi me'raajuusat

katsa'a je'ijaain: joutaikat

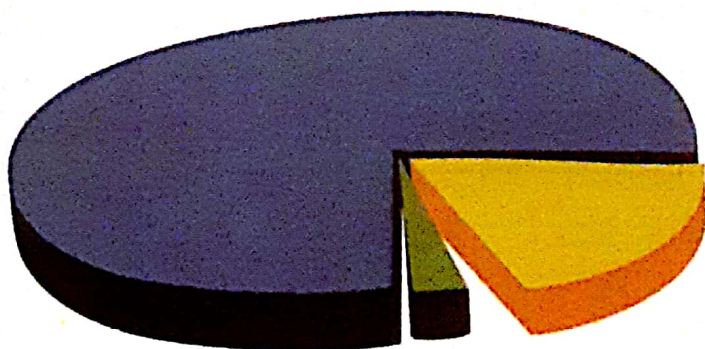
Tü joutaikat je'ijaashanasü süpüla tü kataakalü o'u. Sulu'usu tü aku'yamajütukat juya, tü sa'ata mmakat kakamülasukat, eeshi sulu'u sainña palaairua oo'ulakaa süchiirua, maya'asüje'e nnojoliin we'rüin nia.

Chi joutaikai wane apalittuushi, katsa'a kajuyain sükamülairua, shiaja'a nee'e nnojoliin wayaawatüin süka wo'u. Wanee tü akamülaayuu eekalü nia chi okusiijenakalü.

Nialee chi oksiijenakali nulu'u joutaikali nia chi aapakali kataa o'u. Müinka sulu'u tü wanee aashaje'eruushikalü, chi okusiijenakali wane kamüla suku'mala tü wunu'ukalüirua süka wane apünaa akua'ipa atchinwaa ka'i nainjeejatü sünülia.

Saa'ujee ti'a, acheküshii wapünajüin wunu'u, müsia waa'inmajüin oo'ulakaa nnojoliin waja'ttirüinjatüin shia.

Waneeirua sükamüla tü joutaikat shia tü nituroojenakat, piantuoküsira, chi arukoonakai oo'ulakaa chi eeliakai. Jülüja paa'in chi shiyaakuakai eere ja'yain tü sa'akajatükalü joutaikalü, shii'iyatüin tü kajoutainsü maimakalü müsia tü pali'tkalü aa'in.

Saa'u wane'ewai 100 saa'ata eesü:

- 78 saa'ata nituroojena
- 21 saa'ata oksiijena
- 1 saa'ata waneirua

Shiaawajia tü sa'akajatükalürua tü apalittuushikalüirua je'ijaasü süpüla saa'inrüin tü kapülaajatükalü shia. Tü joutaikai wane shiaakuapala tü apalittuushi ayatüinjatükalia kama'anain tü sa'akajatükalü. ¿Kasa'attawetka müika süpalí'irajüi tü oküsüijenakalü sulu'ujee joutaikat?; ¿kasa a'ttawetka müika sümairarüle tü wanee sa'akajatükat joutaikat?

Munñaka sü'ttaain sümaa joutaikat, sulu'u tü apalittuushikat sünaain eküülüin palaashaanain oo'ulakaa püsiashaanain nnojotsü anain süpüla ekünaa, meje'enjütsü oo'ulakaa shia pülasü, tüü malu'ut nnojotsü anain.

Waneeiruaya apalittuushi kajutusü: tü menakalü oo'ulakaa tü sükalira mmapa'ajatükalü.

Wane apalittuushi mainma aa'kajatü kajutusü sümüin tü mma eere waya shia tü petürooliakat. Tü pütchi petüroolia münaka sulu'u alijunaiki aküjüsü eejeejatüle shia: sulu'u ipakalü "peetüra" oo'ulaka tü su'upa'akalü: "oolia", seita. Apalittuushikat tüü ka'akasü maima sainña müshaisha.

Oonoona amaalü sünaain suku'majaain tü petürooliakalü sünaainjee mainmairüin po'lootua po'lootuin po'looin shikii juya alatakalü sulu'ujee süpülajana wunu'u palaairokuje'ewalü müsia tü mü'rülü outusukalü, ojo'ituushi süka mma shiinalu'u palaakat müsia tü süchi iruakalü.

Wanee apalittuushi saainjüin tü akaliraakalüirua, müinka tü joutaikat shia tü sükalira mmapa'ajatükat, woushitüin sa'akapünaa tü süpülajanakat petüroolia.

Tüüirua kaliashaanakalüirua
ama'anaapü ama'anaasü
shiyutnapa sulu'ujee shiinalu'u
mmakat

Tü menakat sümaa tü
sükalira mmapa'ajatükat nnojotsü
aku'yamajaain süchukua'a,
shiaka waneekat ama'anaapü
matijainsalü kee'irakaa.

kalira
mena

Wenesueela shia tü waneekat mma eere jouulüin ama'anaapükat tüü.
Tü palajanaajatükalüirua sünaajaaya müsia süpülajana petüroolia
ichaairua sulu'u: tü mmapa'a wopuje'ewatkalü (Zulia, Falcon oo'ulakaa
sa'atapünaa Táchira, Mérida, Trujiyo, müsia Lara); tü mmapa'a pasanain-
uuchijeejatükalü (sa'ata karawoowo, apuure, wariina müsia kojeere); mmapa'a
wuepueejatkalü o'ulakaa tü mma kalu'usukat meno'ulia saainjüin orinooka:
Anzoategui, Monagas, guárico, Sucre oo'ulakaa Delta Amacuro.

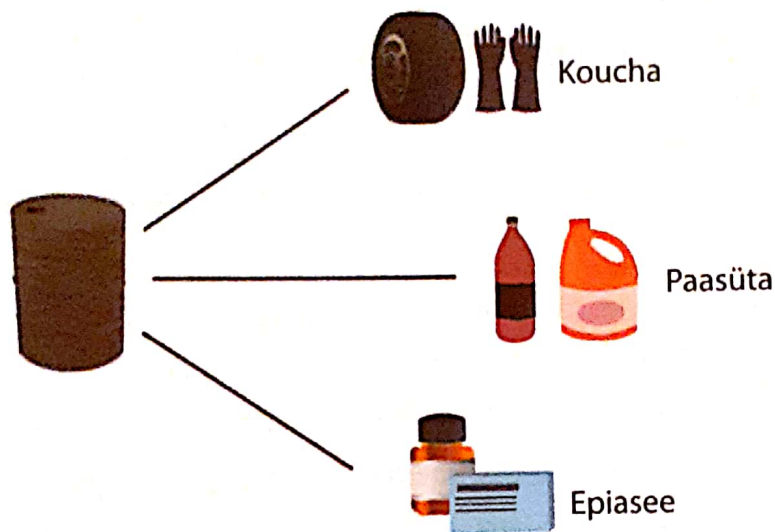
Pütijaa aa'ulu tüü...
Na wayuukanü
wenesueelaje'e
waliikanü mene sünülia
tü petürooliakat natuma,
eiyajiasü anua natuma,
anakiasü mmapa'akalü kaa'aya
shia nanu'usesü.

Tü a'yataayapülee oumainru'ujatükalü Wenesueela sünainsü tü ayulaakat, aku'yamajaakat, alampiikajiaakat, aikawaakat müsia alü'üjaakat tü petüroolia wenesueelaje'ewalükat, müsü sünülia yaa, petüroolia sainjüin Wenesueela aainjüinjirawaa manüliasat (PDVSA), atamate'eruushi sünain tü juya (po'lootua po'looin shikii mekie'etsattua po'looin shikii akaratsi shikii aipiruamüinkalü) (1976).

Shiaja'a sa'aka tü menakat waneein apalittuushi, tü sa'akajatükalüirua aka'tatnüsü süpüla anain saapaaya. Tü süpünakua'ipakat sünain akatajirawaa alampiikajiaa petüroolia sünülia, eejeere suju'itüin tü süsüinkat e'ejetüü. Jülüja paa'in sünain waapaain tü sütchinkalü sünainmüin akumaje'eraa wane atchinwaa je'ijaasü wamüin süpüla anain waya, müinka aku'majaayaa akapülaa, akoyote'eraa a'yataayapüle, aku'yamajakat kasa anasü oo'ulakaa anaatiakuwa'ipapülee, o'unitsü e'ejetüü, katünasü, anua waatko oo'ulakaa wane e'jetüüiruaya.

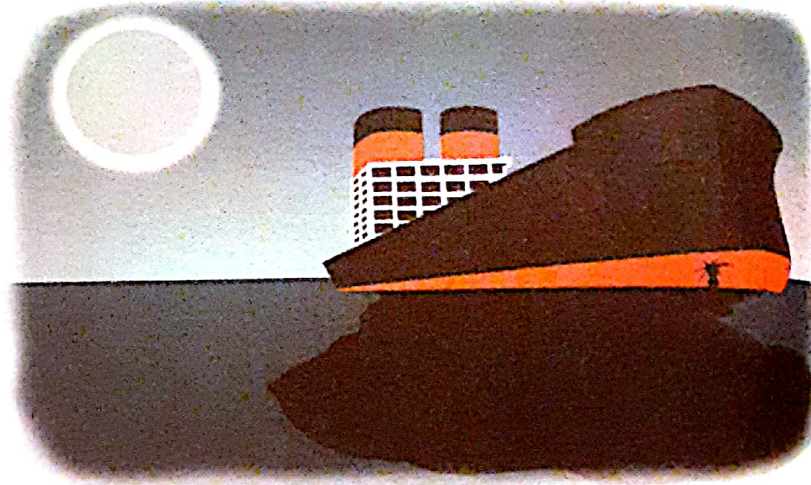
Tü a'yatayaapülee ayujutkalü kasa sulu'ujee petürooliakat a'yataasü süka tü kalira mmapa'ajatukat a'yataasü kalira süpüla ajuti'raa süsüla kuluut paasütakajatü müinka naailon oo'ulakaa poliesüterü, asetoona atkoolü, o'loji'ee, shiküin wunu'u, ajüjjaarua, süka ma'ajia eküülü, anaajaaya kasa paasütakajatü müsia koucha.

Wane akua'ipa mojusü wamüin: tü menakaa o'yotuusukat.

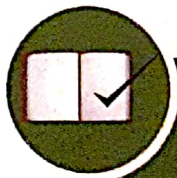
Tü a'yatawaakat süka waneesia yaa kalüje'e tü sulu'ujeejatukat tü petürooliakat, müinka tü kosoliinakat pülasü sümüin tü mmapa'akat. Akaja'a tü ayulaakat tü petürooliakat pülasüya. ¿Jamüsü maka ya? Saa'ujee tü petüroolia o'yotuukalü. Süttapa tüü, tü petürooliakat o'yotuusu sulu'u tü süchikalüirüirua, paraalu'u; mmapa'apünaa, maimaka kasa sheewainsü sulu'u wüinkat, sünnain tü amü'nüinwaakat oo'ulakaa tü wunu'ukalüirua, kapüleesü süpüla a'kataa.

Wanee petüroolia oo'yotuusu sulu'u palaakat o'ulakaa sulu'u wane süchi aku'majaasü wane shiralu'usu, müsiaka tü wüinkat sümaa seita we'rakat suttialu'u tü aashaje'eruushikat. Tü petürooliakat o'yotuusukat akoyotsü sünain sama'tüin so'opüna wuinkat, shiasa sünainjee tüü mujusu sukuwa'ipa mmapa'akat, tü mü'rütikalü müsia wunu'ukalüirua.

Maimairü tü akua'ipapülee oo'ulakünakat süpüla sükotchinnüin tü petüroolia o'yotuukalü müinka e'itawaa wane kusu mülo'u süpüla sajaraitünüin müinka shipitatnakalü aa'in. Eesü wane paastakajat e'itaanüsü süpüla sükotchirüin tü shierülakat petüroolia müsia tü mashukaa ekajakalü sünain. Shiapaja'a anain nnojorüle shia sünainjee kapüleein akotchi'raa shia süpüshua'a.

Sulu'u Wenesueela tü petüroolia o'yotuukalü attaasü sulu'u tü Laakat narakaayajatükalü o'ulakaa sulu'u saanükü Palaakat Wenesueela je'e aka shiain tü süpünashaana eopünaalesülanülein anua e'ikajütikalü petüroolia eejeere shi'utnüin eemüinree sülampiikajünüin otta eemüinree süikünüin.

Tü apalittuushikat je'ijaasü süpüla anain akuwa'ipaa namüin wayuu katakana o'u. Eesü wane apalittuushi waku'yamajüin, müinka tü eküütikalü, tü wajareekekalü, tü würonsekalü, müsia waneiruaya; eesia joolu'u wakatatüle tü sa'akajatükalüirua, müinka tü petürooliakat o'ulakaa tü waporakat. Sünain we'raajüin tü apalittuushikat aapüsü wamüin a'laülawaa aa'in sünain wa'yataain süka, suulia weewainja'alüin tü mmapa'apüleekat o'ulakaa na wayuu katakanü o'u.

Puku'yamaja tü apalittuushi süpülaajatükalü aa'inmajaa apünajuushi

tü shiküinpünajülükat apalittuushiirua e'itaanüsü sünain tü apünajuushikat süpüla sünaataain sütchin tü mmakat o'ulakaa anainjatüin apünajuushikat.

Eesü sünain piain sukua'ipa: mmapa'ajatüirua oo'ulakaa aku'yamajuushin shia.

Tü shiküinpünajülükalüirua mmapa'ajatüirua atijasü aku'majünaa süka kasa miichipa'ajatü, müinka: süta kaliinashuku, süse kepein, süta süchon wunu'u oo'ulakaa wuituushi, oo'ulakaa sa'ata kasa.

A'yatawaa aku'majiraaya epiapalaalu'u

Jeishajaapa namaa na wayuu sulu'ukanü jepiapalalu'u a'yataakanü sünain apünajaa, süchikü tü shiküinpünajülükat miichipa'alu'ujeejatükat: sukuwa'ipakaa oo'ulakaa tü sütchinkalü.

Namaa na wayuukanü oo'ulakaa namaa waneeruaaya sulu'ujee tü epiapalaakat jaku'yamaji'raapa wane apalittuushi anain süpüla shiküinpünajülüin shia.

Jaku'maja wane sü'itaaya kara'lo'uta aküjüin süchikü suku'majia tü shiküinpünajülükat. Jejitapa sulu'u sa'apainse tü eki'rajüleekat müsi'a sulu'u jepiapa'a.

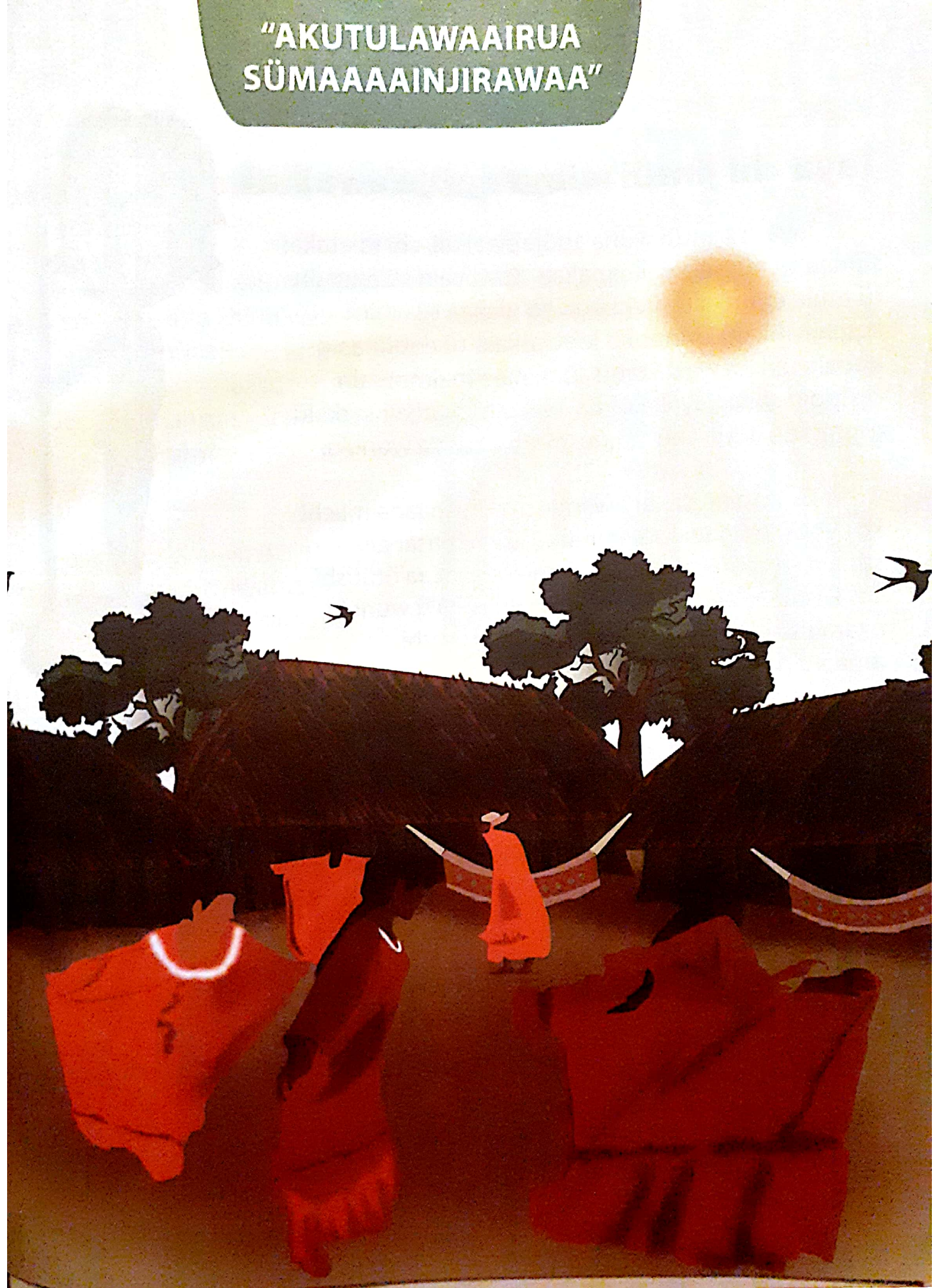
Püshantanaja kasain wayuu...

Taya wane kasa ko'oyoosü
mülo'ushaana, leeyatüsü
waneepia, atijaweesü saa'u
jalainjatüin ekerolüin maimashaata
wayuu.

Pütijaaipale taa'u jaralüin taya
jawa'awa ekiichipia.

mmakalü, wepiakat a'immajüneesü

"AKUTULAWAAIRUA
SÜMAAAINJIRAWAA"

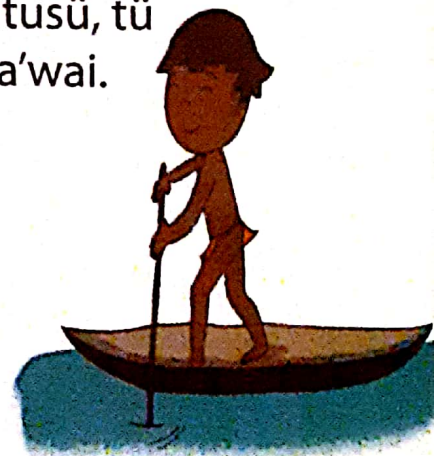
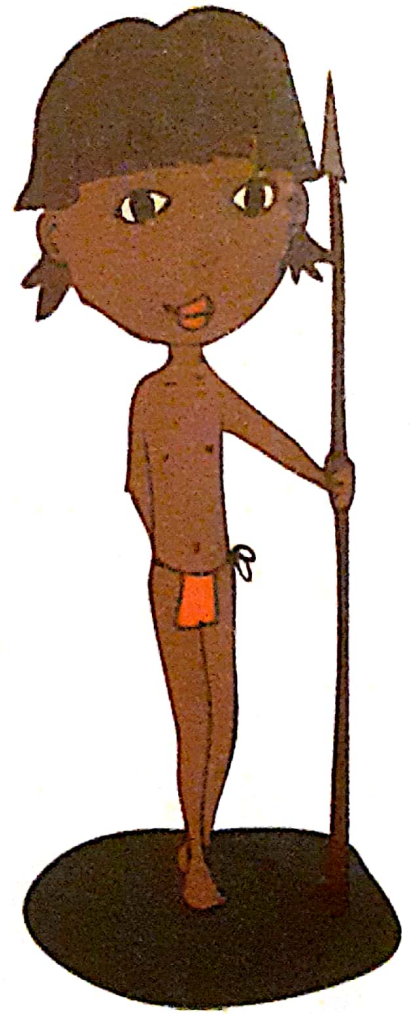

Taya chi jintüi wüna'apüje'ewaikai

Taya chi jintüi wüna'apüje'ewaikai, chi talata kai sümaa tü nünülia yekuanakaa. Kawayain sülaamain tü mülo'uyuukalü süchi irua oo'ulakaa tü wüin katchinsükalü Orinooko je'ewatkalü tü eepünaale anualu'uin na washikanü sünainjee maimatuain po'looin shikii juyakaluirua sulu'u tü matijainsatkalü momoloo anua aku'majuushi süka süsa'a wunu'u.

Tü wepiapa'akalü wanee mülo'ushaana miichi ko'oyoosü sünain lotuin iipünaamüin pasanain sünain tü mmakat sümaa tü saajunakat aa'ütüüshi sünainmüin aitu'ukalü. Tü sajpülüjikalü wunu'u akaraluushi süka maima atijaa ekirajaaushi amaalü nanainjee ashii nanainüin achonwaa tü noumainkalü watuushinuu.

Chi wunu'u pasanainjachikai nia chi sajpulu'ujakai tü aitu'ukat. Oo'ulakaa tü piamasü sütchinpala mülo'uyuu sünain jatalin shia tü ajapulu'ujakat saajunakat shia tü süpüna wayuu outusü, tü anakakalü tü aitu'ukalü sa'wai.

Shia shi'ipachon tüü sünainjee tü aküjalaa siitirakaa wanüin Tottora Nelly arvelo, atijütkaa soo'u wayuuwaa, a'yataakaa sulu'u tü IVIC kanülia

Tü aku'tulawaakat sulu'u pipiapa'a

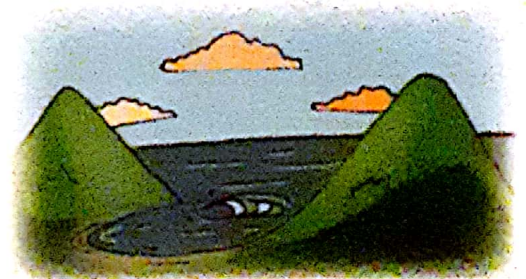
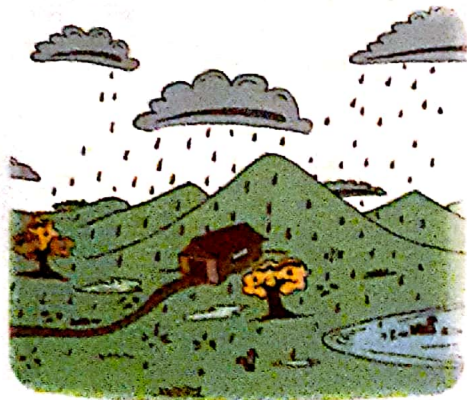
Müinka chi jintüi wüna'apüje'ewaikai, pi'rakai sünnain tü mmapa'akalü sünnain sukua'ipalüin shimiiwa'a o'ulakaa sünnain wayuukua'ipalujutuin pü'üütpünaa, pütijaajeerü aa'u maimain kasa a'wanajaasü sünnainjee akutulawaa: ¿Piyaawatüin je'rain?

Piakai müsia maima wayuu pü'üütpünaa awataashii, awatüshii, apataashii kasa, ashalirajaashii.

Kaa'aya na wanee katakanü o'u müinka tü mü'rütikalü akutulaashii.

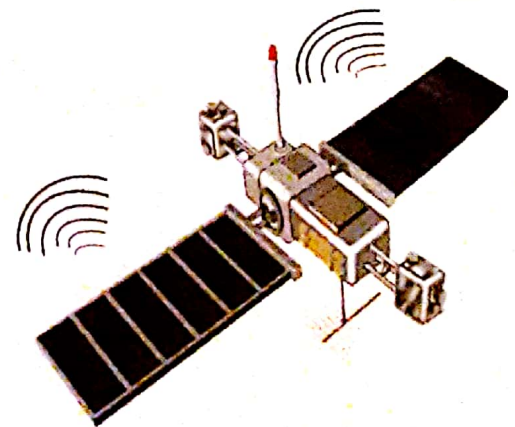
Sünnain tü kasachikü mmapa'ajatukat eesü akutulawaa: sünnain juyakat, sünnain joutaikat, sünnain palaashiikalü.

Tü e'ejetüü müinka kemionrua, türeinrua, anuairua, katüнасü alü'üjakalü wayuu müsi'a akoroloo, we'rüin sünainya.

Woushitüin sünain tü pütchipülee müinka: raawia, teleepona, talewisooru, interünetü. Eere suwataain tü ayaakuaakat sümaa tü anüiküükalü süpüla watijaamaatüin saa'u tü kasa a'ttaakalü amüinwaa.

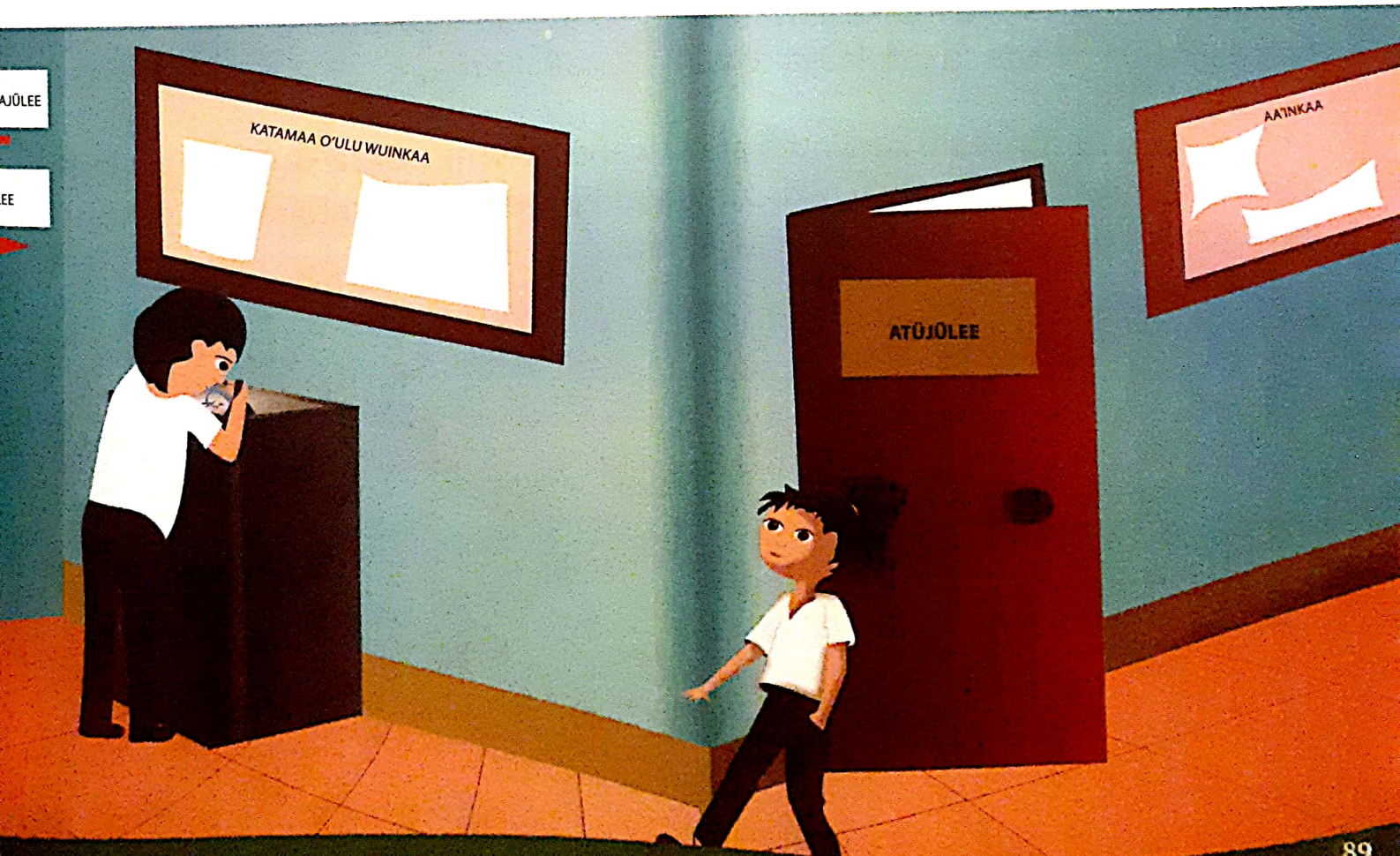
Tü akutulawaa a'wanajaakalü

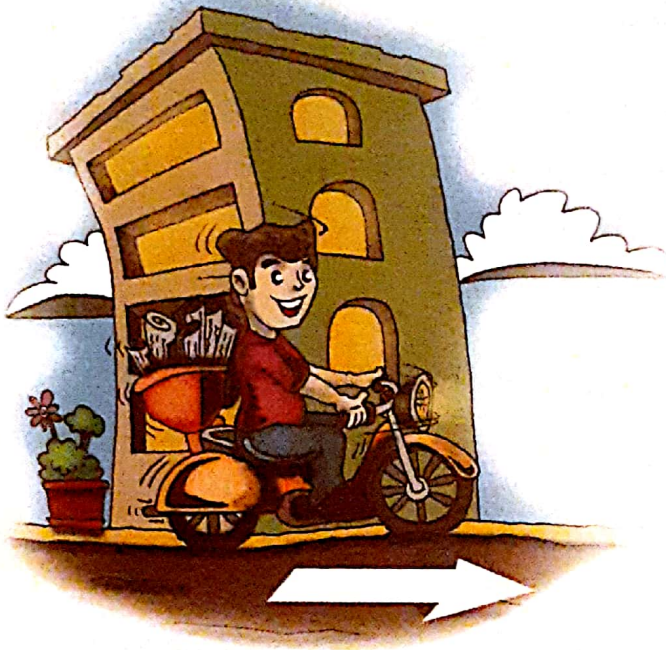
Jülüja paa'in tü kasa akutulaakat pü'üütpünaa. ¿Jülüjüsü paa'in süna'in su'wanajaain tü akutulawaakat? Maima sukua'ipa süna'in shii'iyatünüin su'wanajaaya tü akutulawaakat. Waküjüin paala apünüin sukua'ipa.

¿Jalamüinsü sukutulaaya tü kasakalüirua?

Acheküsü wee'iyatüin jamakuwaipalüin su'wanajaain tü süpüleekat, süna'in süwanaaji'raanüin süpülee sümaa tü wanee kasakalüirua.

e'iyatünüsü süka shiyaakuajatü, iipünaamüin, mmalu'umüin epe'ee, ekiaamüin, wuinpumüin, uuchimüin, palaamüin, wopumüin, sa'akapüna wane'eya, süpüla shii'iyatünüin jalakualüin akutulawaakat.

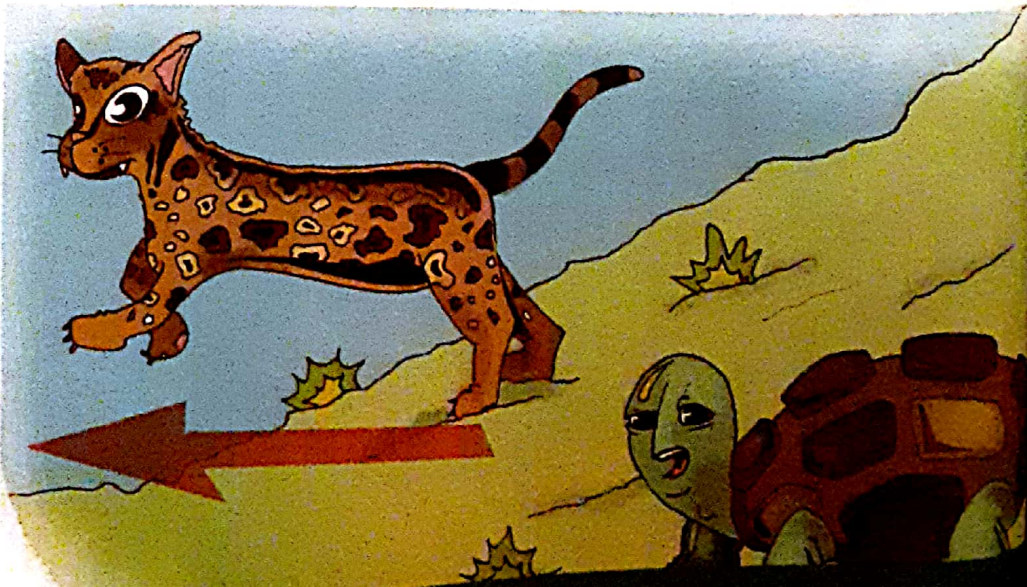
Tü ayaakuua walatira
yütkaľü ee'iyatüsü sukuwa'ipa
tü jalawalüin sukutulaaya
wane kasa sünainjee sukua'ipa
wane'eya.

¿Je'ttsü sümaa tü kasakalüirua sünain sukutulaain?

Acheküsü watijaain saa'u süma'a tü kasakalüirua sünain sukutulaain.
Süpüla watijaain saa'u müika kawatiralein oo'ulakaa mawatirale shia
wanaajiraaya sümaa sukutulaaya tü wane kasakalüirua.

Sünain tü sünakalü karalouta anüü wane akua'ipa eere shii'iyatünüin tü
akutulaayaakalü. Eeirü sulu'u pikii sünain pütijaweein aa'u müika ¿eere wane
kasa kawatirain oo'ulakaa wane mawatirain?

¿Jarai kawatiraka
chi wunaatkai, niakasai
chi molokoonakali?

Eesü shia süpüla sü'ttaain sünain wane kasa sukutulaain, kawatirajaain shia, kawatirajaain shia, müinñaka jiatta'ain shia, puttule süchikü wane e'ejetüü sünainpünaa wane ashakajülee. Paala jiatta'asü shiasa'a mapa kawatirasü. Puu'ulakapa süpüla pi'rüin.

¿Jala'pünaasü müsi'a je'tsü wopu saapaaka tü kasairua akutulaakat?

Tü kasairua akutulaakat aapasü wane apünaa ekiiru'uusu aku'yamajaasü shipe'ipajünapa tü süpülee ee'iyatuushikat süka wane ayaawatíee eepünaale sülatüin tü kasakalü. Tü apünaakalü aküjüsü süchikü jamakua'ipalüin sukutulaain tü kasakalü sulu'upünaa tü apünaakat.

Sünainjee tü wopu saapaakalü sukutulaapa tü akutulawaakalü eesü sünain lotuin müsia sünain shokotuin.

Shiirakaanüi amüin tü süchikanain süpütakalü tü woliichikalüirua sünain suwataain soo'opüna karalo'utakaa, aküjüsü süchikü eepünaajatüle sülatüin wane'wai.

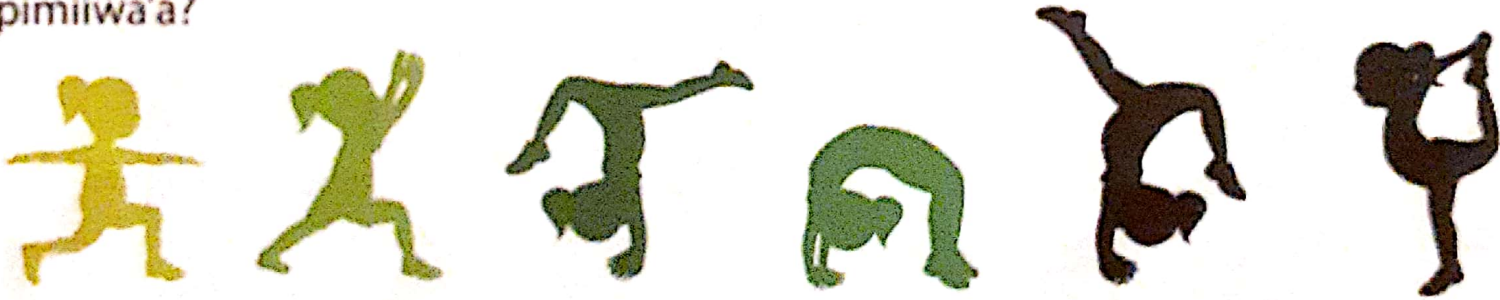
Wanee lotusu süpüna oo'ulakaa tü wanee shokotusu süpüna.

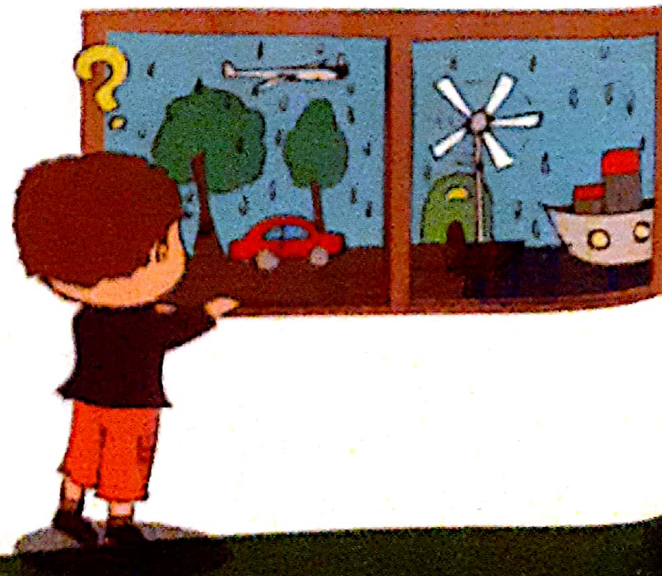
Tü apünapüleekalü, tü ama'aakalü, müsia tü apünaakalü aapüsü a'wanajiaa sukua'ipa wane akutuluwaa shii'iyajiraanüi sümaa wane'eya, katsa'ay a anain süpüla atijawaa aa'u ka tü sukutulaayakalü kasa eesü süpüla suwanajaain süpünapülee, süpüna oo'ulakaa tü süma'akalü sünain saa'inrüin shia.

¿Jamaka suwanajaaka suku'tulaaya tü kasakalüirua?

Maima na katakanü o'u, nakutule'erüin süka naa'in kajuya sa'ata ne'iruku oo'ulakaa wane'eya nnojoo. ¿Je'tsü sa'ata pi'iruku pukutule'erakalü süka paa'in pimiiwa'a?

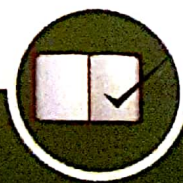
Jülüja paa'in sukutule'eria tü kasa pejepünaakalü pünain. Eesia püsakiji'iraaia achikü ¿jamüsü sukutulaaka, sünain matünain oo'ulakaa masa'ain shiirua müinkawalain piakai?

Jülüja paa'in sulu'u pikii sünnain piyalerüin wane kojon, puttuin süchikü wane akotchijia eküülü sulu'u tü aikaaleekalü, wane karatiiya, otta pelootakalü. Sukutulaaya tü kasakalüirua a'wanajaasü ka yalain pia sümaairua.

A'wanajaasü sukutulaaya tü kasakalüirua ka eejiraain sukua'ipa sümaa wane kasairua nnojolüin katüin o'u, müinka tü mmakalü ka sheenaküin tü kasakalüirua süpüshua'a pejepünaakalü sünnain, shiaya sujutuuka tü kasakalüirua mmalu'umüin. Tü joutai awatirakalü tü wolantiinakalü, tü imainrua eenakakalü tü kachuweerakaa shia wane eejirawaa akua'ipa.

Tü kasairua pejepünaakalü pünain, nnojotkalü kaku'ipain shimiiwa'a nnojotsü a'wanajaain sukutulaaya süka saa'in, a'wanajaasü ka eejiraain sukua'ipa sümaa wane kasairua.

Atchinwaa sümaa aku'tulawaa

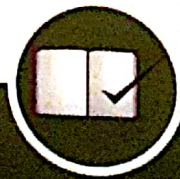
Tü kasakalüirua eesü süpüla eeji'rawaajiiraain süpüla su'wanajaain sukutulaaya. Eejirawaa malu'uluyaa: aainjirawaairua sünainjee piama kasa müsia shi'itaanüin nanainpünaa wane atchinwaa.

Wane kasa eesü süpüla eejirawaain sümaa maima atapa'aa sünain wanaawa ama'a. Pünanaja ayaakuaakalüirua, ¿kasa eejiraaka amaa tü jintutkalü oo'ulakaa chi jintüikali?

Eesü eejirawaairua aapiraain shipettünüle müinka washe'etüle wane pelota süka woo'uli oo'ulakaa waneeruya aapiraasü kayatajee müinka sünain tü imankalüirua.

Süpüla su'wanajaain ükutule'eriakalü, tü kasakalüirua eejirawaajeesüirua otta müsia tü eejirawaakalü shia atchinwaa e'itaajiraakalü nanainmüin.

- ✓ Yooti'raapa pia namaa na ekirajüliikanü otta namaa pa'atakanüirua süchiki tü kasairua eejiraaka amaa pia sulu'u tü ka'i alatakalü oo'ulakaa eeji'rawaairua eekai a'ttaain sulu'u pipiapala. Puku'maja wane kanasü eere pia ja'yain.

Awataayapülee

- ✓ Puku'maja wane akua'ipaa anooipa'a eere pikirajaan süpüla püküjüin achikü aku'tulawaakalü.
- ✓ Pünaaja wanee akotchiria eere pienchi tepichiirua jieyuu oo'ulakaa tooloyuu.
- ✓ Puchunta akaaliwaa nümüin wane a'laülaa.
- ✓ Püshaja süchiki tü pí'rakalü sulu'u wanee karalo utashajjaakalü.

¿Kasa je'ijaaka pümüin?

- ✓ Ayaawajjaa süpüla aja'apüinwaa müinka sinta meetürika, meetüra, apüü otta shiale naailon
- ✓ Ayaawajülü ama'aa.

Jameerü suku'majia putuma?

- ✓ Pü'itaa ayaawasee sulu'u paatiakalü, ashaitajaayapüleeru'u, otta müsia sulu'u wane mma siratüin ekirajülepüleeru'u wane awataayapüleee pienchin a'ata.
- ✓ Püneeka pienchi kasa aa'innajatükalüirua sulu'u awataayapüleekalü. Sünain tü apülajanaa pienchi a'atalu'ukalü eesü süchiki waneerua.
- ✓ Na kottüshiikanüirua sulu'u tü akotchi'iraayakalü naneekeenin kasainjatüin naa'inrüin wane'wai.
- ✓ Piyaawaja saja'apüin awataayapüleekalü.
- ✓ Süpüshua'a tü akotchiraayakalüirua awataainjanüirua sulu'upünaa awataayapüleekalü müsia nayaawajüin nama'a sünain awatawaa.
- ✓ Piyaawaja jetsüin saja'apüin tü mma nawataakalü wane'ewai na eeshiikanüirua otta müsia' nama'a sünain awatawaa.
- ✓ Püsha'ala sulu'u pükaraloutase püshajiakalü sünain wane pienchi a'atalu'ulu müinka tü ee'iyatünakalü yayaa.

Eejiraashi	aja'apüinwaa ekettaajuushi	Jamüsa'a alatakalü
Jintulu müshia jintüi akoyojushii		
Jintulu müshia jintüi awataashii		
Jintulunuu müshiinña jintülii awanaajüshii toleekalu'u		
Jintulü müshia jintüi apalapajüshii wane kasa ko'oyoosü otta koucha.		

Wamaa sümaa tü akua'ipaa ayaawajuushikalü:

- ✓ ¿Je'tsü akotchi'iraaya asitujaka palajanaa? En tu grupo,
- ✓ Na'aka na pümaajanükanü. ¿ja'rai chi kawatiraka?

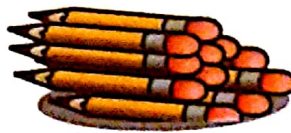

¿Süka tü apalapajiakalü mapüleejeerü?

Pi'raajaapa jamüin sukutulaaya tü aashaje'eriakalü soo'u wane meesa, sünnain süpalapajünüin süka tü ashajieekalüirua.

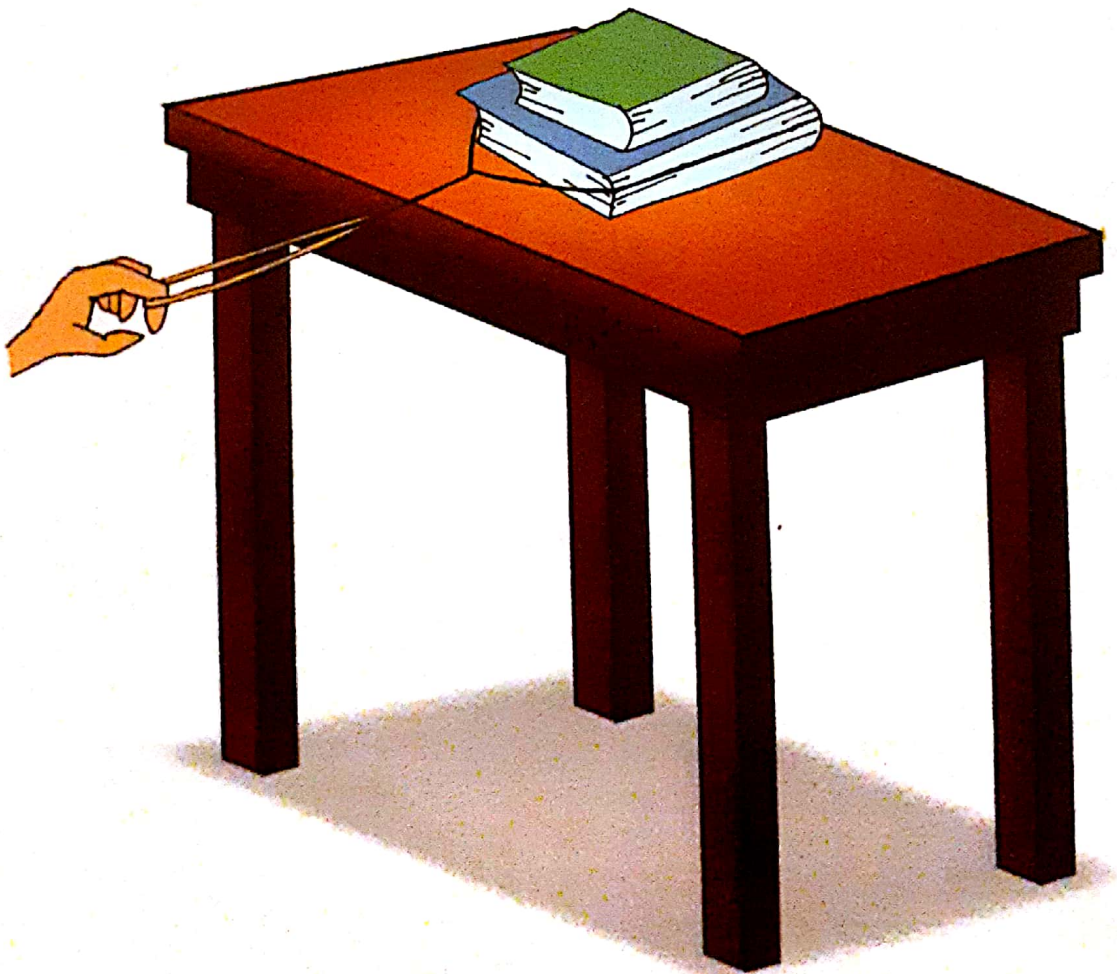
¿Kasa je'ijaaka pümüin?

- ✓ Reeküla
- ✓ Apüüawuuya (ja'rai shikii sentiimetüra)
- ✓ Piamaasheje'eria mülo'uyuu.
- ✓ Po'loo ashajieeirua
- ✓ Wanee koucha kayurulasü.

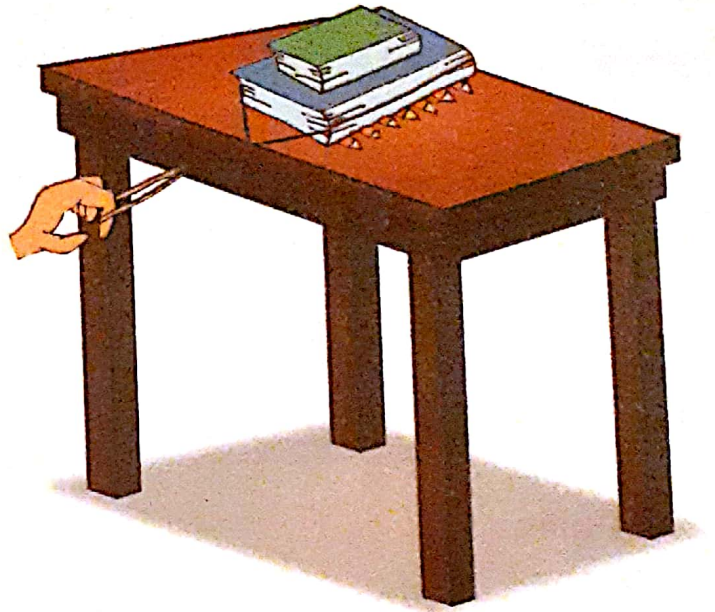
¿Jameerü suku'majia putuma?

- ✓ Pü'itaa tü aashaje'eriakalü, sünain pa'awaain soo'u wane meesa.
- ✓ Pijittaa wane apüü sünain aasheje'eria mmalu'ujatükalü, müinka shii'iyatüin sulu'u tü anaakalü.
- ✓ Pijittaa kouchakalü sünain apüükalü, müinka shii'iyatünüin sulu'u tü anaakalü.
- ✓ Pajaraita kouchakalü süpüla sukutulaain aashaje'eriakalüirua.

✓ Pü'itaapa ashajieekalüirua suupünaa tü "aasheje'eria paajunaakalü," nayaiwa apalapajiain.

✓ Paa'üta kouchakalü süpüla pukutule'erüinaashaje'eriakalü suchukuwa'a.

✓ ¿Je'tsünainjee akutulaaya shiurulaaka anain kouchakalü, süka tü apalapajieekalü.

✓ Je'tsünainjee püitaain maima pütchin süpüla pukutule'erüin tü aashaje'eriakalü, süka apalapajieekalü nnojotkasai shiain?

✓ Sünain paa'ütüin kouchakalü, ¿eesü atchinwaa sünain pajapirakalüirua, ¿kasa aapaka shia?

✓ Paakata chi aasheje'eria iipünaakali puu'ulaka suchukua'a sünain nnojolüin apalapajieekalü otta müsia sünain ein. ¿Shiaya nee'e tü atchinwaa pü'itaaka süpüla pukutule'erüin aashaje'eriakalüirua?

✓ ¿Kasa anaka apüla tü apalapajieekalü sünain sukutulaain aashaje'eriakalüirua?

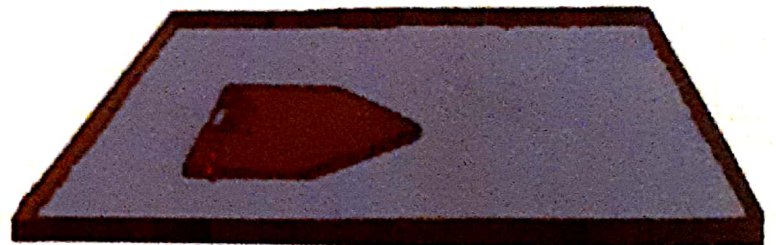
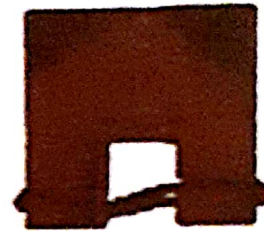

AKU'MAJAAIN WANE ANUAJEUUU SÜKA SAA'ATACHEINNII WUNU'U.

Namaa na ekirajakanü pia puku'maja sünain pünaatüin sukua wanee anuajeyuu aku'majuushi süka saa'atacheinnii wunu'u.

¿Kasa je'ijaaka?

- ✓ Kattuliina
- ✓ Koucha
- ✓ Palo'usa
- ✓ Saa'atacheinnii wunu'u
- ✓ Apülajanaa paasüta aku'majuushi ja'ralin shikii sentiimetüra sheerülüin otta müsia po'loo sentiimetüra shiinölü.

¿Jameerü suku'majja?

- ✓ Pi'yotoo wane kattuliina po'loojiraain pienchiru'u saa'atakalüirua.
- ✓ Süpüla sünaatünüin sütapa'a annaseyuukalü pi'yotoo wane saa'ata sünain ke'ichin, paakata wanee shi'ipa ja'ralin sentiimetüra waneepünaa saa'ata oo'ulakaa apünüin sentiimetüra sulu'upünaa wanee saa'ata müinka sulu'u sünakalü. Eesü süpüla kaweelain shia putuma müsia kamüsainpalain süka saa'atacheinnii wunu'u.

- ✓ Pi'yotoo wane saa'ata kattuliina piamain sentiimetüra waneepüna shi'ipapa'a o'ulakaa apünüin sentiimetüra sulu'u tü wanee shi'ipapa'akalü anuakalü.
- ✓ Püitaa kouchakalü sünain shi'ichi anuakalü eenjatüle sütaraawainkalü, müinka shia sulu'u ayaakuaakalü.
- ✓ Püke'rotira paleetakalü sulu'upünaa kouchakalü.
- ✓ Püleeyatapa paleetakalü sünain püko'oyojüin kouchakalü wanaa sümaa shi'ichi waatkokalü.
- ✓ Pü'itaa anuakalü sulu'u apülajanaakalü sünain wüinmaayain, püjüta müsi'a süchiki paleetakalü.
- ✓ Jülüja paa'in jalakuwalüin su'unüin.
- ✓ Püko'oyolo kouchakalü sulu'umüin tü wane e'ipapa'aakalü.
- ✓ Pü'itaa anuakalü sulu'u apülajanaa wüinmaajatükalü püjüta müsi'a süchiki paleetakalü.

Jülüjanpaa'in süpüla püküjüin achikiikalüirua

- ✓ ¿Aku'tulaajeerü anuakalü süpülapünaa waneesia saa'atalu'upünaa sünain tü piamasükalü süjütiapala?
- ✓ Piyaawata tü eejirawaairua eekalü sünain anuakalü süpüla suwanajaain sukutulaaya.
- ✓ ¿Kasa a'wana'jaayakua'ipa eeka pikiiru'u süpüla kawatirain anuakalü?

EEJIRAWAAIRUA SÜMA E'EJE'TÜÜIRUA

Sulu'upünaa ka'ikalü süpüshua'a, na wayuukana jülüjüsü naa'in tü eejirawaa eekalü sünain tü kasakalüirua, süpüla ne'ejenain shia shii'iree wattain nukua oo'ulakaa mama'ajaain mmakalü nüpüleerua, shiaalu'u kachisee müsi'a kamaawaa wayuu. Müinka paala, eekai epettajiraaya suuikalü e'ejetüü palapala sünainjee suku'yamajaaya atapa'aa ko'oyooirua aa'inruushi süka kasairua chechesü, na watuushinuukana naku'yamajüin tü palajanaajatükalüirua e'eje'tüüirua süpüla tü e'ej enaa mmalu'ujatükalü.

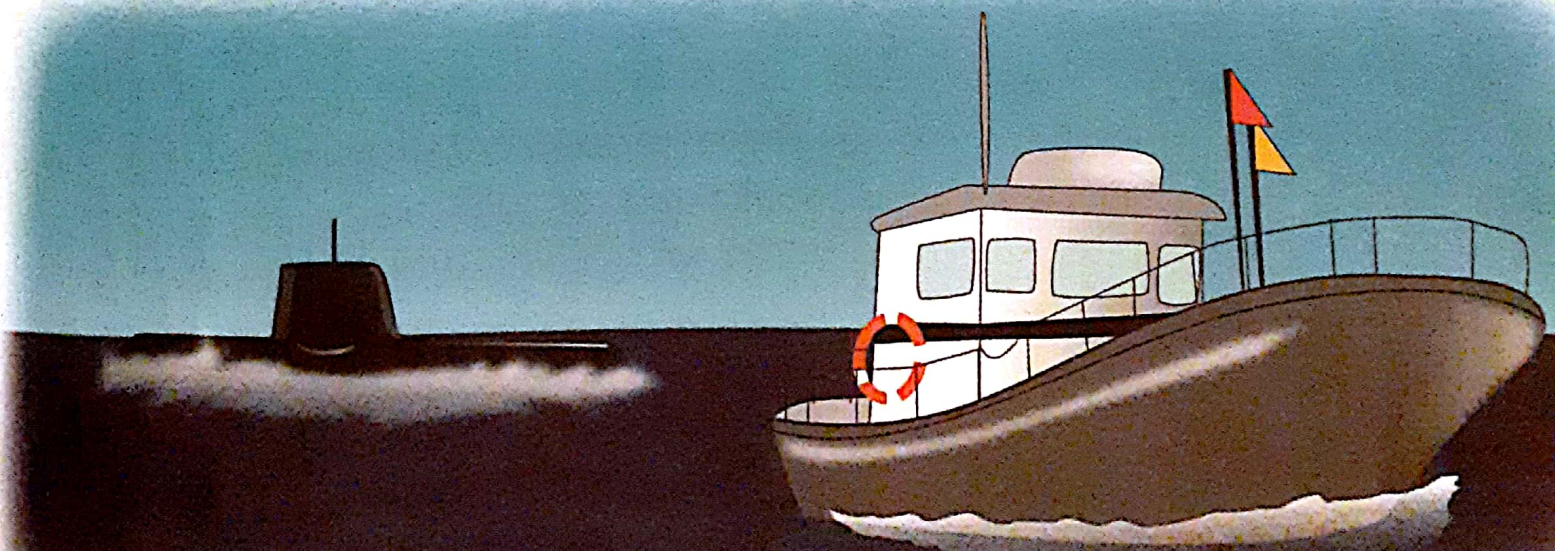

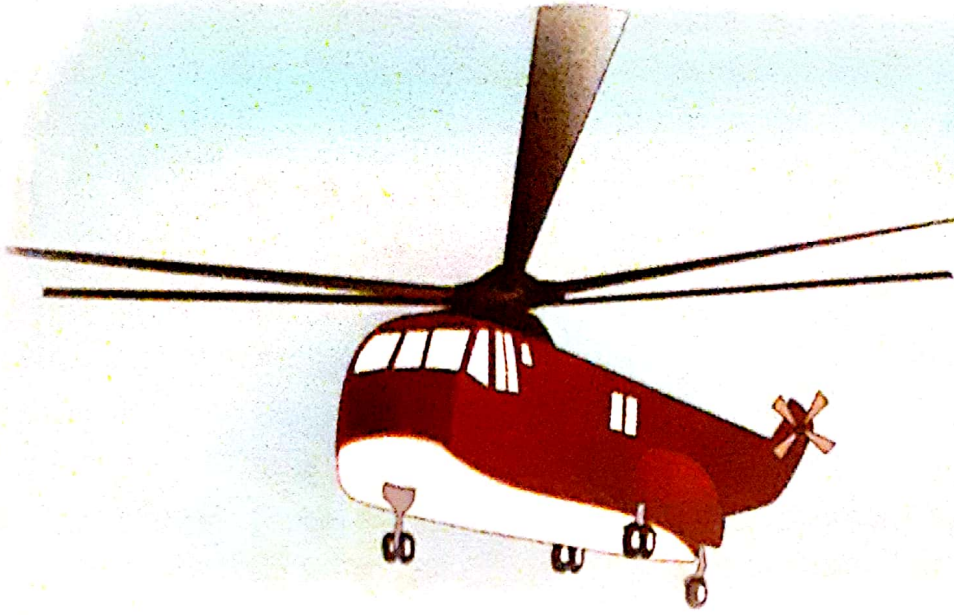
Sulu'ü tü mma eere sükojojoo
wüinkalü sutuma jemialkalü, tü
suuikalü e'ejetüü palapala nnojölü
anain süpüla e'itaanaa sünaain
e'ejetüükalüirua ka süsiiranajaain
so'opünaa wüinpainkalükalü, müinka
türineeyakalüirua.

¿pütijaa aa'ulu jamüin maka shia?

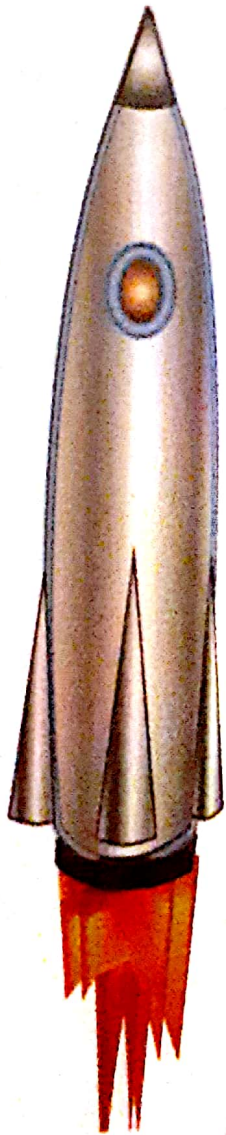
Shiyaawatünapa sukua'ipa tü kasakalüirua sünaain eejí'raain shia
sümaa wüinkalü aapüsü e'rajaa jamüin samataka otta müsia süko'oyoloka tü
kasakalüirua soo'opünaa otta sulu'upünaa wüinkalü. Suku'majünaka anuairua,
lainchairua, anuaseyuushiirua, palaaainorulujutu, süpüla o'unaa soo'opünaa
wüinkalü she'eje'nayaain wayuu sümaaya sükorokalüirua, jeijaashaanasü
shii'iree sünaataain akuwaipapalaakalü.

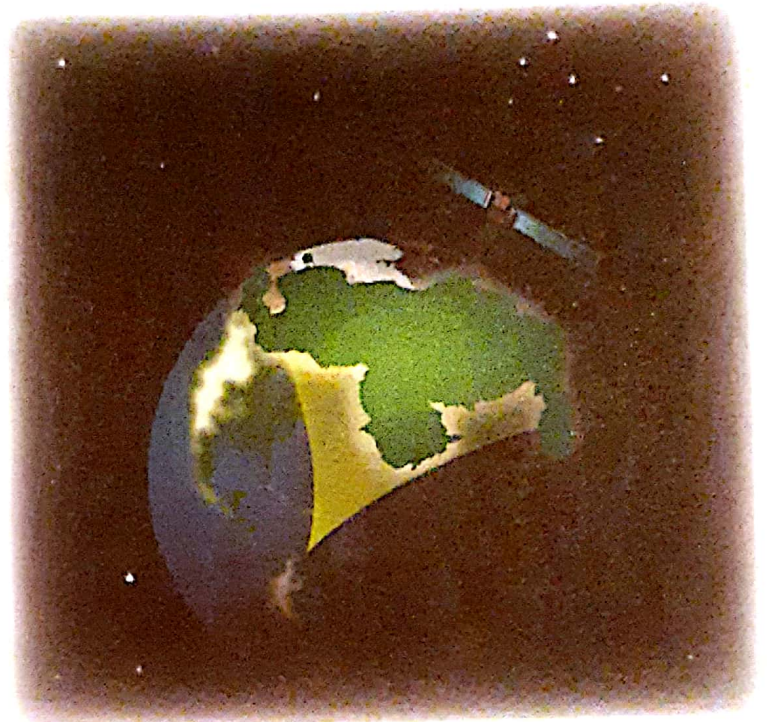

Mainma juya süchikijee atijaakalü soo'ou sukua'ipajiraa tü kasakalüirua sümaa joutaikalü shia aapaka aku'yamajaa kasa awatia iipünaamüin müinka ako'oyollo, katünaasüirua, chünü'üchünüsü alü'üjünaka aka wayuuirua, müsia sükoroloirua motso'ojaa.

Suwatira tü atijaakalü soo'ou eejirawaairua eekalü sünain kasakalüirua sümaa mmakalü, shia aapaka aku'yamajaa awatiapalaa sülu'upünaa rülapukat müsia we'raajüinjatüin maima kasa süchiki waneesialu'ukalü.

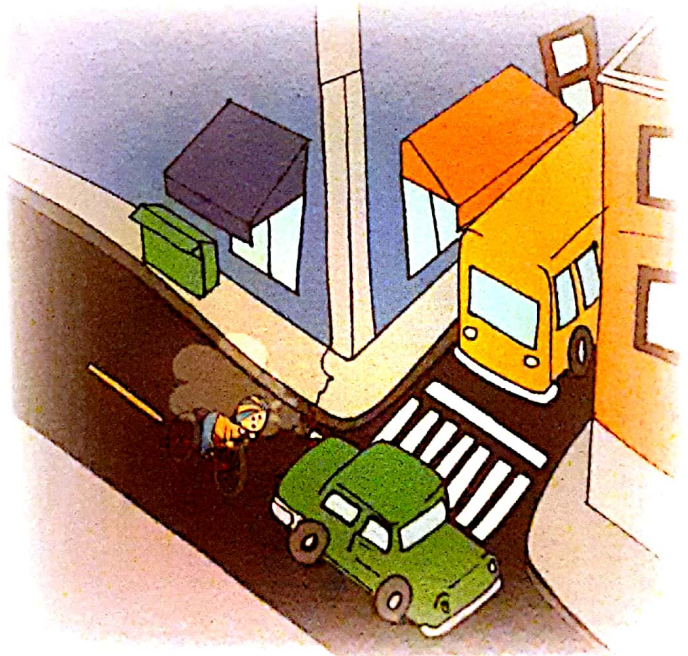

Sünain tü juya 2008 amünakaa süka shiwa'ajia chiina mmapa'a jeejatü, tü woumain mülo'usükalü sujutuin aitu'ulu'umüin chi koweete mülo'ukuwai 3B amünakali, alü'jüshikali sateelitekali Simon Woliwalü. Chi sateelitekali ee'itaaushikali süpüla anaata aapiraayapülekalüirua sulu'u suumain Wenesueela o'ulakaa tü oumainwaa aa'to'uwaajatkalüirua.

Weisalaja wepiaji'raakalü

Tü e'eje'naakalüirua aku'yamajünüsü natüma wayuukana süpüla ayaataa otta müsi'a alü'üjaa mainma kasa je'ijaasü sulu'u epiapalaakalü shiaalu'u anaa akuwa'ipa. Shia'aya kajapulu'ujeeka sümaa anain sükua'ipa suuliasuulia yarüttaja'alüin mmapa'akalü sütüma o'ulakaa ayuulija'alüin waya otta müsia na wane katakanü o'u.

Wane waa'inmajiapala tü wepiajiraakalü shia tü amo'tsolaakalü suju'itia tü kajoutainsekalüirua müinka tü waneeküsira müshaisha sulu'ujeejatükalü kemion müsi'a aku'yamajiaapalakalüirua, kemio'ulüinka su'wanajaaya aa'ayulaakalü antireetkalü o'utaa sulu'umüin washiliwalainkalü.

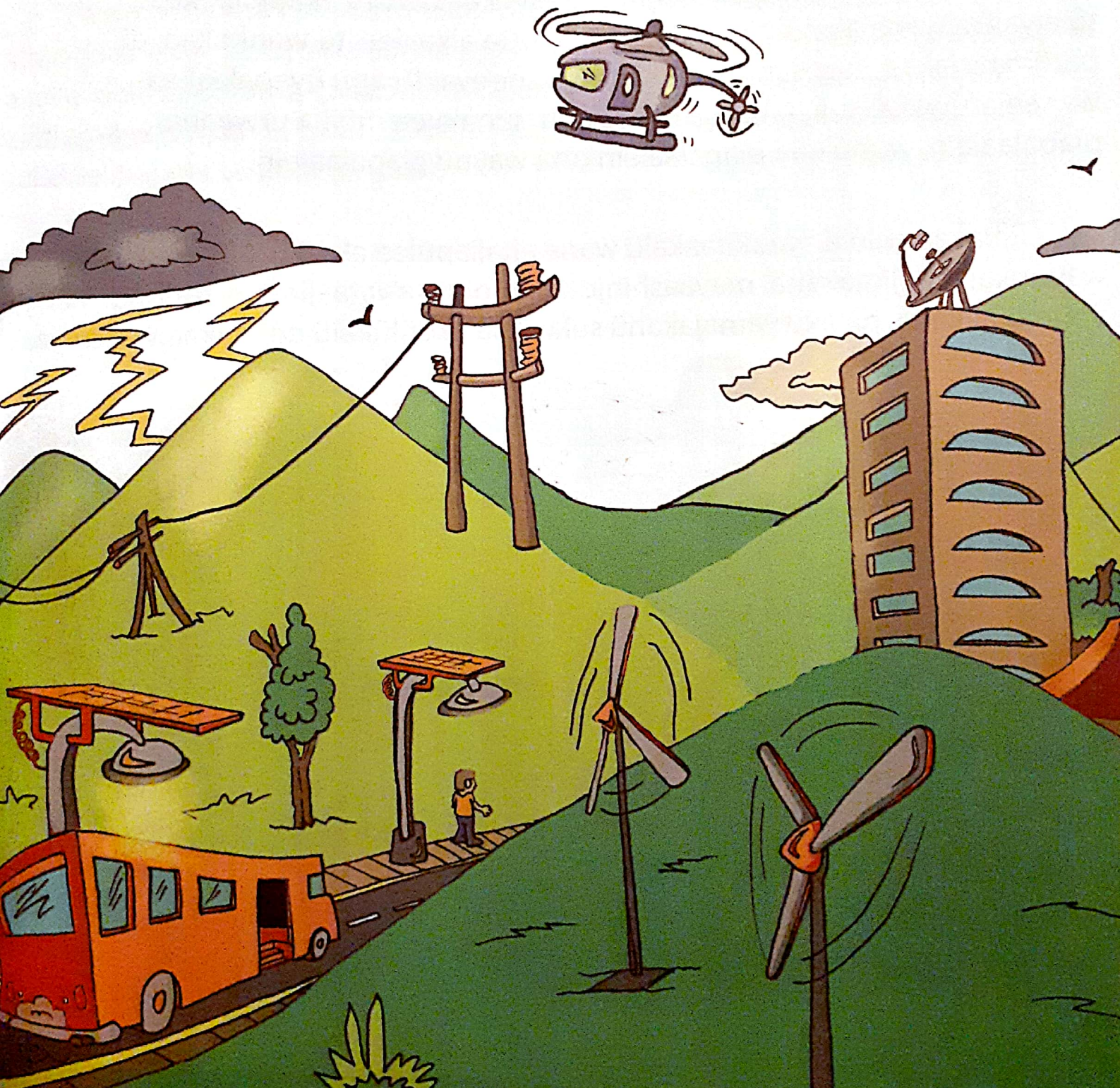
Müinñaka chi jintüi
wüna'apo'uliajachikali,
eeshii süpüla
anajiraain waya sümaa
mmapa'apiakalü, oo'ulakaa
nnojolüin wayarülajaain
shia.

A'yatawaa sulu'u epiapalaakalü

- ✓ Pünaaja sulu'u pipiapala wanee a'yataayapülee suulia eeja'alüin tü yarüttüsükalü oo'ulakaa anainjatüin nakua'ipa napüshua'a.

"TÜ KO'UNIRIAPALAKALÜ
EPIAPA'APARALU'U "

Epiapalaakalü sümaa apü'üyapalaairua

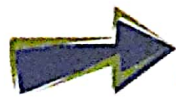
Waraitülepia, shia anakama'in süpüla waraitüinpipiapalalu'upünaa namaa püpüshinuu, eesüja'a pi'rüin mainma apüshiimaajatükaa naainjüinjiraasü apünaakalüirua otta taasia eekai mma jutatuulin sü'ütpünaa nepia. Kaa'aya naya ousütaashii sünaainjee tü apü'üyapalaa eekalü: tü ekirajüleekalü, tü eiyaji'raayapalakalü, tü metkaalükalü otta aikaalee, tü wankokaa, tü parümaasiakaa, inposentüroirua, otta wane'eya. Tü apü'üyapalaakaa waneejatüwaisü sulu'u tü epiapalaakalü, sünaainjee müika urwaana piapalaalein, wunu'ulia piapalaalein otta wayuu piapalaalein.

Piirakaa sulu'u ayaakuaakalü wane eitajiapülee eküülü. Sünaain eeshii na wayuukana eejiraakana, mayaashinje'e nnojolüin a'yataajiraain, müinka na apünajüliikana, na aku'yamajakanü sukua'ipa eküülükalü oo'ulakaa wane'eya.

Püchajaapa sünnain sümaapain Wenesueela eekalü e'iküleeru'u tü saa'ata woumain eere pipiapalakalü.

Sünnain maima kasa aa'innakaa sulu'u sü'üülia aku'yamajiaa otta attanajaayapala epiapalaapünaa je'ijaasü akapülaakaa. Je'ijaasü shia'aya süpüla anaku'ipain apüshimaajatükalüirua. Saa'ujee tia, epiapalaalu'u wanaajüin ajütkaaya sünnain ei'tawaa süpüla jülüjüin waa'in o'ulakaa wanaatüin sukuwa'ipapala tü anakua'ipain.

Ko'uniriapala süpüla tü ako'omüinjiaakalü otta anaa sümüin epiapalaa

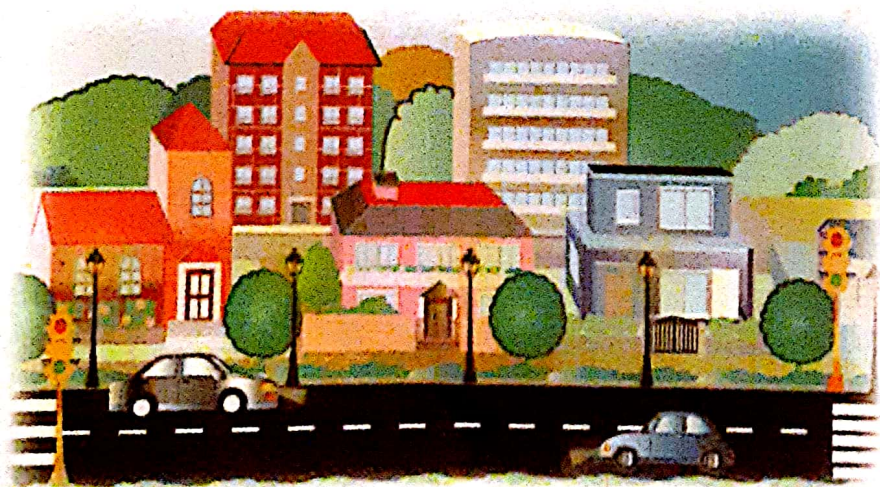
Sünain aasheje'eria sünainjeejatükalü waneerü atijalaa, eesü kasairua otta wayuuirua aapakaa akapülaa namüin wane'eya aapaakanü shia, süpüla nakutulaain, nawaralajaain, na'wanajaain naa'ayulain, akepijanaa kasa otta müsi'a wanee kasairuaya, eesüja'a süpüla saapinniin namüin waneeruya.

Joolu'u, sünain tü ayaakuwaakaa jülüja paa'in tü eipajanaa je'ijaakalü amüin akapülaa süpüla süchuajaain.

E'iküleepülee

Apünaakalüirua

Aikaalee

epijülee kaliina

Tü akapülaakaa a'wanajaasü

Sulu'u tü miichikalüirua mainma kasa je'ijaakalü amüin tü akapülaakaa süpüla akutulawaa, aa'ayulujawaa otta asaamatajawaa, aapaa warattüshii müsü'a epijanaa, otta taasía kajuyaji'iraa kasa eepünaawala'a wanna sümaa.

Tü akapülaa saapaakalü tü korolokalüirua a'wanajaanapünaasü sünain wanee ko'uniriapala waapaaka.

Müinka tüü, tü akapülaakat a'wanajaanapünaasü sünain:

awaralaatchin: waapaain müinka awaralaa, sünain wanee wompiia.

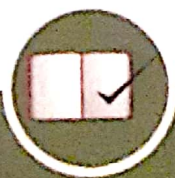
aa'ayulaatchin: müinka saa'aira wanee pülaincha.

akutulaatchin: müinka suwataapa sütaraawain wanee ajuruttia otta wane awawajia.

Eekai epiapalaakalü eejeerü woushitüin süpülajana kasairua akapülaamaajatüirua. Müinka paala, sünain:

- ✓ Sulu'u tü awaralaapülajanatükaa apünaalujutukalü akapülaakaa a'wanajaasü sünain awaralaatchin süpüla wo'unajaain aipa süka anaakalü alu'u.
- ✓ Wanee e'ejetüüirua akotchijülü wayuu müinka meetürokaa, meetürokapülekalü otta taasia türolewusukalü, akoyotsüirua ka su'wanajaain akapülaa sünain suku'tulaayaatchin.

Akapülaamaajatükatlü je'iiasü süpüla shi'yataain mainma koroloirua ama'anaakalü shiaalu'u anaa akua'ipa. Tü atchinwaakalü aapaanüsü su'wanajaapa sünain:

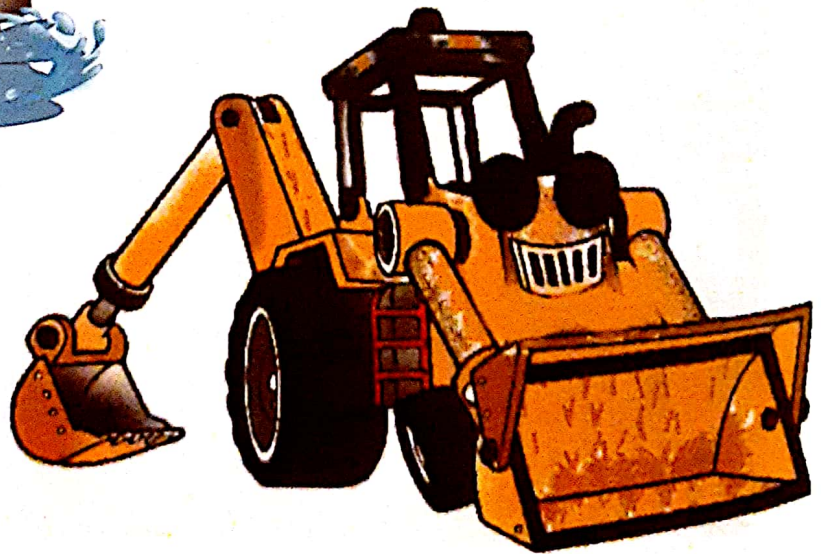
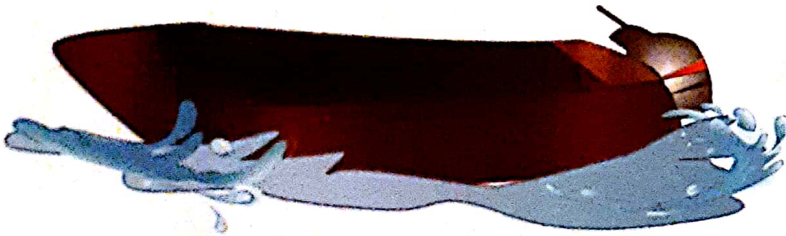
- ✓ Awaralaatchin, e'rütnüsü saa'ujee awaralaakalü.
- ✓ Akutulaayaatchin, ja'yasü saa'ujee sukutulaaya kasakalüiruwa.
- ✓ Aa'ayulaatchin, kachiküsü su'wanajaapa saa'ayulaain wanee kasa otta mmapa'apiakalü.

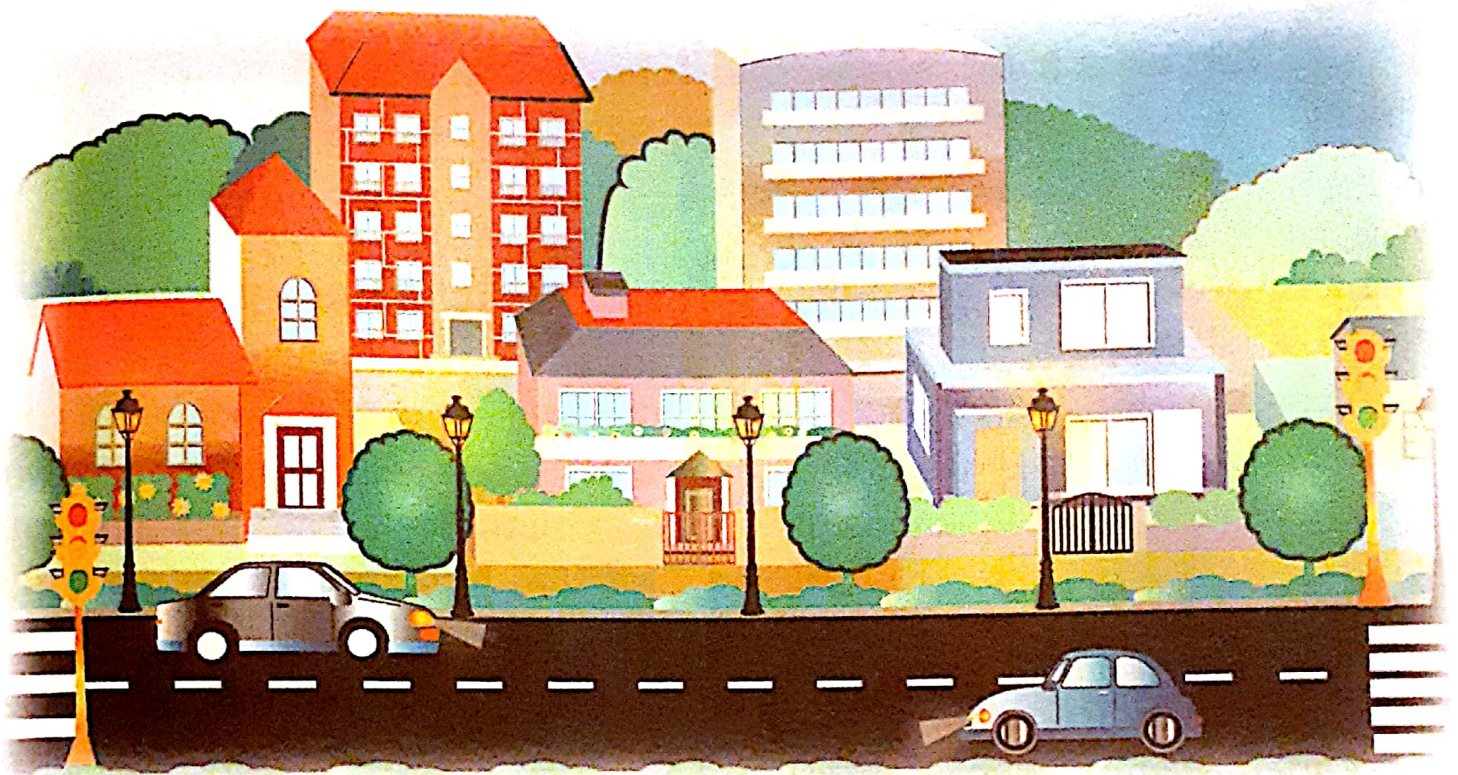
Püchajaa pipialu'u koroloi ruwa eekai a'yataain süka akapülaa.
¿Jamakua'ipa shi'yataaya akapülaakat? ¿kasa atchinwaa je'ijaapalaa
suwanajaaka anain akapülaakat?

¿Kasa koroloi ruwa a'yataaka süka akapülaa eeka pipiapalalu'u?
¿kasa atchinwaa je'ijaapalaa suwa'najaaka anain akapülaa?

Tü atchinwaa sulujutukalü achuataayakalü anaapalamaajatü epiapalaamüin

Sulu'u Wenesueela, tü achuataayakalüirua joütikalüirua, shia
kosoliinakalü, kaasükalü, kosoikalü müsi'a keroseinkalü ayuluushiirua sulu'ujee
petürooliakalü. Kaa'aya müshaishe sümaa sikikaa kakua'ipalajanasü.

Sa'ajü'napa tü achuataayakalüirua tü kiimika atchinwaa sulujuutkalü a'wanajaasü sünain aa'ayulaatchin. Ka'aya shia, sa'ajuupa eesü wane a'wanajaaya kiimikajatü sünain achuataayakalü, aju'itüsü sünainjee kasairua jeketnuu müinka a'alainwaa, pali'i oo'ulakaa kajuyasü kajutainsüirua ka'yarülasü.

Sulu'u epiapalaakaa eesü koroloirua a'yataaka süka achuataayakaa tüü. Müinka, kemionkaa a'yataasü süka kosoliina, kaasü otta kosoi süpüla sükoyolüin; tü lanchairua kamotootsesükaa kalu'usu kosoliina sükoyolüin soo'upünaa wüinkalü.

Kasairua a'yataakalü süka achuataaya

Pi'raaja sükoroloirua epiapalaakalü, süka neiwa'ajia apüshiikana oo'ulakaa na pejetu'ujanükaa.

¿Jamakua'ipalüinjatüin?

- ➔ Jayaawanaja tü koroloirua a'yataakalüirua süka achuataaya müsi'a anain shia süpüla anaa otta aku'yamajaa ayaalu'uwaa.
- ➔ Püshaja sulu'u püshajiapala sünülia akorolookalüirua otta pejeetta shiyaakuwa. Sünain wane'ewali püshaja:
 - ✓ ¿kasa achuataaya shi'yataakala aka?
 - ✓ ¿kasa sukua'ipala aawainwaa ayutnakaa nanainjee wane'ewali?
 - ✓ Jotopa achuataayakalü sulu'u akorolookalüirua ¿kasa tü aju'itaka sulu'ujee?, ¿jalasü makatüin yaa tia materiaalükaa?
 - ✓ Yoota pia süchikü: ¿jalajeesü alü'üjünüin tü achuataayairua eekalü pipiaparalu'u? ¿jalajeeru'usu sünain Venesueela ayu'tnüin tü achuataayairuakaa?

Wanee sukua'ipairuaa aawainwaa mmapa'ajatülu'u aapaanaka sulu'u epiapalaakalü

Ka'ikai aapüshi wamüin awaralaatchinwaakalü, nuwa'rala ka'ikai je'ijaasü namüin na katakana o'u mmapa'ajatülu'u. O'ulakaa, tü atchinwaakalü aapüsü aa'iraa sünnain pülaneeta mmakalü.

Atchinwaaka'inainjeejatükaa aapüsü akapülaa sünnainjee akotchiriya suwarala ka'i yayaa Wenesueela e'inaajünüsü akotchiriya suwarala ka'i süpüla ottanajaa akapülaa sünnainmüin suwonpiiyain apünaakalüirua, shi'yataaya taleepana, inposentürairua, müsia waneerua. Püsakijja na püpüshikana natijaale aa'u müika eere wane akotchiria suwarala ka'i pipiapalaalu'u otta taasia kasain je'ijaa apüla shia.

Akotchiriyasuwarala

Sainña mmapa'ajatükalü akutulaasü, awataasü süchiru'umüin eejee mma iipünaashiisü sünnainmüin mmalüjütükalü otta sünnain palaashiiruwa. Tü akutulaayaatchin waakalü wüinnainjeejatü aapana alu'ujeerü akapülaa.

Venesueelaru'u, sainña süchikalüirua sulu'ujeejatükalü mma iipünaashiisü anaajaashikaa kanainsü atchinwaa jimataamaa su'wanajaaka sünnain akutulaayaachinwaa sheerujaapa süsülajaaya ajutuu müsia wüinkalü akutulaasü. Anaka shia süpüla achuwalaa wanee turuwiinairua aapakalü akapülaa.

Sainña süchikalüirua anaajaanüsü sulu'u atapülia müsia apülajanaa ma'yaasü sujutuuin alatüsü sulu'upünaa süpülajana tuweriirua süpüla süttanajünüin miichimüin, a'ttieepalamüin otta aku'yamajieepülemüin.

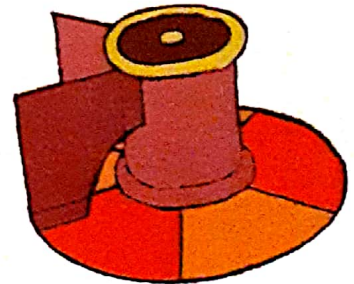
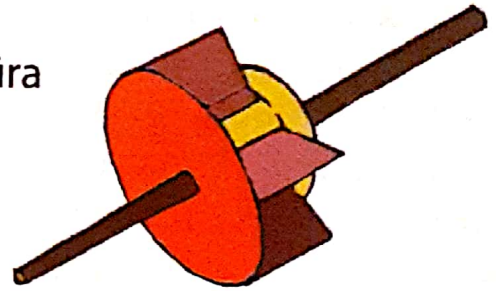

A'yatawaa sünnain wane atapülia wuin

Joo'uya waku'yamajüi wane ajaraitia wüin süpüla wa'yate'erüin süka wüin sulu'ukalü wane atapülia. Pujutkajaapa namaa piama müsia apünüinre naya pa'ataji'iraashii sü'ütpüna pipia sünnain ja'yataain nümaa wane a'laülaa.

¿kasa je'ijaajeerüka jamüin?

- ✓ 1 anaajia paasüta kalu'uuin 2 otta wanee 5 liitüra
- ✓ 1 achujiee
- ✓ Wüin
- ✓ 1 aja'itia wüin (waku'yamajüinjatü)
- ✓ 1 wunu'uchon eekai 10 cm eemüin 15 cm eke'rotüin sulu'u eejekalü
- ✓ 1 poncheerü

¿kasa aa'innajatükalü?

- ✓ Jaku'yamaja wane ajaraitia wüinka saa'in sünnainkaa ayaakuaakalü.
- ✓ Je'itaapa wunu'uchonkali pasanainru'upünar süpüla nü'leejataan. Joo'ulakapa aneerüsa shia'aya.
- ✓ Je'itaapa ajaraitieekalü saa'u poncheerükalü
- ✓ Jeeru'la so'u anaajiaakalü sünnain wane sa'ata mmalu'upünaa, süpüla süi'taanüin wane shi'ipa achujiee, müinka waneere tuuwa. Jeke'ipalajapa shia.

- ✓ Jaliikira anaajiakalü sümaa wuinkalü soo'omüin wane apüleewaa iipünaain suulia ajaraitiakalü süpüla sünaajünain atchinwaa jimataamaakalü.
Ma'yaa, sujutatünapa tuukalü, ajutuujeerü wuin anaajaushikalü.
- ✓ Janaatapa süpülee tanwakalü ajaraitiakalü süpüla sujutuuin wuinkalü saa'u sūtaraawain. ¿kasa a'ttaaka sümüin ajaraitiakalü?
- ✓ Jaliikira soo'omüin anaajiakalü suulia ajaraitiakalü, ¿a'wanajaasü sütchin wuinkalü? ¿jamüsü joolu'u suwa'tira ajaraitiakalü?

Jasakiijiraa süchikü tüü:

- ✓ Shimio'ulunapa iipünaamüin saja'apüin anaajia wüinmaajatükalü suulia ajaraitiakalü, ¿jamataaleerü tü atchinwaa jimataamaajatükalü wantakalü anain? ¿maimasü, ayatüsü, jiatta'asü?
 - ✓ Wajute'erüle wüinkat iipünaashiijee, ¿jameerü suwatira ajaraitiyakalü? ¿kawatirasü, ayatüsü'a, jiatta'asü?
 - ✓ Sujutuupa wuinkalü saa'u ajaraitiyakalü iipünaashiijee, ¿jamataaleerü akutulaaya atchinwaa sünainkalü? ¿maimasü, ayatüsü, jiatta'asü?
 - ✓ Mülo'ule sheeruluin sujuitiakalü, ¿jamataaleerü sütchin wüinkalü? Müsia ¿jameerü suwatira ajaraitiakalü?
 - ✓ Tü aku'yamajaayapülee oo'ulakaa eesü süpüla pu'wanaajiraain sümaa tü aku'yamajaapüleekalü jjo'uya washaitajaai süka wüin akutulaasükalü! sünaainjee aashaje'eruushikalü wüinkalü pipiaparalu'u
- ➔ Kaa'aya shia eesü süpüla pu'wanaajiraaintü aku'yamajaayapüleekalü sümaa a'yataaya aainnakaa sulu'u maima mma shiaalu'u eenjatüin akapülaa, süpüla ayüüjawaa türüko, ayüüjawaa kaiñaruashi türapiichalu'u.

Waapain sütchin we'iruku

Na wayuukana waainja akalü kasa we'irukukalü, watchinkalü, süpüla akutule'eraa kasairua nnojolüin kata o'u. Shiimüinjasa paainjaaka kasa pütchinkalü müinka akutule'eraa wasikleeta, woola, ashajia, aluujiaa ai süpüla wulee ata müsia maima kasairua.

Jülüja paa'in wane elawe'ürükali annüshi süchikü ne'ejena sünain naapirüin nüntia, süka atalejiaakalü. Wachajaai sukua'ipa atchinwaapalajee tü attakalü.

Atchinwaa kiimikajatü sulu'ukalü ni'ruku elawe'ürükali jotüsü süpüla einjatüin atchinwaa je'ijaakaa sümüin sukutule'eria nütüna sümaa nüsa'a shiaalu'u nüttüin süchikü ne'ejena müsia nütaletüin shiishira.

Tü e'ejenaakaa aapaasü atchinwaa a'wanajaasü sünain akutulaayaatchin; shiaya sukutulaaka. Kaa'aya sümaa eishiraakalü ma'yaasü sütaletüin ajuitirüsü epijanaa, chi elaweerükai aapüshi aja'itirüsü akutulaayaatchinwaa müsia epijanaatchinwaa aapaanakaa atumaa.

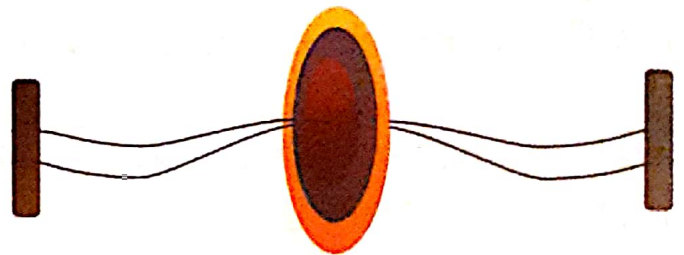

Puku'maja wane karumpo

Joo'uya we'rajaaiwa jamüinjatüin saapaaya watchinkalü. Püjütkaapa namaa piama otta apününre atünajutuu süpüla aainraa tü akuwa'ipaakalüirua

¿kasa je'ijaajeerüka?

- ✓ Wanee wotoona mülo'u 3cm aja'apüin kanain piamasü o'uu, nnojorüleje'e wanee sa'ata katton chechesü 3cm aja'apüin piamain o'u pasanain sünnain. Kamuuya, apüü, wakaein meetüra apü.

¿jamakua'ipajatüin?

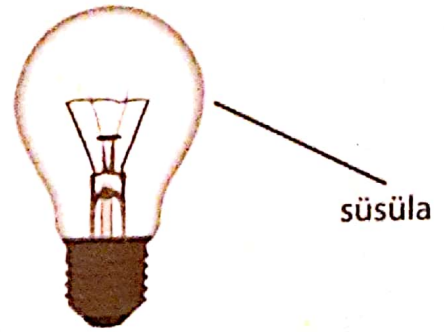
- ✓ Pülatira kawuuyakalü sulu'upünaa piamasükalü so'u wotonkalü.
- ✓ Pijitaa piamale'eree shi'ichikalüirüa.
- ✓ Pünaata wotonkali pasa'nain sünnain kawuuyakalü.

¿jamüsü shi'yataaya?

- ✓ Paapaa kawuuyakalü sünnainpüna shi'ichiru'u sünnain pü'leeyatüin süpüla süko'ojoin.
- ✓ Paa'üta sünnain pükotchirüin kawuuyakalü, Jülüja paa'in sünnain sü'leeyataain karumpokalü
- ✓ O'ulakaa ¿jaapüin sujuula?
- ✓ Jülüja yaa'in su'wanajaayakalü atchinwaa sünnainkalü karumpokalü. ¿jarai aapakaatchinwaa sünnain karumpokalü?

Atchinaakalü aapaanüsü süpüla anaa sulu'umüin epiapalaakalü. ;katsa'a nnojotsü aa'inmajünüin shia!

Kapülakalü tü wonpiiyaikalü shia aapaa warattüshii nnojotpa nuwarala warala ka'ikai. Katsa'a, warütke'erüi wajapü sünain wanee wonpiiya ja'isü kama'ainrüin chuatüin, ja'isü joutaikalü pejepünaa sünain suulialee yakutulein.

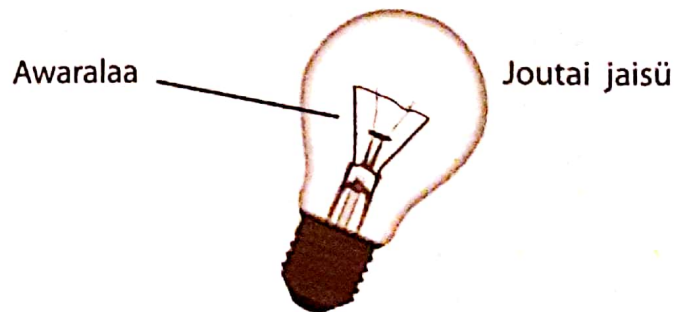

Wonpiiya ja'isü

Aküjüsü tia süchikü tü akapülaakalü su'wanajaain sünain awaralaatchinwaa aapaanüin shia. A'wanajaasü shia'ya sünain aa'ayulaatchinwaa katsa'a nnojotsü waapaain.

Akapülaa
aapaanüin

=

awaralaatchinwaa
aapaanüsü

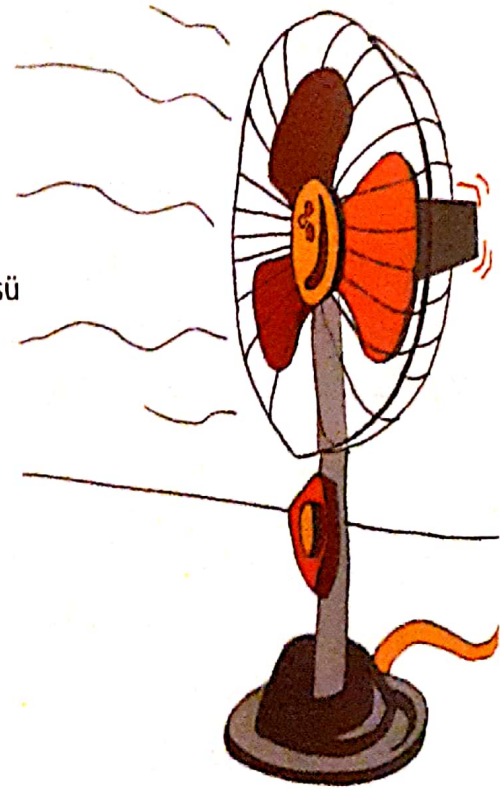
+

aa'ayulaatchinwaa
nnojotsü

Sünain tü wompiya aa'inmajülüka akapülaa, chimichimitüsürua, korienta a'wanajaakaa sünain aa'ayulaatchinwaakalü, shiaaya aa'in majülüka sünülia, anasü suulitü.

Joo'uya we'rai wane akuwa'ipaa, sünain tü awawajikalü süpüshi akapülaa a'wanajaasü sünain akutulaayaatchinwaa sü'leeyatapa sütaraawain, awawalaasü joutai je'ijaakalü; sünain pejee aa'ayulaatchinwaa oo'ulakaa apijanaatchinwaa, saa'ijaapa sümotootse otta kepijanain, nnojotsü waapaain.

akapülaa aapaanüin. = akutulaayaatchinwaa aapaanüsü + aa'ayulaatchinwaa otta epijanaatchinwaa nnojotsü

Kaa'aya sünain tü e'ejetüükalü süpüshua'a a'yataakalü süka achuataaya, süpüshi tü atchinwaa kiimikakalü a'wanajaasü sünain akutulaayaatchinwaa sukutulaapa eeje'tüükalü, wane shi'ipapa'a a'wanajaasü sünain aa'ayulaatchinwaa jotopa achuataayakalü süpüla saapataalain kaasükalü müsia sülainkalü yarüttakalü atuma mmapa'apiakalü.

Sulu'u supushua'a akorookalüirua a'wanajaakalü atchinwaa süpüla a'yatawaa, waapaain wane süpüshi shii'iree anainjanüin waya, oo'ulakaa wane süpüshi a'wanajaasü sünain wane atchinwaa nnojotkalü waapaain; amülooisü.

→ Puku'maja wane anaatia sümaa ayaakuaa otta sünainrua kasa o'yotooushi, müinka tü koroloirua eekalü pipialu'u a'yataakalü süka atchinwaa (akapülaa o'ulakaa kiimika achuataayalu'ujee). Püshaja sa'ato'u wane'wai:

- ✓ ¿je'tsü tü atchinwaa jeketükalü aapaanakaa?
- ✓ ¿jamakuaipasü amülooka süpüshi atchinwaakalü sünainmüin waneirua atchinwaa?
- ✓ ¿je'tsü pütchi achiaaya paapeerüka namüin püpüshinuu süpüla anain kajapülüin napüla akapülaa müsia achuataayakalüirua?

➔ Püwaraijaapa ekirajüleeru'upünaa namaa pa'atairua süpüla jaku'majüin wane anaatia süka ayaakuaa otta sünanirüwa kasa o'yotooushi müinka tü koroloirüwa eekalü eki'rajüleeru'u a'yataakalü süka atchinwaa (korienta otta kiimika achuataayalu'ujee). Jashaja saa'ato'ou, ¿je'tsü tü jeketükalü atchinwaa aapaanakaa?

➔ Yoota jaya süchikü asakiriaakalüirua tüü:

✓ ¿jousüta anainrü koroloirua chuatuuin sünain nnojolüin shi'yataain? ¿je'tsükalüirua?

➔ Jaku'maji'raapa wane apansaajia süpüla anain saapaaya akapülaa otta achuwataayakaa ekirajüleeru'u.

➔ Jekejasakatapa namaa na paa'atakanü oo'ulakaa püpüshinuu asakiriaakalü tüü:

✓ ¿jamaka yakutaka awaralaapülajanaakalü sünain een ka'ikai?

✓ ¿jamüsü shi'yakujaaneeka korolo akapülaa miichiru'u, ashajüleeru'u, e'iküleeru'u oo'ulakaa waneepünaa sa'ata epiapalaakalü, a'yakutneesü korolokaa nnojotle shi'yataain?

✓ ¿jamüsü anaka wasikuletawaa suulia kemionlu'uwaa?

- Puku'maja wanee anülieepala sümaa tü anaa eekalü epiapalaaru'u süka korientakalü oo'ulakaa sünaajee achuataayakalüirua.

- Püsaki'ra wane wayuu a'laülaa, ¿jamaka müika waa'inmajüle wüinkalü, wa'inmajüin akapülaa?

- Püsakirapa: ¿jalajeesü korienta eekalü pipiapalaalu'u?, ¿jamüsü süntia?

Atchinwaakalü je'ijaasü süpüla anaakalü. Waapaain sünain maima aa'inna müsia a'yatawaa waa'inrakaa eekai: epiaakalü, ekirajiaapu'u, pitaalülu'u, aku'yamajiaapüleru'u, otta müsia maima soo'omüin. Sünain süpüshua'a korolokalüirua aapaanüsü süpüshi atchinwaakalü süpüla sükapülajatükalü shia katsa'a isasü achiküü sünain nnojolüin amülooulin shia.

Shia'aaya achekaka shi'yate'erüin korolokalüirua je'ijaapa.

Otta müsia, acheküsü ein wama'ana korolo eekai anain shi'yataayapala, eere nnojolüin maima atchinwaa amülooulin.

Na süpü'üyakana aku'yamajaapala otta na ejeketüjülikana kasa achajaashi waneepia aku'yamajaa koroloirua anain shi'yataaya.

**"WANEESIALU'U
EERE WAYA"**

O'unajawaa mmalu'ujee aitulu'umüin

Jülüja paa'in sünain wane motso'o wo'otooin sulu'u wane e'ejetüü aitulu'umüinjatü waju'itataaka mmalu'ujee sünain e'raajaajaa otta müsia we'rüin kasain wanteerüin anain chejeeru'u sünain wapülaneetain.

Pushatanaja ashatanajüi....

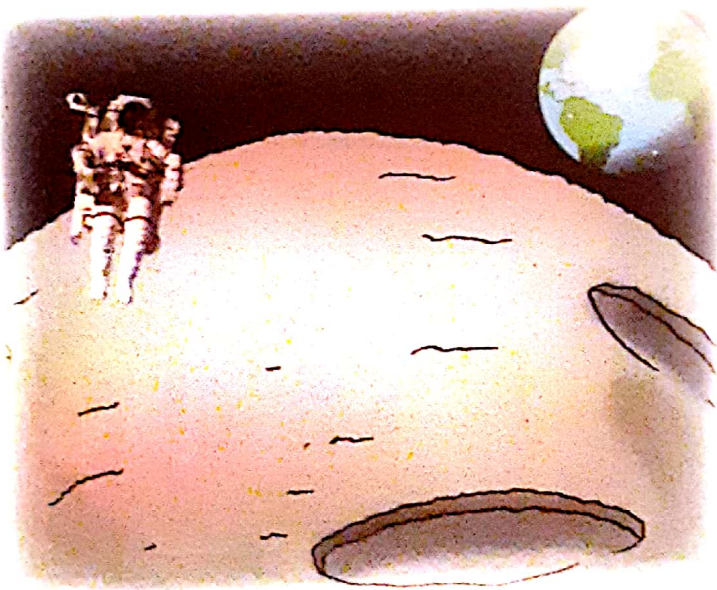
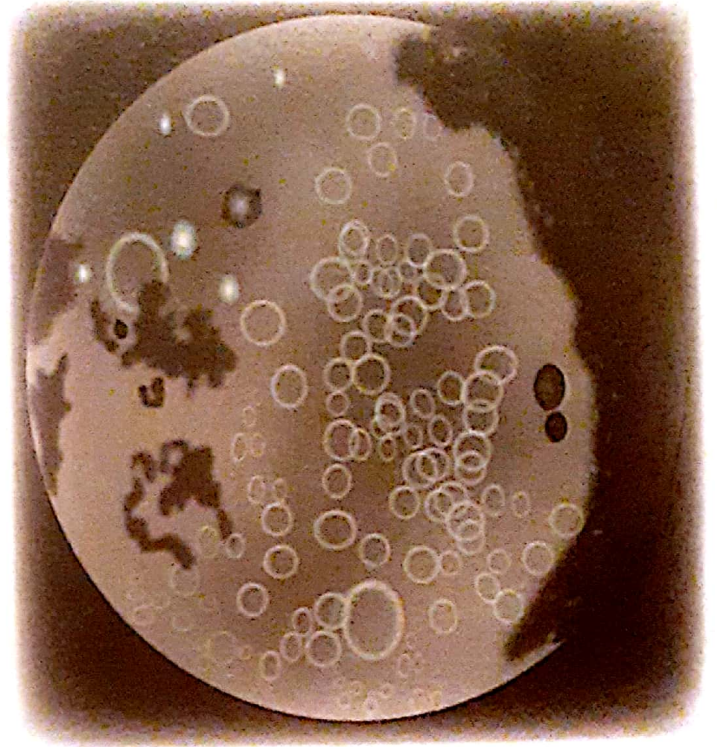
¿Jaraiche yaa ajuitüshi aipa... o'unüshi nüntapa ka'ikai?

Kashikalü. Warattuushikalü tüü maima sünülia atuma; müinkapaala, na pemonkana kapüi sünülia natüma, na waraokana waniku namüsü, sulu'u waneerua sa'ata mmakalü a'wanajaasü sünülia saa'ujee anüiküü eekalü sulu'u mmakalü. Müinkapaala, inkleeru'u ashajünüsü moon, chiinolu'u yue'liay, alemanlu'u mond.

We'reerükalü palajanaa sünain o'unajawaakalü shieerü kashikalü, chi leeyatüshikali sümaalu'u mmakalü, nnojoishi awarattaain nimiiwa'a, naapaain nuwarala ka'inainjee

Kashikalü wane leeyatüshika nü'leeyatüin pejepünaa sünain wapülaneetainkalü, ma'yaasüje'e we'rüin wane su'upunaa nee'e mmalu'ujee, atijaana aa'ulu sünain leeyatüin müinka wane chocho otta müsia sü'leeyatüin mmakalü sünain 28 piamashikii mekiisatmiin ka'iirua.

Sünain wo'unajaain eemüin
aitu'ukoo, eejeena waya süpüla
e'raatü wane'eya sa'afa tü kashikaa.
We'rüin shii'yatia ayaakuakat
tüü, otta ;talata pia sümaa ka tü
o'upunawaakalü eesü ne'e sulu'u
ayaakaa otta müsia shi'rütnüle
sünain wane o'unajawaa
aitu'upünaa!

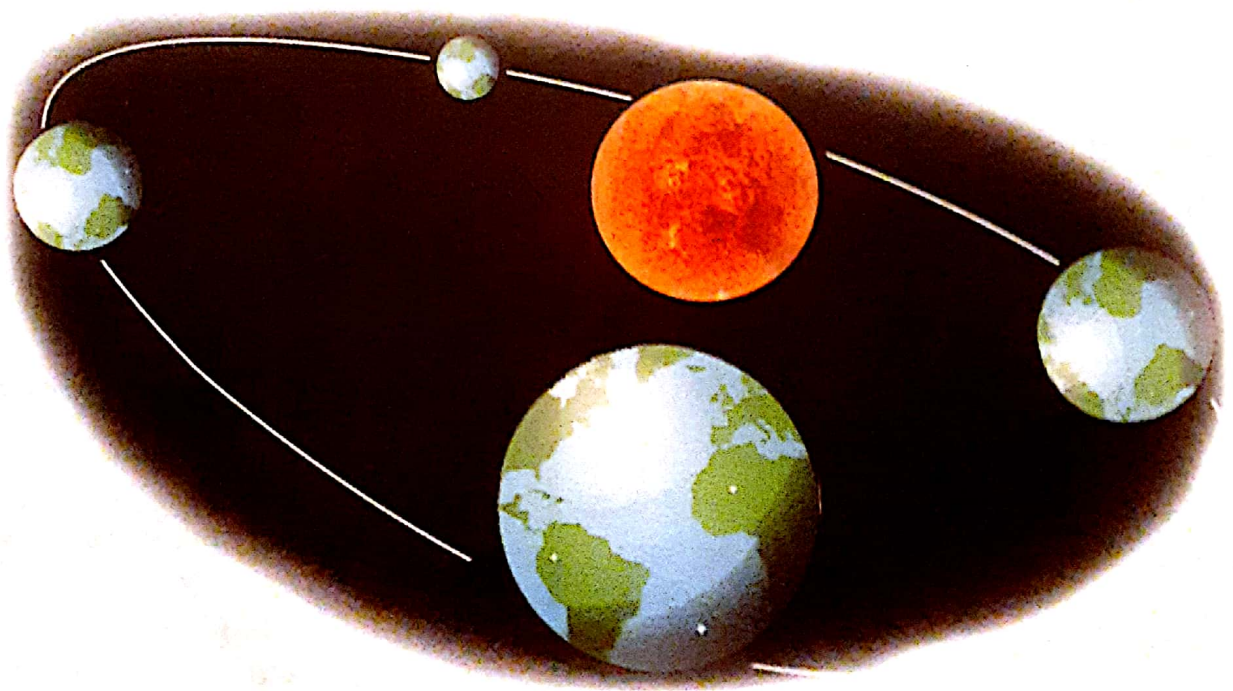
pütijaa aa'ulu tüü..

Süpüla no'unüinjanüin eemüin
kashikalü, na aitu'uwopulu'ujuna
acheküshii na'atüin asheinnii
süpülaajatü kasanajiasü aa'inwaa otta
müsia nnojolüinjatüin ottüin nünain
yarüttüsü wattaje'ewalükaa oo'ulakaa
suulia Sütchin suwarala ka'ikalü.

Mmakalü leeyatüsü

Ayataya waya o'unajaain, walatirüin wapülaneetain müsia kashikalü, ja'yasü leeyatüin mmakalü nümaalu'upünaa ka'ikai. O'unajüsü sulu'upünaa wane apünaa nnojotsü ja'yain naajüin na afijülikana soo'u shiliwalairua shiliwatpüna sünülia.

Süchiküjee mainmatuain po'looin shikii juya sünanajünüin, oo'ulakaa süka ananajaayapala müinka chi talekooiakai, shia atijaanaka aa'ujee wanein ashukuupüna süpünakalü tü pülaneetakalüiruwa nümaalu'upünaa ka'ikai.

Süma'a mmakalü sünanin sükettajüin üshiliwatpünain 365 ka'iruwa. Kaaja'a chi ka'ikai nnojolüin nia pasanain sünanin tü süshiliwatpünain ashukuupünajatükalisu'unakaa alu'u mmakalü, eesü pejele nünain ka'ikai eesü wattale müinka sulu'u ayaakuaakalü.

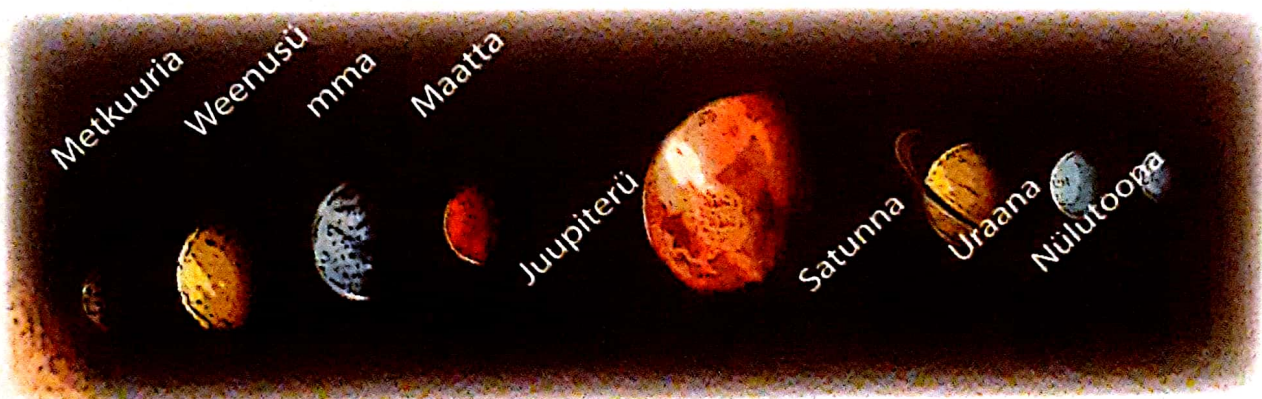
¿Jalasü mmakalü, wepiakalü, sünain tü a'yataajiraayakalü?

Sünainya ayatüin wo'unajüin aitulu'upünaa, wattamüinshaana, we'rüin sünain maimain pülaneetairua leeyatüin sulu'u apünaa ashukuupünajatüin nümaalu'upünaa ka'ikai. Sünainjee joolu'u tü o'unajawaa waapaakalü waneesü o'unajawaa pasanain pülaneetapünaasü.

Wayaawajüle eejee chi pülaneeta pejekai nünain ka'ikai, mmakalü sünainsü 3 apünüinsüin antiapalaa.

Sünain a'yataajiraayakaa we'rüin sünain een pülaneetairua pejein nünain ka'ikai o'ulakaa wane'eya wattasüirua, wa'wanaajiraale sümaa eere mmakalü. Waneerua ipakajanü, eeshii wanee kajoutainru'ujeejanü, eetaalaashii wanee kasüttiainshii otta wane'eya alatüsü suulia waneesia leeyatuushi namaakana

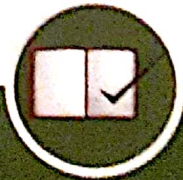
Napüshua pülaneetakana aapaashi nuwarala ka'ikai. Jülüja paa'in nanülia müsia napüleepalakaa pülaneetakana sünain nayaawajünüin eejee ka'ikai.

Napülaneetainkana metkuuria, weenuu, mmakalü müsia maatte aku'yamajaasü wanaa nümaa ka'ikai, ajü'itushii sünainjee akaliraa müsia kajoutainsü aitulu'ujeejatü, süchechejaaka süpüla ipaleein pülaneetakaa. Na wane pülaneetakana müinka Juupiterü, Satuuruna, Uraana otta Nepüuuna, akotchitshii maimashaana kajoutainsü; pulaneeta kajoutainmaajatü shiairua.

Pütijaa aa'ulü tüü...

Sünain maima aka'liaa
Pülutoona niashi chi mekie'etsaikali
pülaneeta sulu'u a'yataajiraaya
ka'inainjeejatükaa katsa'a chi ka'i 24 akoosto
2006 tü akotchijütikalü naainjuin atijülii soo'u
shiliwalakalüirua sünaatüin sünain wanein
pülaneeta motsoyui, ka nnojolüin panjaain
sükua'ipa ashukuupüna nu'unakaa alu'u.

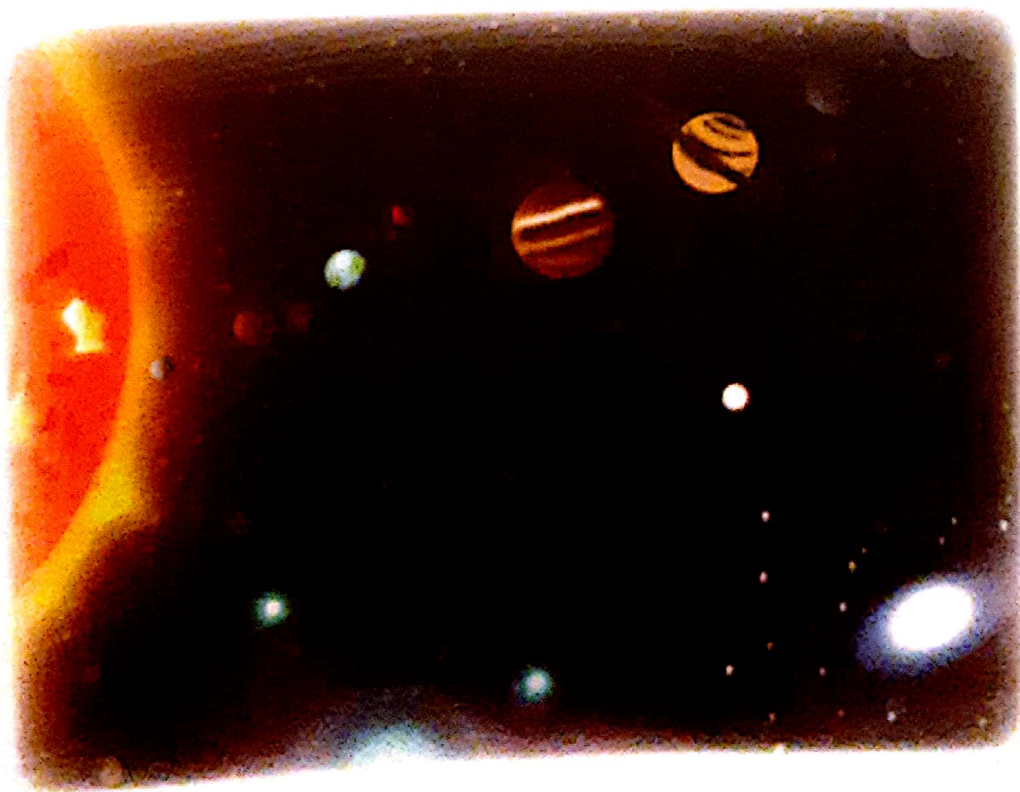
Tü a'yataajiraaya ka'inainjeejatükaa shia wane warattusuhiirua pa'akajiraasü sümaa wane shiliwala ka'i amünüsü otta müsia 8 pülaneeta, oo'ulakaa eeshii kajuya warattuushiiruwa motsoyuu müsüka saa'in leeyatüshiika, shiliwalayaachein, komeeta kajutuncheinmüsia pülaneeta motsoyuu. A'yataajiraaya amünüsü ka eejiraain atchinwaaka jaraiti'rayasü aapakaa su'unia süpünalu'upünaa waneepia sümüin pülaneetakaa sümaalupüna ka'ikalü.

Pünanaja shiyaakua a'yataajiraaya ka'inainjeejatükaa sünnain püküjüin:

- ✓ ¿Je'tsü mmaka suwanaajiraanüle nümaa ka'ikai, mülo'u nuulia, motsosü shiale?
- ✓ ¿Jettsü pülaneeta wattaka ma'in sünnainjee mmakaa?
¿Jaralü pülaneeta pejeka ma'in nünnain ka'ikai?
- ✓ Püchajaa aküjalaachiki saa'u saja'apüinkaa pülaneetaka lüirua.
Pünta sünnainmüin apanaakat wewü:

http://www.cida.gob.ve/extras/fasciculos_astro/fasciculo_2/index.html

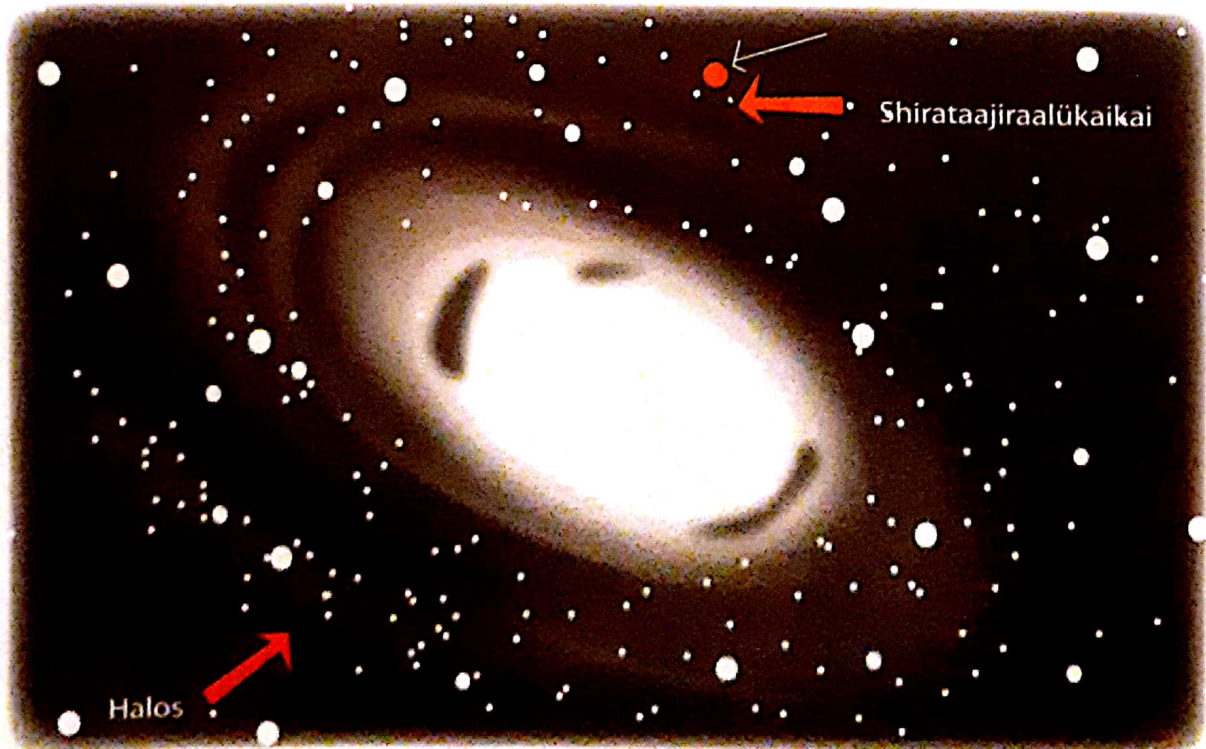

Maima shiliwalakaa waneesialu'u

Ayatapa'aya we'rajaajain sünain wo'unajaaya müsia chainjaninyüliia cheje'eru'u sünain shi'yataajiraaya ka'inainjeejatükaa süpüla wantüin sünain wane ayaawatia a'yataajiraaya kottusü ma'in. Wane sa'akajeelujutu shia outushiipünakalüirua eesü akaliraa wattajeejatü oo'ulakaa sirumairua kajoutainsü.

Tü shi'yataajiraaya ka'inainjeejatükat eere waya sulu'u wane kalaksia wia láctea sünülia natuma na atijülikana, "kotsuima" Sünain oushitünüsü waneerua shi'yataaji'raaya ka'i nainjeejatüirua, maluut yaa, wane shiliwalairua müsüka naa'in ka'ikai sümaa pülaneetairua leeyataain nanainpünaa.

süpüna wayuu outusükaa leeyataain akua'ipalü, tü sütünakalüirua "kotsuima" sünülia. Sünain wane sükotsüin eeshii wayakanüirua, sulu'u shia'yataajiraaya ka'i naainjeejatükaa eere waya.

Pütijaa aa'ulü tüü...

Aluwataanüsü
e'rajiaapala iipünaamüin,
ayuutünaka aka
shiyaakuaairua shiliwalairua
jutkamusu, müinka tüüirua:

Sünain piiwa'ajünüin natuma püpüshinuu,
püchajaapa sulu'u apanaakat wewu: www.cida.gob.ve so'omüin aku'jalaachiki soo'u
outüshiipinairua.

Sa'akashii waya wane a'yataajiraaya mulo'ushana
sünain kapüleein ayolojo o'unajüsü waneepia, sünain
su'wanajaaji'raain atchinwaa, saja'apülaain müsia
a'wanajiakua'ipain shia. Mmaka müsia na waneelrua
warattuushikaa wane jo'uuchon saa'ata outüshiipünakalü tü
via láctea. Otta müsia shiakat, saa'akajatü outüshiipünakalü
jutkamusu, oo'ulakaa tüüiruwaa süpüshuwa'a
naku'maje'erüin waneesialu'ukat.

WALE'EJAPA MMALU'UMÜIN

Eekaja'a joolu'u wale'ejamataka eemüin wepia mmapa'amüin shiasa'a cha'ya iipünaajee, we'ereerü wane anachonsü shiyaakua wapülaneetain palaatalüin shia.

Wantakalü anain palajanaa ma'in wekerotüiwa'aya shia wane Joutai kakaasüinsü ako'olakalü. We'rataalaka sirumakalüirua mataalainka saa'in maawüi mülo'uyuu ako'opajuushi oo'ulakaa pasanainpünaa süna'in tü jutatuui eekalü, ja'yasü mmalu'u palaakaa müsia sa'ata mmakalü ako'oyojaaushin sütuma wunu'ulairua waneepünaa shi'ipapa'a otta jutatuulin sulu'upünaa waneerua.

Shiasa'a süka ti'a paünsaasü watuma süna'in wane'in pülaneeta kei'painsü müsia kalu'uin shia mulo'ushaana wuin o'ulakaa kajoutainjüirua anaataasüiruwa süpülajanalu'u'wai.

WANE SÜPA'A KAASÜ A'INNMAJAKAA KATAAKALÜ

Tü sütatujuna kajoutainsü
ako'olakalü mmakat shia tü
joutaire'eyakaa. Nnojoliyaasüje'e
we'rüin, wepettün otta
we'epetün, naa'aya yala müsia
tü saa'inria je'ijaakalü apüla
shia ka sümotsolün sütchin
nuwarala ka'ikai antakalü
mmapa'aamün. Süpüshua
nuwarala ka'ikai nnojotsü alatün
sulu'upünaa joutaire'eyakaa.
E'iwaa'inmajiapalakat tüü eesü
süpüla ayatün yaa sünain
wanaawain suturula mmakat.
Jülüjapa paa'in sulu'u pikii müika
nnojotrüle joutaile'eya, ¿kaseerüje
attaka püküjainru'u?

Ma'aka katchinshaanain nuwarala ka'ikai antakalü mmalu'umün otta
müsia süpüshi a'wanajaasü sünain a'yulaatchinwaa, so'ulu'u miichikaa eesü
petsiaanairua otta kuluulairua.

Noo'u wane ka'i eere katurulain ka'ikai, peerului kuluulakaa otta müika shiale petsiaanakaa

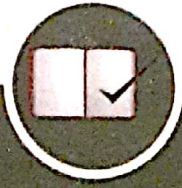
- ✓ ¿kasa a'ttaweerüka sümüin anakua'ipaakalü pipialu'u?
- ✓ ¿saamatuuisün, ja'ikale ma'in?
- ✓ ¿kasa aa'inriaa eeka sünain kottinakaa müsia petsiaanaka, suulia anaata süpa'a miichilu'upünaa süpüla anachoin shia?

Wa'wanaajiraai wepia sümaa pülaneetakaa sütamüinre'e, ka shiain tü wepia mülo'usükaa, tü joutaire'eyakaa müsüka saa'in wane kottina, süsatüin awaralaa ekerotakaa sünain süntüin wepialu'umüin "shiaja'a wanee süpa'a kajoutainsü eekai" asanale'erunshi kanülüin, ozono münakaa alijunaikirüa.

Sulu'upünaa sünaajia kaasükalüirua sa'akajatükalü joutaile'eyakat eesü wane je'ijaashanasü shia tü osoono sünaajialujutukaa saa'inriaka ma'in shia asataakalü wane suwarala ka'iruwa pülasü sümüin suku'uyamajaayakat aa'inwaa.

Pütijaa aa'ulu tüü...

Mojukaja'a ma'in ka jouulüin wane ajuujiaakalüirua, kaasüirua asaamatajülüirua otta tü aju'itakaa sünainjee epejuushi oo'ulakaa tü sulu'ujeejatükaa yarütta mmapa'apiajatnkat, kasitka ma'in sa'arülajaka osoono sünaajialujutukaa.

Mmakat nümaa ka'ikai kakua'ipaji'raashii.

Tü aturulaa nünainjeeka ka'ikai, süntapa mmalu'umüin, a'wanajaasü kasa sutuma mmapa'apialu'u. Joutaile'eyakat shia wane sütatujuna ajuupajüsü aturulaa antakaa eejee ka'ikai suulia saapaaja'alüin mmakat süpüshua'a. Shiaya waa'inajeeka süpüla washa'wale'erüin tü kasa nnojotkalü anain sümüin mmapa'apiakalü otta tü sa'akajatükalüirua.

Wasatüiwa awaralaakalü

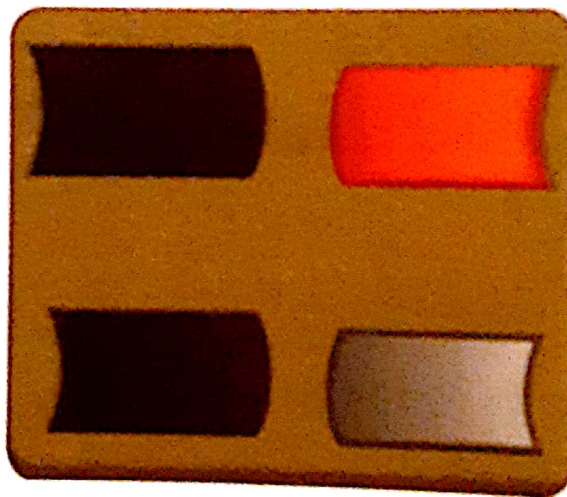
Puku'maja chi o'ulakajaakai namaa na eki'rajüliikana.

¿Kasa je'ijaaka?

- ✓ Karalouta selopan jerottusü otta kajuyain süna müsia sa'ata karalo'uta asatülü süpülajatü su'rouyain kemion.
- ✓ Wane sa'ata katton aakatuushi suulia wane apülajanaa mülo'u.
- ✓ Palo'usa
- ✓ Taipe
- ✓ Karalo'uta aashaje'eruushikaa winshi.

¿Kasa puku'majeetka?

- ✓ Puku'maja sünain kattonkalü 8 wentanacheinnii motsoyuu.
- ✓ Pü'itaapa wane sa'atachon karalouta eekai kanain sünain 6 micho'ucheinnii. Pü'itaa karalo'uta jerottüsükaa sünain wanee oo'ulakaa tü wanee puu'ulaapa makaraloutasein shia.
- ✓ Pü'itaa kattonkalü saa'u karalo'uta aashaje'eruushikaa weinshi sünain puu'ulaain süpüla ka'ikalü waneepia ka'i.
- ✓ Motso'uupa ka'ikai, püsha'wale'era kattonkalü Jülüja paa'in kasain a'ttaain sümüin karalouta aashaje'eruushikaa weinshi.

- ✓ ¿Kasatalü karalouta aashaje'eruushikaa weinshi eere tü wentanakalü makaraloutasekalü? ¿jama sünain eejatüle karalouta jerottüsükalü?
- ✓ ¿Kasatatsü karalouta aashaje'eruushikaa weinshi suupünaajatükalü wentanachenkaa kanainjatükaa karalouta selopan kanasü otta shiale karalouta akamüsalajuushikalü?

- ✓ ¿Kasa saa'inraka saa'innpü müin karalouta selopan kanakalü otta müsia tü karalouta sünnainjatükalü a'rouya?
- ✓ ¿Sünnainjee ayuluushikat aapaakaa sünnain oo'ulakajatü?, ¿je'tsü saa'in pümüin mataasükaa saa'in sojochoolinkat asoonopülajanakat?

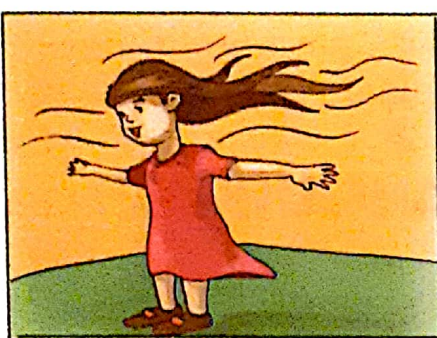
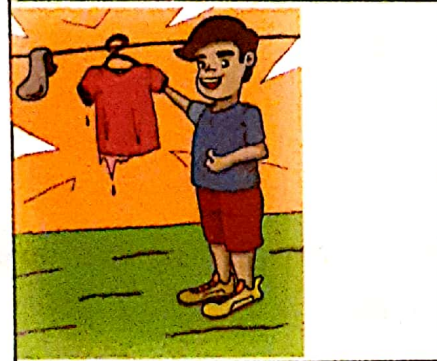

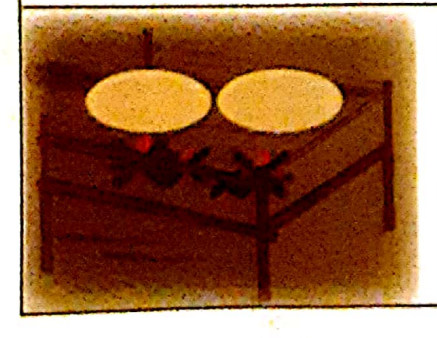
JOUTAILE'EYAKAT, SUWARALA KA'IKAT MÜSIA MMAPA'APIAKAT

Süpüshi suwaralakaa ka'i sülatiraka joutaile'eyakat mmalu'umüin, anasü saapaaya natüma na katao'uchinkana, maimalu'upünaa.

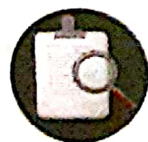
Palajanaa ma'in sütschin ka'ikalü aapaanüsü sutuma wunu'ulairuakaa süpüla saa'inrüin aku'yamajirawaa ka'ikajatü eere sujutuun okusiijena je'ijaakaa süpüla een aa'inwaa.

Kaa'aya tü suwaralakaa ka'i eesü sünnain aku'yamajaa joutaikalüirua, sütschin palaakaa, juyakalüirua, sa'akapünaa tü kasa a'ttaakalü mmapa'apünaa.

Piirakaa sümüin ayaakuaa ja'yakalü joolu'u süpüla püküjüin süchikü sukua'ipa jamüin anaka namüin katao'uchinkanü tü eejirawaa eekalü nünain ka'ikai sümaa mmakaa sünain mmapa'apiakaa eejatükaa paalainkama'a otta aainjuushi sütuma eejiraaya wayuu.

Na wayuukana aa'inmaji'raashii waya suulia suwarala ka'ikalü, ka kama'ale waya süpüla ayuuijeerü wata müsia wo'ukot.

→ Yootapa pia namaa ja'raishii sulu'ujana pipiapala püsakirapairua:

¿Kasa anaka apüla suwarala ka'ikalü?
¿Jamüsü naa'inmajia suulia?

Püshajapa ayuluushikat sünnain yootiraain pia süchikü namaa na pa'atakanüirua, oo'ulakaa ekirajülikana.

MMAKALÜ WEPIAPA'A SÜPÜLA AA'INMAJÜNAA

Sünain we'raajajüin wanesialu'ukalü, atijashii waya süchikü a'yataajiraaya mülo'uyuu sünain kapüleen müinka outushiipünakalüirua, a'yataajiraaya ka'i naainjeejatüirua otta sateelita müinka kashikat.

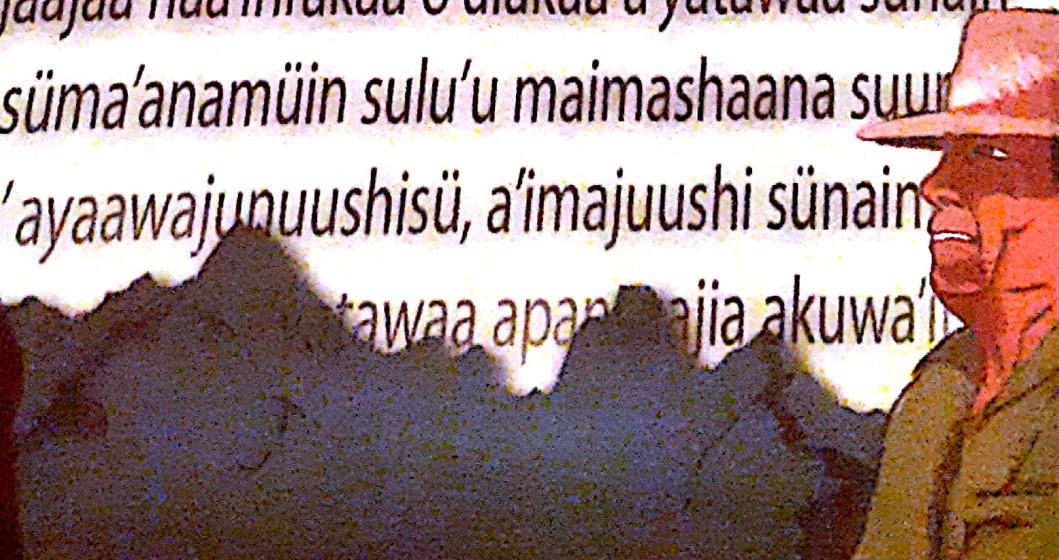
Tü mmakat, wepiapa'akat, shia wane epiapa'aa pansaasüka kettaashaanain wattawaa süpülee nünainjee ka'ikai otta een wane apülajanaa sünain asataa suwarala ka'ikalü süpüla saapaanüin sümüin suku'yamajaaya aa'inwaakat.

We'raajai mmapa'apiajatükat, kasa a'ttakalü sulu'u, su'unajairua oo'ulakaa saa'injiraaya namaa na katao'uchinkana, aapüsü wamüin atijaa süchikü sukua'ipajiraa ka'ikalü sümaa mmakat.

Eesü nnojorüle jülüjüin waa'in akuwa'ipajiraawaakat ka ekirajaain waya sünain. We'raajülein sünain wayaawatüin wane kasa je'ijaasü shiaalu'u alin wapüla müsia waa'inajüin chi wapülaneetainkai.

"EKETTAAJIA AASHAJE'ERUUSHI"

Jemeishi sünnain juyakat 1911 cha'aya wuin mülo'u
aja'apüinrü, sulu'u tü saa'atakat woumain Patkon, o'utüshi
nünain juyakai 2006 eekai epiapalakat Karaaka. Eki'rajaashi
sünnain tottoolaa awa'jüi, katsa maima ma'in tü apansaajaa
'ipaa sünnain a'yatawaa sümaa wunu'ulairua naapaaka-
'raajaajaa naa'inrakaa o'ulakaa a'yatawaa sünnain
ua süma'anamüin sulu'u maimashaana suun
a'ayaawajunuushisü, a'imajuushi sünnain
tawaa apansaajia akuwa'

WÜIN JEESHI TAYA

Süpücho'u tepia
awataachonshi, wane
süchichon anachonshi
jerottachonshi.

Asiranajaalaataashii
jime kanachenshii otta
wunu'utünacheinii
kalatülewalin.

Lüropüchonkalü antüsü
süchilu'umüin shia wane
lüopü mülo'u ainñalü.

Süchiküjee tü sainñakalü
awataasü kajuulajataain,
süntiraajata'alaka sümaa
sainña palaakaa.

Wüinjeeshi taya eejee
püsiakai süchichon,
o'oojiraa wüna'apo'uliakaa
süka saamatüsü
amanewaa.

Je süntapa süchiru'umüin
o'unaa sümaa
tütaa, o'yonotaain
mmalu'upünaa.

Aapaashii sünaainjee "shi'iwiracheinnii juya" Nutuma Juwan pisenta Moliina

¿Kasa sulu'uka pikii süchikü süpütchin tü jayeechikaa?

TOBIAS LASSER: WANE AA'INAJÜI MMAPA'APIA APÜTÜSHI NI'YATAAIN

Jemeishi sünain juyakat 1911 chaa'aya (Wüin Mülo'u Aja'apüinrü), sulu'u tü sa'atakat woumain Patkon, outüshi nünain juyakai 2006 eekai epiapalaakat Karaaka. Ekirajaashi sünain tottoolaa awajüi, katsa'a maima ma'in tü apansaajaa akua'ipaa sünain a'yatawaa sümaa wunu'uliairua naapaakalü. Maima e'raajaajaa naa'inrakaa oo'ulakaa a'yatawaa sünain e'rajaa kasairua süma'anamüin sulu'u maimashaana suurulakii wunu'uliairua ayaawajunuushisü, aa'inajuushi sünain sünaajaanüinsüpülaaa'inraaa'yatawaaapansaajaaakua'ipaasünainwunu'uliairua.

Kaa'aya niaya eeshi sünain atamate'eraa süpakuttaase atijalaakii sulu'u e'ikülee mülo'usü Veneseele pasanaimrujutu sünain, eere maima na atijüliikana süchikü aa'inraa atijuushi. Towiia Laaserü ashajüshi maima karalouta atijalaakiinainjeejatü müsia pütchi anacheinsü sümünjatü mmapa'apiakalü.

Tobias Lasser jülüjüsü naa'in weinshi shiaalu'u eenjatüin waneepia atijalaakiikat sünain süpüshua wakua'ipa. Otta joolu makatüsü wapüla tü nüpaalakat süpüla jülüjüinjachin nia waa'in sulu'u kaikat süpüshua'a müinka wane a'inajüi mmapa'apia apütüshi ni'yataaya.

Tobias Lasser müshi yaa "... wapünakaa shi'ipajee mmapa'apiakat shia wa'inmajüinjatüin oo'ulakaa eenjatüin shia waneepia wama'ana".

¡Kasa paa'inraka süpüla paa'inmajüin otta aa'in püpüla mmapa'apiakat!

¡ANTÜSÜ SÜKA'LIA EEMERAWAA!

Na tepichikana ekirajüleeru'ujanükaa talatüshii ka süntüin namüin süka'lia eemerawaa. Suuyase ekirajaayakat aja'ttüsü shia sa'a joolu'u nnojoleenü atamataain wattamaalü süpüla o'unaa ekirajüleeru'umüin.

Sünain süka'lia ashaitajawaakaa, asakiijiraashii ¿Kasa paa'inreetka sünain süka'lia eemerawaakat?

Anataasia, müsü yaa: ¡tacheekashaanain süka'lia eemerawaakaa! Na tapüshikana meeriraje'ewanü shiasa'a tei nümaa tashi na'yataanijanüin, o'unataalerü taya shipialu'umüin toushi wane ka'irua. Süsakiraka Tiwisai: ¿Meeriraje'ewalü pia? ¡kaa'aya tayaya! Tei nümaa tashi ne'itaain tanülia saa'ujee wane ju'lamia wayuu mukujun kepiapü'üsü eekai uuchi

saamatüsükaa Meerira.

Anataasia asakutusu: nnojotyaasüje'e jemelin taya cha'ya jalu'usa tashi. Kaa'aya tanülia cheje'ewalü cha'ya. Naashin tashi sünülia wane jierü kaawainsü.

Nümataalaka Jusee: ¡shiaja'aya waneejatüka pünülia, eekaja'a joolu'u anachonsü tamüin!

Sümaka Mariia sümüin Tiwisai: kaa'aya pünülia anachonsü, saajüin tei tü uuchi Meerirajatükat nnojotsü joolu'u saamatüin müinkapü'ü, waneejatüipa müinka shi'irapü'üin tia julamiachonkot Tiwisai.

Müsü Anataasia: aa, müsüsa'aya. Saajüin toushi eesü joolu'u walatshi Meerira.

Nümaka Lüwii: o'unüshiinka taya akoosto'olu süka'lio'u eemerawaakat, kasuutaaka shikiitaralu'u uuchikat sutuma jemialü... ¡aishaanasü jemial!

Tiwisai: nüsia ya, aiyaasüje'e jemial sünain sujutuin saamatüshiikat saa'atapünaa mmakat. A'wanajaasü saa'ira mmakat, aisü joolu'u walatshikat o'ojuusu wüin chechesükaa.

Nüsakiraka Luwii: ¿kawaralataashi ma'in joolu'u ka'ikai suulia sümaiwa?

Nümataaka Jusee: saa'in tamüin ayatüsia nüwarala, kaatsa'aya eesüja'aya eera tü a'wanajaakalü süpüla ain jooulü walatshi oo'ulakaa tü saamatüshiikat nnojolüin müinka sümaiwa.

Kaatsa'a Amaalia, kasakiijanainrüin, atijaweesü saa'ukasa.

Amaalia: jajaa, juyakai chii ekirajaashii waya sünnain suwanajaain kasakalüirua süka sukua'ipa shimiiwa'a, eesia shia'ya asiruule tü suwanajaayapüleekat.

Weki'rajaa anainrü wuinkat sünnain su'wanajaain sukua'ipa shiaya suwüinjaaka ssainna chechesü uuchikat sutuma walatshikat.

¿Anakaja'a wasakirüi eki'rajütikalü kasain wayuu a'ttaakat chaa'aya Meerira?

Pansaapa pütchikalü narütkaaka sünnainmüin ekirajütikalü eejatüle shia sünnain jülüjüin saa'in na ashaitajaashiikana.

Napushuaaleeirua namaka sümüin eki'rajütikat: ¿wasakireein pia wane kasa!

Naküjaka sümüin süchikü tü pütchi naashajaakaa shiasa'a sümataalaka namüin sünnain sukulemeraain: talatüsü taya jamaa ka jatijaweein aa'u tü kasa a'ttaakalü.

Chi juya antechikai maimereü jekirajaakalü anain süpüla jatijaain saa'u tü kasa a'ttaakalü. Sünülia tia su'wanajaaya aa'iraakat oo'ulakaa tia a'ttaasü sulu'u mmakat supushua'a. Ya'yaa joolu'u anüüya a'ttaain.

Katsa'a aja'ttüsü süma'a shaitaakat. Jülüja jaa'in tüü su' uutnaa
sünainpünaa eemerawaakat jaashajaaka'a namaa japüshinuu süchikü
suwanajaaya aa'iraakat otta müsia kasain anain süpüla wajuupatüin
saa'in.

WAYUU KANÜLIASHI SÜNAIN EIWA'AJAA NÜPÜSHI IRUA TANIEERÜ SAANTAANA PEERE: MENTULAATA

Chi wayuu mentulaatakia anülia a'yataapü'üshi sulu'u tu
eiyajiaayapulekat

palawaipo'u eeje'ewaie nia, shiaya nütijaka süchikü eiyajaa ayuulee.
Wane wayuu kamaneeshi, eiwa'ajüshi süka ni'yataain sünain nnojolüin
nüchekajüin nneerü saa'u tü naa'inrakaa wane kasa kajutashaanasü ka aa'in
shii'ree tottoolu. Weinshi o'unushi sünain ayaataa eepünaa na ayuuishiikana,
e'inaajushi wutia sulu'u suwotsiiyain nükatsuunain eesü jerinka e'itaaya
utia, atkoolu, maawui otta kasa eekai je'ijaain süpüla tü ni'yataainkat. Na
wayuukana talatüshii nümaa ka matijain achekajaa nia, nakolojopu'üka
kasairua nümüin müinka kaliina, atneerü otta maima kasa.

Eekai outüin nia maimashaana wayuu o'unusü sünain alapajaa sümaa
na'yalajüin nüchiirua natottotse.

Ayuluushi sünainjee Palawaipo'u sümaiwa jee joolu'u.

Nüshajala Rikaalü Luwii Sempurum.

“Suurulajee karalo’uta asanaaushi”

Boyle, D. (sf). *Energía*. España: Jaime Libros.

Budinich, P. (2001). *Tanti esperimenti* (Murphy, P. y col.). Italia: Scienza. (Título original publicado en 1997).

Calero, M. y Herrero-Velarde, R. (1997). *Perinola 1º grado*. Caracas: Laboratorio Educativo.

El Trompo de los Alimentos. Disponible: <http://www.inn.gob.ve/modules.php?name=News&file=article&sid=81> [Consulta: 2011, abril 20].

Francisco Bastidas: el inventor popular larense (2007). Disponible: <http://www.fundacite-lara.gob.ve/index.php/noticias/14/161> [Consulta: 2011, junio 5].

Gobierno en línea. *Símbolos patrios*. Disponible: http://portal.gobiernoenlinea.ve/venezuela/perfil_simbolosn.html, [Consulta: 2011, enero 20].

Harlen, W. (1993). *Teaching and learning primary science*. 2 Ed. Rev. London: Paul Chapman Publishing.

Hewitt, P. (2005). *Conceptos de física*. México: Limusa, S.A.

Johnson, K. y Johnson, A. (1991). *Physics for you*. England: Stanley Thornes.

Ley de Metrología, Ministerio del Poder Popular para el Comercio. Gaceta Oficial No. 38819 27-11-2007, Venezuela.

Ministerio del Poder Popular para Ciencia y Tecnología (2008). VIII Salón de inventiva tecnológica popular Luis Zambrano 2007. Caracas: Autor.

Muller, G. y Muller, A. (2010). *Química*. México: SM de Ediciones.

Muñoz, F. (2002). Disponible: <http://www.aula21.net/Nutriweb>. [Consulta: 2011, abril 18]

O'Neill, E. (2006). *Why we need food?* Disponible: http://www.edukate.net/ps3_files/body.swf [Consulta: 2011, abril 16].

Personal Técnico INN 2001. *Tabla de composición de alimentos*. Serie Cuadernos Azules N° 54 Disponible: http://www.inn.gob.ve/pdf/descargas_inn/composicion_de_alimentos.pdf [Consulta: 2011, abril 21].

Rojas, L. *La energía y los alimentos*. Niño en obra 63. Disponible: www.aulauruguay.com.ar [Consulta: 2011, abril 20].

Sistema Internacional de Unidades. Disponible: http://www.bipm.org/en/si/si_brochure/ [Consulta: 2011, abril 18].

Suárez, S. (2006). *Ciencia didáctica creativa*. Uruguay: Cadiex International S.A.

Trumper, R. (1993). Children's energy concepts: a cross-age study. *International Journal Science Education* Vol. 15, 2, 139-148

Van Cleave, J. (2010). *Física para niños y jóvenes*. México: Limusa, S.A.

Tü ashaitajaaya achekünakaa

Achinpajawaa:

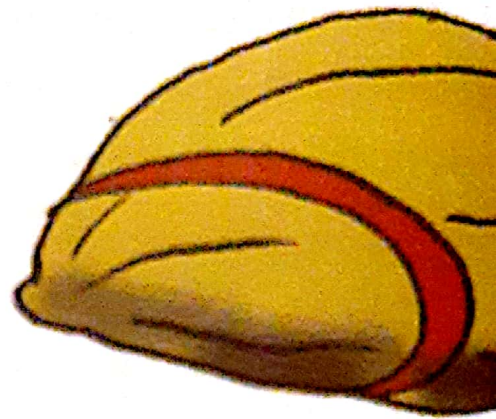
Chi palajanaajachikai ashaitajaai
nujutuinjatukat iipünaamüin shiasa'a
nütkaapa mmakat, shieerü nayaawase na
wane ashaitajaalinka, eekai ajutuinjatükalü
wattamüin akanajeechi.

Ashanajirawaa süka ipa:

Na shaitüshikana eesü nama'ana wane ipa
motsosü süpüla oo'ulaküinjatüin tü kasa
na'itüinjatükalü shiasa'a eekai a'itüin pele
sünain tü ipa e'itaaushikat salu'u wane
ako'oyojaushi saa'u mmakat nieechi akanajaka.

Junaaya:

Junaayakat wane katto'uichon müsü saa'in süi
mülo'u apülü. E'itaanüsüpasanain sünain wane
ipa, nuko'oyolüin süpükaa sünain süpachera
najapü, nüleeyataka junaayakat maimatua
sünain nüjütüin süchikü wane süpü. Suju'itaka
ipakat emetutshaata. Akanajüshi eekai ajutuin
ipakat wattamüin.

Aapirawaa

Piama na sheitüshiikanü. Aapaajiraashii süka natüna sümaa nasa'a, akanajüshi eekai apataain chi wane shaitüshikai.

Asoulajawaa:

Süka wane jiiitpai aainnsü ayaakuaa müinka: jeyuu, mei, aülaashi, shipia wuchii, wui, shiio'u kaliina sa'akapunaa waneeirua.

Adaptación hecha de Mangos y Gurrumangos por Rovimar Serrano

*El árbol es el único ser viviente
que se defiende inmóvil.*

FELIX PIFANO
Médico venezolano

Gobierno Bolivariano
de Venezuela

Ministerio del Poder Popular
para la Educación